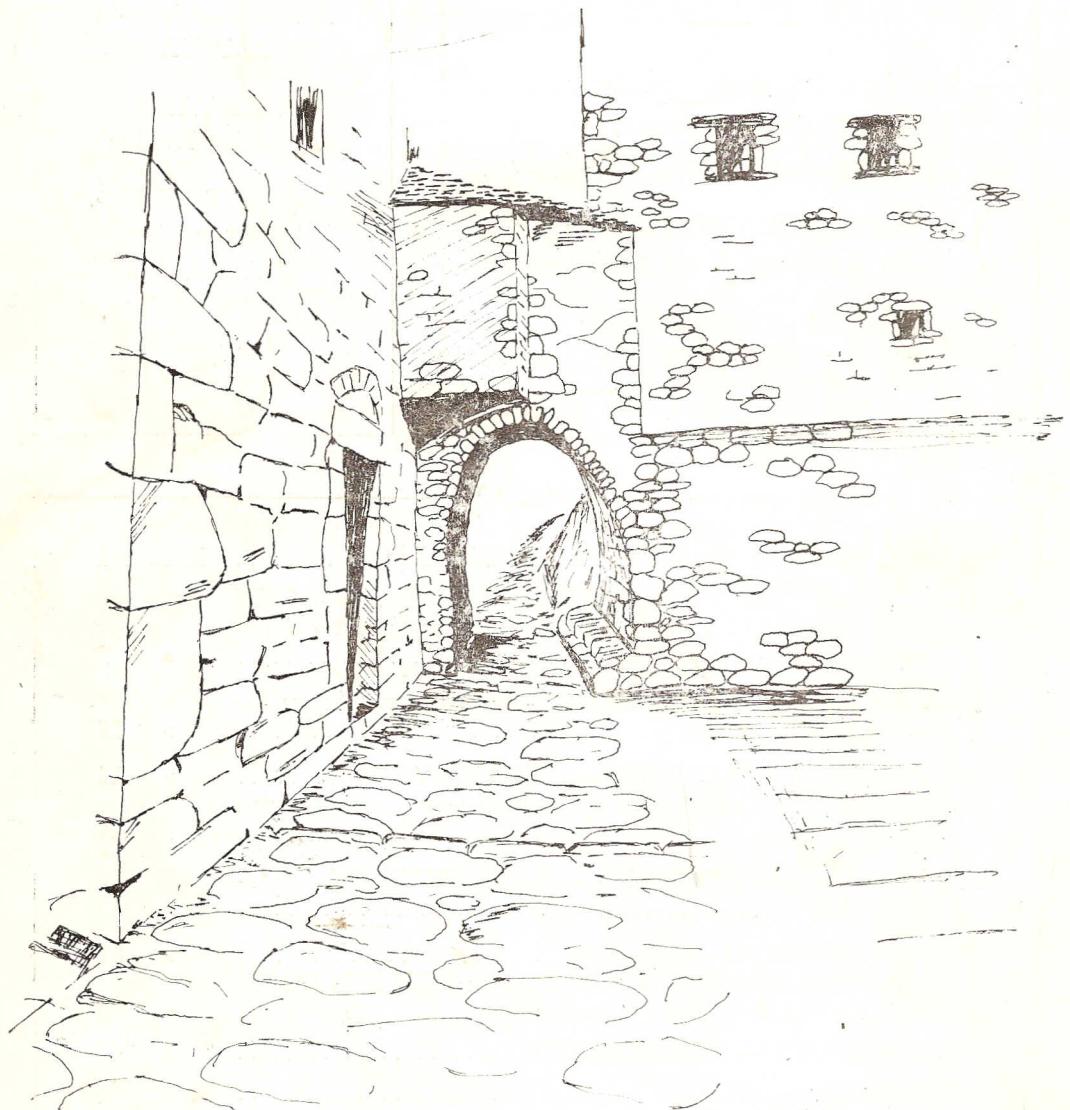

ΆΡΜΟΛΟΙ

ΤΡΙΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ ΜΕ ΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ ΚΑΙ ΤΑ ΓΥΡΩ ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΑ

ΆΡΜΟΔΛΟΙ

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΜΕ ΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ
ΚΑΙ ΤΑ ΓΥΡΩ ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΑ

Έκδίδεται άπό συντακτική έπιτροπή
μὲ τὴ συμπαράσταση
τῆς Προοδευτικῆς Ἐνώσεως Πυρσόγιαννης

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ:
Γιώργος Κουρλάς

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:
Β. Κωνσταντίνου 42, Τηλ. 229.321, ΛΑΡΙΣΑ

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ
Ἐσωτερικοῦ Δρχ. 140
Ἐξωτερικοῦ Δολ. 12

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ —
ΕΓΓΡΑΦΕΣ
ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ
ΚΑΙ ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ:
Θανάσης Παπαγεωργίου
Β. Κωνσταντίνου 42
ΛΑΡΙΣΑ

ΕΞΩΦΥΛΛΟ
Λεωνίδας Ντόβας

ΕΚΤΥΠΩΣΗ
Τυπογραφεῖο
«Η ΔΩΔΩΝΗ»
Κονίτσης 195 - A. Τούμπα
Τηλ. 920.610
Θεσσαλονίκη

Περιεχόμενα

Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΜΑΣ - ἄρθρο τῆς Σύνταξης	Σελ. 1
Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΑ ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ ΩΣ ΤΑ ΣΗΜΕΡΑ - ἀφιέρωμα στὸ δάσκαλο Χ. Παπαδόπουλο	» 2
ΕΝΑ ΣΧΟΛΕΙΟ, ΔΥΟ ΜΑΘΗΤΕΣ - Κώστα Παπαπέτρου (ἀναδημοσίευση)	» 12
ΚΤΗΤΟΡΙΚΕΣ ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ — ΛΙΘΑΝΑΓΛΥΦΑ	» 14
ΚΟΥΔΑΡΙΤΙΚΑ - συμβολὴ στὴ γλώσσα τῶν μαστόρων τοῦ τόπου μας	» 22
ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΜΑΣΤΟΡΩΝ — ΚΟΥΔΑΡΙΤΙΚΕΣ ΚΟΥΒΕΝΤΕΣ	» 28
ΓΙΑ ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ - προσφορὲς	» 37
ΑΝΕΚΔΟΤΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΤΩΝ ΜΑΣΤΟΡΩΝ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ - Γιάννη Μαυρομμάτη	» 39
ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΝ — ΣΗΜΕΙΩΝΟΥΝ	» 42
ΓΡΑΜΜΑΤΑ	» 45
ΘΑΝΑΤΟΙ	» 48

Ἡ κληρονομιά μας

Ἡ σημασία τῶν μνημείων τοῦ τόπου μας γιὰ μιὰ σωστὴ ἐθνικὴ ζωή, γιὰ τὴν αὐτογνωσία μας καὶ γιὰ τὸ μέλλον τῶν ἀξιῶν τοῦ πολιτισμοῦ μας εἶναι τόση ὥστε νὰ μὴν ἐπιτρέπεται νὰ τὰ ἔγκαταλείψουμε στὶς διαθέσεις τῶν κερδοσκόπων καὶ στὴ φθορὰ τοῦ χρόνου.

“Ἄς προσπαθήσουμε ὅλοι μας νὰ περισώσουμε μέσα ἀπ’ τὴν ἀδιαφορία, τὴν προκατάληψη, ἢν δχι καὶ τὴν ἔχθρότητα, τὶς μορφὲς τῆς λαϊκῆς μας τέχνης καὶ νὰ μὴν τὶς δοῦμε σὰν ἀντικείμενα πεθαμένα καὶ μουσειακά ἀλλὰ σὰν ζωντανὴ τέχνη, γνήσια ἔκφραση ἐνὸς λαϊκοῦ αἰσθήματος, προϊόντα μιᾶς πολύχρονης ὁμαδικῆς ἐπεξεργασίας, ποὺ ἔκτος ἀπὸ τὴν ἔθνο-λογική τους ἀξία ἔχουν καὶ μιὰ τεράστια καλλιτεχνικὴ σημα-σία.

Σκοπὸς μας εἶναι τὸ μουσεῖο «λαϊκῆς ζωῆς καὶ τέχνης» στὴ Πυρσόγιανη νὰ ἀποτελέσει χῶρο ἔρευνας ἀλλὰ κι ἀφορ-μὴ γιὰ στοχασμό, σημασίας εύρυτερης ἀπ’ αὐτὴν ποὺ δρίζουν τὰ συγκεκριμένα ιστορικὰ πλαίσια.

“Ἄς בוηθήσουμε ὅλοι μας πρὶν εἶναι ἀργά. “Οταν ξυπνή-σουμε μετὰ ἀπὸ χρόνια δὲ θὰ ὑπάρχουν οὕτε αὐτὰ ποὺ σήμερα σώζονται.

«Οταν ξυπνήσουμε». Λόγος, σκληρός ἀλλὰ δχι ἄδικος.

Η ΣΥΝΤΑΞΗ

· Η ἐκπαίδευση
στά μαστοροχώρια
ἀπ' τὴν τουρκοκρατία
ὅς τὰ σήμερα

«Οι ἐκκλησιαστικοὶ ἐπίτροποι θέλοντες συμφωνῆ διδα-
σκάλους καταλλήλους πρὸς τὴν ἥθικὴν ἀνάπτυξιν τῶν τέκνων
μας, οἵτινες θὰ πληρώνονται ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν εἰσοδη-
μάτων.

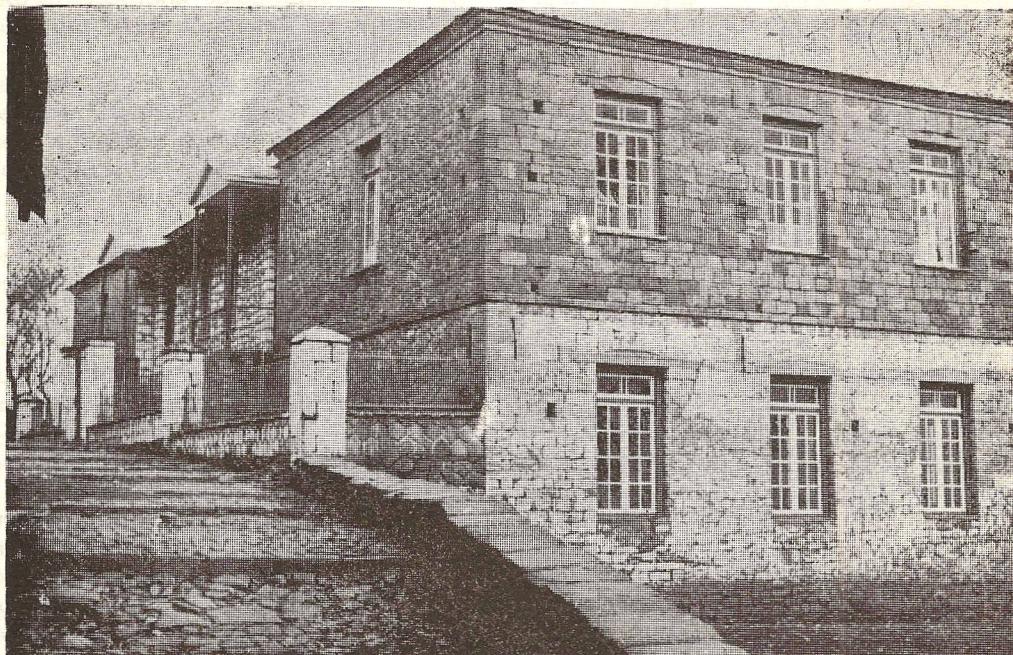
Οοαδήποτε δὲ ἔξοδα ἥθελον συμβῆ πόδις συντήρησιν τῶν σοχολείων εἶναι εἰς βάρος τῶν ἐκκλησιῶν.

Συμφωνητικὸ διορισμὸν ἐπιτρόπων
Πυρσόγιαννη — 11 Αύγουστου 1885

Τὰ στοιχεῖα ποὺ διαθέτουμε γιὰ τὴν ἐκπαίδευση στὴν ἐπαρχία Κονίτονς μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ τὴν παρακολουθήσουμε μόνο σὲ μιὰ κατὰ προσέγγιση ἀνίκνευση. Στατιστικὲς καὶ μαρτυρίες μὲ βάση ἐπιστημονικὰ κριτήρια μόλις στὶς ἀρχὲς τοῦ αἰώνα μᾶς ἐμφανίζονται καὶ πιὸ συγκεκριμένα μετὰ τὸν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο.

Γιὰ νὰ σχηματίσουμε μιὰ ίδέα τῆς παιδείας είμαστε ύποχρεωμένοι νὰ στραφοῦμε σὲ κάθε ἐπιγραφή τῶν μνημείων, στὰ κοινοτικὰ ἢ ιδιωτικὰ ἔγγραφα, σὲ διάφορες θύμποσες ποὺ σημείωναν στὰ ἑκκλησιαστικὰ βιβλία κι ἀκόμη στὶς μνήμες τῶν γεροντοτέρων.

Θὰ περιορίσουμε τὴν ἀνάλυσή μας σὲ πολὺ στενά δρια. Δὲν πρόκειται ἐδῶ νὰ ἐπιχειρήσουμε κριτικὴ ἀνάλυση τοῦ περιεχόμενου τῆς ἑκπαίδευσης. Τὸ ἔγχειρομα αὐτὸ ἀπαιτεῖ ἔρευνα σὲ βάθος καὶ προύποθέτει ἐξουνυχιστικὴ μελέτη τῶν μεθόδων διδασκαλίας καὶ τῆς ὥλης τῶν βιβλίων.

Δημοτικό σχολείο Πυρσόγιανης

Τέλη 18ου αιώνα

"Άν θέλουμε νὰ βοηθηθοῦμε σ' αὐτό μας τὸ ἔργο χωρὶς νὰ καταφύγουμε σὲ γενικόττες καὶ ἀօριστίες πρέπει νὰ θεωρήσουμε ὡς ἀφετηρία τῆς ἐκπαίδευσης στὰ Μαστοροχώρια τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰώνα.

"Οποιαδήποτε ἀναφορά σὲ προηγούμενη περίοδο εἶναι μέχρι σήμερα τουλάχιστο ἀναπόδειξτη.

Μετὰ τὸ 1800 — μέσα στὴ σχετικότητα τῶν συνθηκῶν τῆς τουρκοκρατίας — ἡ οἰκονομία βρίσκεται σὲ κάποια ἄνθιση, τὰ γράμματα ἀρχίζουν νὰ καλλιεργοῦνται, κτίζονται τὰ πρῶτα κοινοτικὰ σχολεῖα, ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὸν ἄλλο βαλκανικὸ χῶρο ξυπνάει τὶς συνειδήσεις. Γιὰ τὰ Μαστοροχώρια εἰδικότερα πρέπει νὰ λά�ουμε ύπόψη μας τὴν ύποτυπώη κατάστασην τῶν δρόμων καὶ τῶν μεταφορικῶν μέσων ἀφοῦ μέχρι τὸ δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο ἡ λεκάνη τοῦ Γράμμου θάναι ἀπροσπέλαστη ἀπὸ Γιάννινα καὶ Δυτικὴ Μακεδονία.

Κυριολεκτικὰ ἐγκλωβισμένα καὶ μὲ τὴν πλάτη στὰ ισχυρὰ ἀρβανίτικα πασαλίκια θ' ἀμυνθοῦν σκληρὰ γιὰ τὴν ἐθνική τους φυσιογνωμία. Ὁ καμπλός βαθμὸς ἀνάπτυξης τῶν ντόπιων παραγγικῶν δυνάμεων καὶ οἱ συχνὲς σκληρύνσεις τῆς ἀρβανίτικης καταπίεσης, δημιουργοῦν μόνιμη ἀνασφάλεια. Ἐπιμένουμε στὴ γειτνίαση μὲ τὴν Ἀλβανία, γιατὶ ἡ ἐ-

σωτερική ἀποσύνθεση τῆς αὐτοκρατορίας ἐπέτρεψε τὸ σχηματισμὸν ἰσχυρῶν πασαλικιῶν ποὺ ὑποκατάστησαν τὴν τούρκικη ἔξουσία.

Ληπτρικές ἐπιδρομές, ἔκτακτα δοσίματα καὶ αὐθαιρεσίες στὴ διοίκηση χαρακτηρίζουν τὴν περίοδο πρὶν τὸν Ἀλῆ Πασά. Οἱ καινούργιες ἀντιλήψεις στὴ διοίκηση ποὺ ἐφάρμοσε ὁ φωτισμένος πασάς τῆς Ἡπείρου, μειώνουν τὴ δύναμη τῶν Τουρκαλβανῶν μπέηδων κι ἀνακουφίζουν τὴν περιοχή μας.

Βορειότερα οἱ ἔξι λαμισμοὶ συνεχίζονται μεταβάλοντας τὸν ἔθνολογικὸν χαρακτήρα τῆς χώρας. Τὸ πατριαρχεῖο διαπίστωνε ὅτι περιοχὲς τῆς Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας κινδύνευαν νὰ χάσουν τὸν ἔθνισμό τους καὶ τὴ θρησκεία τους.

250 σχολεῖα

Τὴν περίοδο αὐτὴν προβάλλει στὸ ιστορικὸ προσκήνιο μὲ τὴ συμπαράσταση τοῦ Πατριαρχείου, ἡ μεγάλη μορφὴ τοῦ Πατροκοσμᾶ.

Οἱ περιοδείες του στὰ ζοφερὰ ἐκεῖνα χρόνια σημαδεύουν τὴν "Ἡπειρὸν καὶ Ιδιαίτερα τὶς βορειότερες πριοχές.

«Προφήτευε γιὰ νὰ ξυπνήσει τὴν ἔθνικὴν μνήμην καὶ συνείδησην ποὺ ληθαργοῦσε. Στάθηκε όραματιστὴς ἔξω ἀπὸ δημαγγείς καὶ μαστιγώνοντας πάντα τὴν κοινωνικὴν ἀδικίαν. Πάλαιψε νὰ δέσει τὸ ἀνεύθυνο πλῆθος μὲ τὴν ιστορικὴν μνήμην. Τὰ λόγια του ρίζωναν στὶς καρδιές τῶν ραγιάδων, ἀναφέρωνταν τὴν ἐλπίδα κι ἔτρεφαν τὸν καημὸν τῆς λευτεριᾶς!»¹⁾

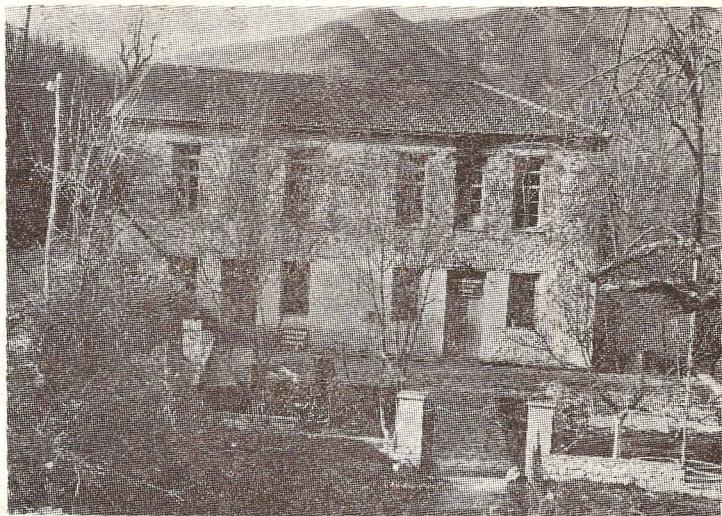
«Θεωροῦσε τὴν μόρφωση σὰν τὸ πρῶτο θεμέλιο τῆς ἀναγεννήσεως. Τὸ ζήτημα τῆς ἔθνοτητας ἦταν ζήτημα ἐκπαιδεύσεως τῆς νέας γενιᾶς. Βλέποντας τὴν φρικτὴν ἀμάθειαν ποὺ βασίλευε παντοῦ, τὴ βαρβαρότητα καὶ τὴν κτηνωδία σχεδόν, σὰ συμπλήρωμα τῆς θρησκευτικῆς καὶ κοινωνικῆς διδασκαλίας του, ἔθαζε τὴν ἐκπαιδεύσην τῆς ἔθνοτητας καὶ Ιδίως τῶν νέων. Εἶναι τὸ πιὸ ἐπίμαχο ζήτημα ποὺ ἀναπτύσσει στοὺς λόγους του καὶ παθαίνεται γιαύτο. 'Ἄπ' ὅπου κι ἂν περνοῦντε, ρωτοῦσε: ἔχετε σχολεῖον γιὰ νὰ διαβάζουν τὰ παιδιά; Νὰ μαζωτήτε ὅλοι νὰ κάμετε ἓνα σχολεῖον κοινόν, νὰ βάλετε ἐπιτρόπους νὰ τὸ κυβερνοῦν, νὰ βάλουν δάσκαλον νὰ μαθαίνουν ὅλα τὰ παιδιὰ πλούσια καὶ φτωχά. Χωρὶς σχολεῖον περιπατοῦμεν εἰς τὸ σκότος. Δὲν βλέπετε πῶς ἀγρίεψε τὸ γένος μας ἀπὸ τὴν ἀμάθειαν καὶ ἐγίναμε ὡς θηρία;»²⁾

Στὸ πέρασμά του μιθολογεῖται πῶς κτίστηκαν 250 σχολεῖα.

Κάτω ἀπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ πατριαρχείου τὰ σχολεῖα ἔγιναν οἱ μηχανισμοὶ μέσα ἀπὸ τοὺς ὄποιους πέρασαν τὰ ιδεολογικὰ στοιχεῖα, ποὺ διασφάλισαν τὴ σχετικὴ συνέχεια μιᾶς ἔθνικῆς συνείδησης στὴ διάρκεια τῶν αἰώνων τῆς ὁθωμανικῆς κατάκτησης. Ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰώνα καὶ παράλληλα

1) Προφητεῖες τοῦ Πατροκοσμᾶ - Ματθαίου Μουντέ.

2) Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς - Φάνη Μιχαλόπουλος.

Τὸ παλιὸ σχολαρχεῖο
τῆς Βοέδρουμπιανῆς — ἡ-
μιγυμνάσιο τώρα...

πρός τὴ διείσδυση τῆς δυτικῆς ἀστικῆς ιδεολογίας, ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἐκπαίδευσης ὑπῆρξε θεαματική. Τὰ ἀστικὰ κέντρα τῆς αὐτοκρατορίας, κυρίως τὰ Γιάννενα, ἡ Μοσχόπολη, ἡ Σμύρνη κι ἡ Κωνσταντινούπολη, ξεχύλισαν ἀπὸ πολιτιστικὲς καὶ διανοητικὲς δραστηριότητες.

Στὰ Γιάννενα λειτουργεῖ ἀπὸ τὸ 1797 ἡ Καπλάνειος σχολὴ κι ἀπὸ τὸ 1828 ἡ μεγάλη σχολὴ τῶν Ζωοιμάδων.

Τὸ 1869 ἀναγνωρίστηκε τὸ δικαίωμα στὶς κοινότητες νὰ ιδρύουν ἐκπαιδευτικὰ ίδρυματα. Ἡ παρακμὴ τῆς θῶμανικῆς ισχύος ὑπῆρξε ἡ ἀναγκαία προϋπόθεση γιὰ τὴν ἀνθίση τῶν Ἑλληνικῶν σχολικῶν ίδρυμάτων.

Ἡ ἐπέκταση τοῦ σχολικοῦ δικτύου στὶς ἐπαρχίες γίνεται ταχύτατα καὶ ὁμοιόμορφα παρὰ τὴν ἔλλειψη κάθε σχολικῆς ύποδομῆς.

Χωριό καὶ σχολεῖο

Οἱ κοινότητες τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης μὲ μικρὴ χρονικὴ διαφορὰ μεταξὺ τους ιδρύουν σχολεῖα μὲ τὴν οἰκονομικὴ συμπαράσταση πλουσίων ζενιτεμένων.

Κοντὰ στὰ 1840 δὲν υπάρχει μαστοροχώρι χωρὶς κοινοτικὸ σχολεῖο.

‘Ολόκληρο τὸ ἐκπαιδευτικὸ σύστημα ἦταν ὀργανωμένο πάνω σὲ κοινοτικὴ ἡ ἐκκλησιαστικὴ βάση. Ὁ γενικὸς ὑποχρεωτικὸς καὶ δωρεάν χαρακτήρας τῆς ἐκπαίδευσης δὲν μποροῦσε δῆμος οὕτε νὰ ἐπιβληθεῖ οὕτε νὰ νομοθετηθεῖ.

Σ’ αὐτὸ δῆμος οὕτε καὶ ἡ διαφορὰ μὲ τὰ σχολεῖα τοῦ ἐλεύθερου Ἑλληνικοῦ κράτους, τὰ ὅποια ιδρύθηκαν, ὀργανώθηκαν καὶ ἀναπαράχθηκαν κάτω ἀπ’ τὴν αἰγίδα ἐνὸς ἀνεξάρτητου κρατικοῦ μηχανισμοῦ.

Ἡ ἔλλειψη μόνιμων πιστώσεων καὶ κυρίως ἡ ἀδυναμία τῆς ἐκκλησίας νὰ ἀσκήσει ἔνα ρόλο, ποὺ μόνο τὸ ἵδιο τὸ κράτος μπορεῖ ν' ἀναλάθει, διαταράσσει τὸ σχολικὸ δίκτυο στὶς τουρκοκρατούμενες ἀκόμη ἐπαρχίες.

Ο Χασιώτης ἀναφέρει πάνω στὸ πρόβλημα αὐτό: «Ἡ ἐκπαίδευση καὶ εἰδικότερα ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευση ὑπῆρξε γιὰ πολὺν καιρὸ ὑποτυπώδης καὶ διάσπαρτη. Ἐπιπλέον, ἡ ἀπόλυτη ἔλλειψη ὁμοιογενοῦς προγράμματος καὶ κεντρικοῦ συντονισμοῦ κατέσπισε ὅλες τὶς προόδους δύσκολες καὶ ἀργόσυρτες. Οἱ δάσκαλοι ἦταν συχνὰ ὑποχρεωμένοι νὰ κάνουν ταυτόχρονα ἄλλες δουλειές, π.χ. νὰ εἶναι ψάλτες στὴν ἐκκλησία... Ἔτοι, ὅπως δὲν ὑπῆρχε οὕτε ἔλεγχος, οὕτε συντονισμένος προγραμματισμός, ὅλες αὐτὲς οἱ περιοχὲς ἔμειναν μέχρι τὴν μέσην τοῦ αἰώνα μας πολὺ καθυστερημένες σὲ σχέση μὲ τὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα. Θὰ χρειάζονταν γι' αὐτὸν ἔνα κέντρο ὄργάνωσης, ἔνα ὑπουργεῖο» («L' INSTRUCTION PUBLIQUE CHEZ LES GRECS», Παρίσι 1881).

Ἐντούτοις γενικὰ καὶ χωρὶς καμιὰ ἀμφιβολία τὸ ἐπίπεδο τῆς ἐκπαίδευσης στὶς τουρκοκρατούμενες ἀκόμα ἐπαρχίες ἀπὸ τὸ 1840 καὶ ὡς τὸ τέλος τοῦ πρώτου παγκόσμιου πόλεμου ἦταν διαρκῶς χαμηλότερο ἀπ' αὐτὸν ποὺ συναντᾶμε στὸ ἐλεύθερο ἑλληνικὸ κράτος καὶ μάλιστα σ' ὅλα τὰ σχολικὰ ἐπίπεδα.

Μπορεῖ ἔξαλλου κανεὶς νὰ ἀντλήσει τὰ ἴδια συμπεράσματα ἐὰν ἔξετάσει τὸ ποσοστὸ κατὰ περιοχὴν ἐκείνων ποὺ δὲ γνωρίζουν ἀνάγνωσην καὶ γραφήν.

Ποσοστὸ ἀγραμμάτων κατὰ περιοχὴς
(πληθυσμὸς ἀπὸ 10 εἰῶν καὶ πάνω)

	1920	
	Ανδρες	Γυναῖκες
Στερεά Ἑλλάδα	21%	49%
Θεσσαλία	25%	59%
Νησιά Ιονίου	26%	58%
Κυκλαδες	29%	41%
Πελοπόννησος	20%	57%
 ΠΑΛΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ (μέσος ὄρος)		
Μακεδονία	39%	62%
Ηπειρος	27%	62%
Νησιά Αιγαίου	26%	48%
Κρήτη	27%	57%
Θράκη	49%	67%
 ΕΛΛΑΔΑ (μέσος ὄρος)		
	28%	56%

Π. γ. ἡ: «Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἔγκυροπαίδεια», τ. 4, σ. 531.

Μελετώντας τὰ ιδιωτικὰ ἀρχεῖα τῆς περιοχῆς μας διαπι-
στώσαμε ύψηλὸ ποσοστὸ ἀναλφαβητισμοῦ.

Ἄπο μιὰ ἀναφορὰ 50 Πυρσογιαννιτῶν τὸ 1845 στὸν και-
μεκάμην τῆς Κόνιτσας συμπεραίνουμε πώς ἐλάχιστοι μποροῦν
νὰ γράφουν σωστὰ τ' ὄνομά τους. Οἱ περισσότεροι ύπογρά-
φουν δυσανάγνωστα καὶ ἀρκετοὶ μὲ σταυρὸ π.χ. «Τὸ λην
Γιάννης στρέγω καὶ μὴ ήξεύροντας νὰ γράψω κάνω τὸ σημεῖο τοῦ σταυ-
ροῦ.

1945

Σχολεῖο στὴν Πυρσόγιαννη

Σαράντα χρόνια ἀργότερα σ' ἔνα συμφωνητικὸ τῆς ἐκ-
κλησιαστικῆς ἐπιτροπῆς, ἡ βελτίωση εἶναι ἐμφανής. Ἡ Ἰδρυ-
ση τοῦ σχολείου στὰ 1840 μεταφράζεται σ' ἀνάλογη πτώση
τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ τῶν κατοίκων.

Στὶς γυναίκες τὰ ποσοστὰ ἀναλφαβητισμοῦ εἶναι ύψηλό-
τερα τῶν ἀνδρῶν.

Μία προσεχτικὴ μελέτη σὲ πιλοπήρια τοῦ μύλου τῆς Πο-
ταμίας μᾶς ἔδειξε πώς ἀπ' τὶς δεκαπέντε γυναίκες ποὺ ύπο-
γράφουν, ὅλες δηλώνουν ἀγράμματες.

Κοντὰ στὰ 1910, ὁ Ἀπόστολος Ζγολόμπης θυμάται μόνο
5 κορίτσια στὰ 45 παιδιά ποὺ παρακολουθοῦσαν κανονικὰ μα-
θήματα στὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ.

Ἄντιθετα, ἀπ' τὸ δημοτολόγιο τῆς κοινότητας γιὰ τὸν
περιόδο ἑκείνη διαπιστώσαμε περισσότερες γεννήσεις γυ-
ναικῶν.

Ἡ μειωμένη φοίτηση γυναικῶν στὰ δημοτικὰ σχολεῖα,
δόφειλεται στὶς σπιτικὲς ἀπασχολήσεις καὶ στὴ νοοτροπία τοῦ
καιροῦ ποὺ θεωροῦσε τὰ γράμματα ύπερβολικὴ πολυτέλεια,
εἰδικότερα γιὰ τὶς γυναίκες.

Παρ' ὅλο ποὺ ὁ ύποχρεωτικὸς χαρακτήρας τῆς ἐκπαίδευ-
σης ἴσχυε καὶ γιὰ τὰ δυὸ φύλα, οἱ παραβάτες γονεῖς σπάνια
εἶχαν ὅποιεσδήποτε συνέπειες πρὶν ἀπὸ τὸν πρῶτο παγκό-
σμιο πόλεμο. Εἶναι γεγονός πώς στὰ χωριά μας ἡ συνέξιση
τῆς φοίτησης ἀπ' τὸ δημοτικὸ στὸ γυμνάσιο δὲ συνεπαγόταν
μόνο ἔνα βαρύ οἰκονομικὸ φορτίο γιὰ τοὺς οἰκογενειακοὺς
προϋπολογισμούς ἀλλὰ ἐμπόδιζε τὸ παιδί νὰ συνεχίσει τὸ ἐ-
πάγγελμα τοῦ πατέρα. Τὴν παιδικὴ ἔργασία κοντὰ στὰ
μπλούκια τῶν μαστόρων τὴ θεωροῦσαν ἀπαραίτηπη ὥς τὸν τε-
λευταίο πόλεμο.

Ἡ μόνη εὔχη

Ἡ εὔχὴ καὶ ύπόμνηση «Πότε νὰ τελειώσεις
τὸ σχολεῖο νὰ πᾶς κοντὰ στὸ ὑς μα-
στόρους γιὰ λάσπη» ἀπόκλειε μὲ ἀτράνταχτη λο-
γικὴ κάθε ὅλη ἐπιλογὴ ἔξω ἀπ' τὸ ἐπάγγελμα τοῦ μάστορα.

Οἱ ἐλάχιστες ἔξαιρέσεις ἔντάσσονται στὶς οἰκονομικὲς
δυνατότητες 4-5 οἰκογενειῶν. Δὲν εἶναι τυχαίο ὅτι αὐτὲς συ-
νήθως ἐπανδρώνουν τὴ διοίκηση τῆς κοινότητας σ' ὅλη τὴν

τουρκοκρατία και μάλιστα ή οικονομική τους δύναμη έντοπίζεται άπ' τό 'Άργυρόκαστρο ώς την Κωνσταντινούπολη.

Τον νέοτε χρόνο δεν γνωρίζουμε. Η βασική διέξοδο στὴ τέχνη τῶν μαστόρων — χαρακτηριστικό και καθολικό γνώρισμα τῶν χωριῶν μας — ἀπόκλειε τὸ πέρασμα ἀπὸ τὴ δημοτικὴ στὴ γυμνασιακὴ ἐκπαίδευση.

Πρέπει νὰ ύπογραμμίσουμε ὅτι ή διαπίστωση αὐτὴ δὲν ἄρκει οὕτε τεκμηριώνει σωστὰ καὶ σὲ βάθος τὴν ἔλλειψη ἄλλης ἐπιλογῆς. Πιστεύουμε πῶς γιὰ νὰ βρεθοῦμε κοντὰ στὴν ἀπάντηση πρέπει νὰ πάρουμε ὑπόψη μας: Τὰ κοινωνικὰ καὶ οικονομικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐπαρχίας μας, τὴ γεωγραφικὴ θέση σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ὑποτυπώδη κατάσταση τῆς συγκοινωνίας, τὸ γεγονός ὅτι τὰ Μαστοροχώρια ἀπελευθερώθηκαν ἔναν αἰώνα μετὰ τὴν παλιὰ Ἑλλάδα, τὴ διαρκὴ μετανάστευση καὶ κινητικότητα τῶν μπουλουκιῶν καὶ τὴν ἔλειψη ώς τὸν τελευταῖο πόλεμο γυμνασιακοῦ δίκτυου.

Ακόμα καὶ στὴ δεκαετία 1950–60 ἐλάχιστοι ἀπόφοιτοι δημοτικῶν σχολείων θὰ ἐπιδιώξουν γυμνασιακὲς σπουδές. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἐξηγείται ἀφοῦ οἱ περισσότεροι προσανατολίζονται στὸ 'Ιεροδιδασκαλεῖο Βελλάς ποὺ ἔξασφαλίζει δωρεὰν σύτισην καὶ μάλιστα πτυχίο δασκάλου χωρὶς ἐξετάσεις στὶς παιδαγωγικές ἀκαδημίες τῆς χώρας.

Μετὰ τὸ 1960 η κατάσταση ἀλλάζει ἄρδην. Ἀγόρια καὶ κορίτσια σὲ μεγάλο ἀριθμὸ περνοῦντε στὴ δευτεροβάθμια ἐκπαίδευση.

Ἡ ἀνάγκη ὅμως αὐτὴ ἀναγκάζει τὶς οἰκογένειές τους νὰ μετακινηθοῦν μόνιμα πιὰ στὰ κοντινὰ ἀστικὰ κέντρα, μὲ πρῶτα τὰ Γιάννενα.

Πρόκειται γιὰ τὶς τελευταῖες μετακινήσεις στὴν ἐπαρχία μας. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε, καὶ ισχύει γιὰ ὅλα τὰ Μαστοροχώρια, πῶς η Πυρσόγιαννη στὴν τελευταία δεκαετία εἶχε 8 γάμους, 6 γεννήσεις καὶ 48 θανάτους.

Ἡ ἐκπαίδευση σύμερα

Ἄν κανεὶς σταματήσει προσεχτικὰ στὸν παρακάτω πίνακες ἀπογραφῆς χωρὶς καμὶὰ προειδοποίηση, ἵσως νὰ νιώσει ταραχήν. Ἡ ἐρήμωση ἀπὸ τὴν ἀκατάσχετη αἰμορραγία τῆς μετανάστευσης εἶναι ἀνάγλυφη καὶ στὸν πιὸ ἀδιάφορο ἐπίσκεπτη.

Δὲ θ' ἀναφερθοῦμε σὲ αἵτια γνωστὰ καὶ χιλιοεπωμένα οὕτε στὶς σημερινὲς δυνατότητες ποὺ ἐλάχιστα μποροῦν νὰ βοηθήσουν καὶ περισσότερο ν' ἀπαγγείλουν τὸ κύκνειο ἄσμα μιᾶς περιοχῆς μὲ τεράστια καὶ μοναδικὴ πολιτιστικὴ παράδοσην.

Σήμερα τὶς γυμνασιακές ἀνάγκες καλύπτουν τὸ γυμνάσιο τῆς Κόνιτσας καὶ πρόσφατα τὸ ἡμιγυμνάσιο τῆς Βούρμπιανης. Τὸ πρῶτο ίσρύθικε τὸ 1946 καὶ μέχρι τελευταῖα στεγαζόταν σὲ παλιὸ τούρκικο κτίριο. Σταχυολογοῦμε ἀπὸ τὸ περιοδικό «ΚΟΝΙΤΣΑ», παρατηρήσεις γιὰ τὴν κατάσταση τοῦ γυμνάσιου ἀπ' τὸν καθηγητὴ N. Ρεμπέλη:

Σχολείο
Πυρσόγιαννης

1936
250 μαθητές

1956
66 μαθητές

1976
“Ενα μπαλκόνι”
μαθητές

«Αἰθουσαι στεναί, ὀσφυκτικαί, σκοτειναὶ καὶ κατεστραμμέναι, ταβάνια πατώματα σαθρά, παράθυρα, πόρτες χαλασμένες καὶ ἐν γένει κτίριον ἐρειπωμένον, πάντα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα συνθέτουν θλιβερὰν καὶ ἀποκαρδιωτικὴν εἰκόνα παρωδίας σχολείου, εἰς τὸ ὅποιον καθημερινῶς 500 νεαροὶ θλαστοὶ συνωστίζονται σαρδελληδόν διὰ νὰ μάθουν γράμματα!»

Ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια στεγάζεται σὲ καινούργιο κτίριο. Ἐπὸ φέτος (σχολικὴ χρονιὰ 1976-77) λειτουργεῖ καὶ μαθητικὴ ἑστία (φαγητό, ὕπνος, ἀναγνωστήριο κ.τ.λ.) μὲ ἀριθμὸ 200 τροφίμων, ἄν κι ἔχει δυνατότητα ἔξυπρέτησης 400 μαθητῶν. Στὴν ἑστία οἱ τρόφιμοι πληρώνουν ἀνάλογα μὲ τὴν ἐπίδοσην καὶ τὴν οἰκογενειακὴν τους κατάστασην ἢ ἀπαλλάσσονται λόγω εὐεργετημάτων (ἀνάπτηροι πολέμου, πολύτεκνοι κ.τ.λ.).

**Στοιχεία μαθητῶν Γυμνάσιου Κονίτος
καὶ ύπηρετοῦντος προσωπικοῦ**

σχολικὰ ἔτη	μαθητὲς	καθηγητὲς
1946 - 47	93	2
1951 - 52	150	4
1965 - 66	410	12
1976 - 77	455	18

Τὸ ἡμιγυμνάσιο τῆς Βούρμπιανης μὲ πλούσιο παρελθόν δὲν συγκεντρώνει οὔτε 100 μαθητές. Ξαναγράψαμε γιὰ τὴν ἀνάγκη δρομολόγησης λεωφορείου, ὥστε ν' ἀποφεύγουν οἱ μαθητές πεζοπορία 5 καὶ 8 χιλιομέτρων. Ο πρόεδρος τῆς κοινότητας Ἀλ. Λώλης μὲ ἐπιστολή του στὸ «ΑΡΜΟΔΟ·Ι·» ἐκθέτει τὶς ἀνάγκες καὶ τὰ προβλήματα τοῦ γυμνάσιου:

«Ἡ ἀνύψωση δευτέρου δρόφου θὰ ἔξασφαλίσῃ εὐρύχωρους θαλάμους μαθητῶν καὶ διαμερίσματα καθηγητῶν. Ἐπίσης ύπάρχει ἀνάγκη βοηθητικῶν χώρων ὅπως σύγχρονα ἀφοδευτήρια, λουτρά, τραπέζαριες καὶ μαγειρείο...».

Ἡ κατάσταση στὴ δημοτικὴ ἐκπαίδευση εἶναι τραγική. Μὲ λίγην προσοχὴ στὸν παρακάτω πίνακα βλέπουμε ποιά εἶναι ἡ τελευταία δεκαετία σχολικῆς ζωῆς στὸ σύνολο σχεδὸν τῆς ἐπαρχίας Κονίτος.

**Στοιχεία μαθητῶν Δημοτικῶν Σχολείων ἐπαρχίας
Κονίτος καὶ ύπηρετοῦντος προσωπικοῦ**

σχολικὰ ἔτη	σχολεῖα	μαθητὲς	δάσκαλοι
1904 - 5	31	1.089	35
1940 - 41	—	4.500	—
1959 - 60	47	2.048	58
1976 - 77	36	748	43

Στοιχεία μαθητῶν σχολείων λεκάνης Γράμμου

δημοτικά σχολεῖα	σχολική χρονιά 1955-56	σχολική χρονιά 1965-66	σχολική χρονιά 1976-77	παρατηρήσεις
Άγ. Παρασκευή	123	126	54	
Άετομηλίτσα	8	4	—	καταργήθηκε
Άμαραντος	76	44	—	καταργήθηκε
Άσημοχώρι	30	44	—	καταργήθηκε
Βούρμπιανη	27	26	4	
Γαναδιό	13	13	—	καταργήθηκε
Γοργοπόταμος	39	18	4	
Δροσοπηγή	88	66	23	
Καστανέα	43	45	6	
Λαγκάδα	42	63	30	
Λυκόραχη	26	53	19	
Μόλιστα	13	10	6	
Μοναστήρι	17	11	—	καταργήθηκε
Όξυά	28	14	—	καταργήθηκε
Πλαγιά	31	50	11	
Πληκάτι	33	34	12	
Πουρνιά	33	32	—	καταργήθηκε
Πύργος	59	35	4	
Πυρσόγιαννη	66	42	12	
Φούρκα	54	40	18	
Χιονάδες	14	4	—	καταργήθηκε
σύνολα	863	751	202	

Έὰν ἐφαρμοζόταν τὸ 309) 76 νομοσχέδιο γενικῆς ἐκπαίδευσης (ποὺ προβλέπει ὅτι γιὰ νὰ λειτουργήσει σχολεῖο πρέπει νὰ ύπαρχουν 16 μαθητὲς) δὲ 3ὰ ύπηρχαν σχολεῖα στὰ περισσότερα Μαστοροχώρια.

Σήμερα λειτουργοῦν μὲ 5 καὶ 10 μαθητὲς χάρη σὲ μιὰ παλιὰ ἐγκύκλιο γιὰ παραμεθόριες περιοχές.

Σύντομα θὰ νεκρωθοῦν γιὰ νὰ γίνουν τὰ πετρόχιστα καὶ ἐπιβλητικὰ κτίρια τροφὴ στὸν ἐπελαύνοντα τουρισμό. Ψίθυροι καὶ πληροφορίες προεξοφλοῦν τὴ μετατροπή τους σὲ ζενῶνες.

Τὰ ὄρνια κοντὰ στὸ θάνατο κράζουν. Εἴτε θέλουμε νὰ τὸ πιστέψουμε εἴτε ὥχι, εἶναι δίπλα μας.

◆ Πολύτιμο βοήθημα στάθηκε στὴν ἔρευνά μας αὐτὴ τὸ βιβλίο του Κ. Τσουκαλᾶ «ΕΞΑΡΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ. Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΙΣΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ» (1830—1922).

“Ενα σχολεῖο, δυό μαθητές όδοιπορικό τῆς δλίψης

Αναδημοσίευση ἀπὸ τὸ περιοδικὸ
ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ

τοῦ Κώστα Παπαπέτρου

Πρίν ἀρχίσω ν' ἀφηγοῦμαι τοῦτο τὸ ὁδοιπορικὸ τῆς θλίψης, ποὺ κράτησε μιὰ βδομάδα, πάνω στὰ πιὸ ἀπομακρυσμένα ὅρεινὰ χωρὶὰ τῆς Ἡπείρου, χρωστά μιὰ ἀπάντηση στὸν ἑαυτό μου: Λοιπόν, τίποτα δὲν θὰ καταφέρεις ν' ἀλλάξει. Τοῦ χρόνου, δλα θᾶναι χειρότερα, ἀπ' ὅ, τι τὰ βρῆκες...

Αὐτὴ τὴν φορά, ἀφετηρία ἡ Κόνιτσα καὶ στόχος τὰ γύρω χωριά της, ποὺ ἔχουν τὸν ίδιο θλιβερὸ παρονομαστὴν μὲ τὰ χωρὶὰ τῆς Εύρυτανίας: Τὴν ἐρήμωσην.

Πρῶτος σταθμός, σ' αὐτὴ τὴν δεύτερην ἔξορμηση, ἡ Μόλιστα, ἔνα δῆθεν χωριό μὲ 50 κατοίκους, σὲ 1.000 περίπου μ. ύψουμετρο.

Εἶναι μέρα ἀκόμα, ὅταν φτάνω στὸ χωριό. Μέσα στὸ χιονισμένο τοπίο, ἡ σιωπὴ ποὺ τὸ τυλίγει γίνεται πόνος. Δυὸς - τρεῖς γέροι ὅλοι κι ὅλοι, ἔνα παιδάκι ποὺ μὲ κοιτάζει περίεργα κι ἔνας χωροφύλακας. Στὸ καφενεῖο — ποὺ ἀλλοῦ; — ἡ συγκέντρωση. Ἐκεῖ θὰ συναντήσω καὶ τὸ δάσκαλο τοῦ χωριοῦ, τὸν κ. Ἰωάννη Γκορτσινόγλου, ποὺ προσπαθεῖ νὰ μοῦ δώσει μιὰ εἰκόνα τοῦ σχολείου καὶ τῆς ζωῆς του. Σύνολο μαθητῶν πέντε!

«Οὔτε κὰν ἔνας μαθητής, γιὰ κάθε τάξη. Ὁ μαθητής ποῦχα στὴ δευτέρα μούφυγε στὴν Κόνιτσα καὶ στὴν ἔκτη δὲν ὑπάρχει κανεῖς».

“Υστερα, γυρίζει χαμογελώντας καὶ μοῦ δείχνει κάποιον μέσα στὸ καφενεῖο.

“Εὔτυχῶς, ποὺ ὑπάρχει ὁ κ. Λέτσιος καὶ κρατάει τὸ σχολεῖο. Οἱ τρεῖς μαθητὲς τοῦ χωριοῦ εἶναι παιδιά του. Τ' ἄλλα δύο ἔρχονται ἀπὸ τὸ Μοναστήρι καὶ τὸ Γανναδίο μὲ τὰ πόδια. Πάλι καλά. Τὸ δικό μου σχολεῖο εἶναι πληθωρικὰ γεμάτο συγκριτικὰ μὲ ἄλλα τῆς περιοχῆς. Ἡ Πυξαριὰ ἔχει δύο, ὁ Γοργοπόταμος τρία, ὁ Πύργος τέσσερα. Στὸ Ἀσημοχώρι, στοὺς Χιονιάδες καὶ στὴν Ὁξεύα, τὰ σχολεῖα ἔκλεισαν...».

“Ἐνας ἀκόμα δάσκαλος ἐρημίτης καὶ τὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετωπίζει, δὲν διαφέρουν ἀπὸ κεῖνα τῶν συναδέλφων του, ποὺ ζοῦν στὰ χωρὶὰ τῶν Ἀγράφων.

“Ἀντιμετωπίζω προβλήματα φαγητοῦ. Τὶς περισσότερες φορὲς λείπουν τὰ οὐσιώδη. Ψωμὶ μᾶς φέρνει ἔνα φορτηγὸ - λεωφορεῖο ἀπὸ τὴν Κόνιτσα, μιὰ - δυὸ φορὲς τὴν βδομάδα. Συνήθισα, δύμας, πιὰ

καὶ δὲν μὲ πειράζει. Ἐδῶ πάνω, ὁ δάσκαλος πρέπει νὰ τὰ κάνει όλα μόνος του. Ἀκόμη καὶ τὸ σκούπισμα τοῦ σχολείου ἐγὼ τὸ κάνω, τὶς πιὸ πολλὲς φορές...».

Λίγα χιλιόμετρα πιὸ κεῖ ἀπὸ τὴν Μόλυστα καὶ πιὸ ψηλά, βρίσκεται τὸ Γανναδιό. Παλιὸ κεφαλοχώρι, μὲ σχολαρχεῖο κάποτε, τώρα δὲν ἔχει παρὰ μιὰ μαθήτρια, ποὺ πηγαίνει μὲ τὰ πόδια στὸ σχολεῖο τῆς Μόλυστας.

“Εχει νυχτώσει γιὰ καλά, ὅταν παίρνω τὸ δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς, μέσα στὸ ἄγριο τοπίο. Μερικὰ χιλιόμετρα χαμπλότερα, βρίσκεται ἡ Καστανέα. Δὲν ἔχει νὰ ζηλέψει τίποτα, σὲ ἑρήμωσην καὶ ἐγκατάλειψη, ἀπὸ τ’ ἄλλα χωριά. Κι ἐδῶ, ἡ θέση τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ, δὲν εἶναι λιγότερο δύσκολη. Λέει ὁ δάσκαλος τοῦ χωριοῦ κ. Ἐλευθέριος Κατερίνης.

“Υπηρετοῦσα πρῶτα σὲ σχολεῖο τῆς Γερμανίας καὶ καταλαβαίνετε τί αἰσθάνθηκα δὲν τὸν ἔφτασα ἐδῶ. Βρῆκα ἔνα σχολεῖο ἀτροφικὸ μὲ πέντε μαθητές, ἔτοιμο νὰ διαλυθεῖ. Φανταστεῖτε τί αἰσθάνεται ἔνας δάσκαλος, ποὺ κάνει προσευχὴν τὸ πρῶτο στὸ σχολεῖο μὲ πέντε παιδιά. Τὶ δρεῖν ἔχει γιὰ μάθημα, δὲν οἱ συνθήκες ζωῆς του εἶναι ἀθλεῖς. Τὰ τρόφιμα λείπουν καὶ ψωμὶ φέρνει τὸ λεωφορεῖο μιὰ φορὰ τὴν βδομάδα. Μπαίνουμε στὸν οὐρά κι’ ὅποιος προλάβει. Βλέπει κανεὶς τότε σκηνές, ποὺ θυμίζουν κατοχήν. Φανταστεῖτε ἀκόμη, σ’ αὐτὴ τὴν οὐρά, τὴν θέση τοῦ δάσκαλου, νὰ σπρώχνει γιὰ μιὰ φραντζόλα ψωμί. Κάποιτε δὲν πρόλαβα κι ἔμεινα νηστικός μιὰ βδομάδα, μέχρι νὰ ξανάρθει τὸ «συσσίτιο». Ἀς μὴν μιλήσουμε γιὰ τὰ παιδιά, γιατὶ κι ἐκεῖνα δὲν ἔχουν λιγότερα προβλήματα ν’ ἀντιμετωπίσουν. Ἀκόμα κι δὲν τυχαίνει νὰ συναντηθοῦν γιὰ νὰ παιξουν, ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό, κινδυνεύουν ἀπὸ τ’ ἀγρίμια. Προχτές, μέσα στὸ χωριό, σκότωσαν μιὰ ἀρκούδα...».

‘Η Βούρμπιανη καὶ ἡ Πυρσόγιαννη, θᾶναι τὰ τελευταῖα χωριὰ ποὺ θὰ ἐπισκεφτῶ. Φυσικὰ κι ἐδῶ πάνω, ὅπως καὶ στ’ ἄλλα χωριὰ τοῦ Γράμμου, ἡ κατάσταση δὲν εἶναι περισσότερο εὐχάριστη. Μονα-

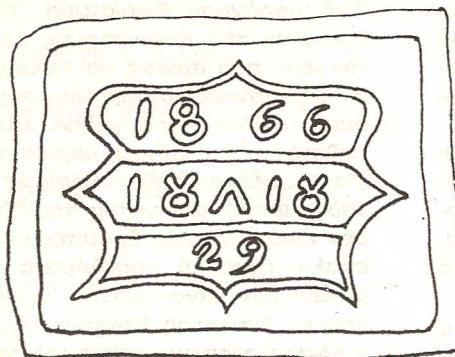
δικὴ παρήγορη διαπίστωση, τὸ τριτάξιο Γυμνάσιο τῆς Βούρμπιανης μὲ τὸ οἰκοτροφεῖο, ποὺ ἀρχισε νὰ λειτουργεῖ πέρσι. Στὸ μονοθέσιο δημοτικὸ σχολεῖο της, δημας, ἡ ἴδια πικρὴ γεύση. Οἱ τέσσερις μαθητές, δὲν δίνουν καμμιὰ ύπόσχεσην γιὰ τὸ μέλλον τοῦ σχολείου. “Οσο γιὰ τοὺς πέντε καθηγητὲς τοῦ Γυμνασίου, δὲν εἶναι λιγότερο ἑρημίτες ἀπὸ τὸν δάσκαλο, ἀφοῦ τὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετωπίζουν εἶναι κοινά. Ὁ γυμνασιάρχης κ. Διονύσιος Κόντος, λέει:

“Δὲν ύπάρχουν σπίτια γιὰ νὰ μείνουμε καὶ τὸ πρόβλημα τοῦ φαγητοῦ εἶναι μεγάλο. Εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ τρῶμε ἀπὸ τὸ συσσίτιο τοῦ οἰκοτροφείου καὶ γιὰ νὰ συμπληρώσουμε τὸ φαγητό, ποὺ εἶναι φτωχό, θὰ πρέπει νὰ τρέχουμε σπίτι, νὰ βροῦμε κάποια ζεχασμένη κονσέρβα. Τὰ παιδιά, φυσικά, δὲν ἔχουν λιγότερα προβλήματα ν’ ἀντιμετωπίσουν...».

Μιὰ ἀκόμη περιοχὴ ἑρημώνεται. Στὶς περισσότερες περιπτώσεις, τὸ πρόβλημα τοῦ σχολείου τοῦ παιδιοῦ, σημαίνει φυγὴ ὅλης τῆς οἰκογένειας ἀπὸ τὸ χωριό, πρὸς τὴν Κόνιτσα ἢ τὰ Γιάννενα. Κι δημας, ύπάρχει λύση. Τὴν ύπενθυμίζει ὁ δάσκαλος τῆς Πυρσόγιαννης κ. Θεόδωρος Δανίκας.

“Ολα τὰ μονοθέσια σχολεῖα, ἀπὸ τὰ γύρω χωριά, θὰ μποροῦσαν νὰ συγκεντρωθοῦν σ’ ἔνα κεφαλοχώρι καὶ νὰ συμπληρώσουν ἔνα κανονικὸ σχολεῖο. Μὲ ἔνα - δύο λεωφορεῖα, ποὺ θὰ μάζευαν τὰ παιδιά ἀπὸ τὰ χωριά, τὸ πρόβλημα θὰ μποροῦσε νὰ λυθεῖ. Καὶ μάθημα σωστὸ θὰ μποροῦσε νὰ γίνει τότε καὶ οἱ οἰκογένειες δὲν θ’ ἀναγκάζονταν νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ χωριά, γιὰ χάρη τῶν παιδιῶν τους...».

Εἶναι μιὰ παλιὰ σωστὴ σκέψη, πάνω στὸ «πρόβλημα Παιδεία», ποὺ ἀντιμετωπίζουν ὅλα τὰ ἀγροτικὰ καὶ ὀρεινὰ χωριά τῆς χώρας. Τὸ πρόβλημα τοῦ ἑρημίτη, μονοθέσιτη, δάσκαλου εἶναι περισσότερο πρόβλημα τῶν παιδιῶν μας. Κι ἀς μὴν ξεχνᾶμε ἀκόμα, πῶς αὐτὴ τὴν στιγμήν, τὸ ἔνα τρίτο τῶν δημοτικῶν σχολείων εἶναι μονοθέσια.

ΚΤΗΤΟΡΙΚΕΣ ἘΠΙΦΑΦΕΣ ΛΙΘΑΝΑΓΛΥΦΑ

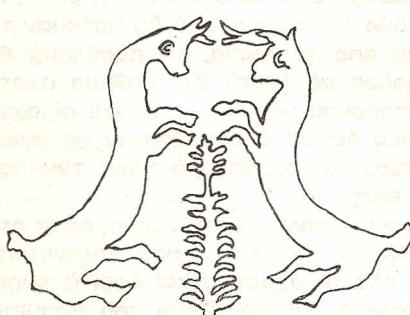
Κύρια πηγή τῆς λιθογλυπτικῆς τῶν χωριών μας εἶναι ή μεταβυζαντινή παράδοση, πλουτισμένη μὲν ἀνατολικές καὶ δυτικοευρωπαϊκές ἐπιδράσεις. Ἡ ἀφομοίωση γίνεται μὲν ἀργὴ κατεργασία σὲ μεγάλο χρονικὸ διάστημα κι εἶναι ἀποτέλεσμα ὁμαδικῆς συμμετοχῆς τῶν μαστόρων σὲ ἐρεθισμούς, παραστάσεις καὶ πρότυπα ποὺ ἄρεσαν, καθιερώθηκαν καὶ ἐπαναλήφθηκαν. Τὰ μπλούκια τῶν κουδαραίων ταξιδεύοντας στὴ Βαλκανική, εἶναι εὐαίσθητοι δέκτες κάθε ἀλλαγῆς ποὺ παρατηρεῖται στὸ πολιτισμικὸ καὶ τεχνικὸ ἐπίπεδο, στὶς βαθιές ἀνακατατάξεις τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς.

Ἄπο γενιὰ σὲ γενιὰ ἀπὸ χέρι σὲ χέρι διαμορφώνουν θέματα καὶ κατασκευές, κατασταλάζουν σὲ μορφὲς δοκιμασμένες κι ἀγαπητὲς στὴν ὅραση, χωρὶς ποτὲ νὰ ἀγνοήσουν τὰ ύλικὰ καὶ τὴν παράδοση τοῦ τόπου ποὺ δουλεύουν.

Ἄνηφορίζοντας σήμερα τὰ σοκάκια τῆς Πυρσόγιαννης καὶ σκύθοντας στοργικὰ σὲ κάθε σκαλιστὴ πέτρα, κτητορικὴ ἐπιγραφὴ καὶ τοιχοποιία, διαπιστώνεις πῶς ή εύθύνη, τὸ μεράκι καὶ ή γνώση σὲ Յάθος χαρακτήριζαν τὴ δουλειὰ τῶν παλιῶν μαστόρων.

Ἄπ' τὶς κατασκευές τῆς τουρκοκρατούμενης κοινότητας σώζονται ἔλαχιστες κι ή διατήρηση μερικῶν ἀκόμα λιθόγλυφων ὀφείλεται στὴν περισυλλογὴ καὶ ἐπανατοποθέτηση — συνήθως οὐ' ἀσχετο σημεῖο τῆς τοιχοποιίας — ἀπὸ νεώτερους μαστόρους.

Ἡ φθορὰ ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ τὴ θροχή, ή ἀγνοια τῶν κατοίκων, ή ἐγκατάλειψη τῶν σπιτιῶν — εἰδικότερα μετὰ τὸν ἐμφύλιο — σημάδεψαν καθοριστικὰ τὸ θάνατο ἔργων ποὺ μὲ σοφία, γνήσιο αἰσθημα καὶ περίτεχνη γραφὴ σκάλισαν στὴν πέτρα οἱ πρόγονοί μας.

Λιθανάγλυφο Ἀγ. Νικολάου - 1774

Τὰ παλιότερα λιθανάγλυφα ἐντοπίζονται γύρω στὰ 1750 καὶ συγκεκριμένα στὸ περιστύλιο τοῦ Ἀγίου Νικολάου. Τότε ἀρχίζει μιὰ λαμπρὴ περίοδος τῆς λιθογλυπτικῆς τῶν χωριῶν μας.

Πρέπει τὰ μπλούκια τῶν κουδαραίων νὰ εἶχαν εἰδικευμένους πελεκάνους μὲ ξέχωρη συμφωνία στὴν πληρωμὴ γιατὶ δὲν ἔξηγεῖται τέτοιος πλούτος στὸ σκάλισμα τῆς πέτρας. Ἡ τέχνη τοῦ πελεκάνου ἀπαιτοῦσε μεγάλο χρόνο, ἐνεργητικότερη συμμετοχὴ καὶ φαντασία, στοιχεῖα ποὺ δύσκολα μποροῦν νὰ ἔνταχθοῦν στὶς μόνιμες συνθῆκες δουλειᾶς τῶν μπουλουκιών.

Ο Θύμιος Βατσκαλῆς ἀπ' τοὺς τελευταίους σήμερα σπουδαίους τεχνίτες στὰ τζάκια, θυμάται χαρακτηριστικὰ πῶς τὰ σκαλιστὰ γίνονταιν μὲ πολὺ μεράκι καὶ συλλογή, μὲ εἰδικὴ συφωνία ξέχωρα ἀπ' ὅ,τι γιὰ τὸ ἄλλο σπίτι.

Στὰ λιθανάγλυφα τοῦ Ἀγίου Νικολάου ἡ διακοσμητικὴ διάθεση, ἡ μαστοριὰ στὶς καμπύλες τῶν ζαρκαδιῶν καὶ στὸ φτερούγισμα τῶν πουλιών, παρὰ τὴν μεγάλη φθορὰ σ' ἀφοπλίζουν καὶ σήμερα μὲ τὴ φρεσκάδα τους.

Σταματάμε ἰδιαίτερα στὰ ἐντοιχισμένα σκαλιστὰ τοῦ Ἀγίου Νικολάου γιατὶ ὁριοθετοῦν μιὰ χρονικὴ περίοδο μὲ πρωτότυπη γραφή, βασανιστικὰ δοκιμασμένη στὴν παράδοση τοῦ τόπου μας.

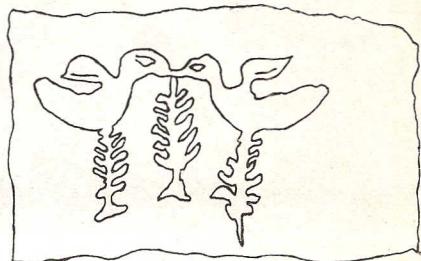
“Οσο περνοῦν τὰ χρόνια ἡ ντόπια τεχνικὴ ναρκοθετεῖται, τὸ πελέκημα χάνει τὸ μεγαλεῖο του στὴ λεπτομέρεια, ἡ παράσταση συντομεύεται καὶ φτωχαίνει. Σίγουρα ὁ τολμηρὸς χειρισμός, ἡ ἔρωτικὴ ἐπαφὴ τοῦ μάστορα μὲ τὴν πέτρα ἀντικατασταίνεται ἀπὸ καινούργια δεδομένα.

Ἡ οἰκονομικὴ ἀπογείωση τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου γύρω στὰ 1800 εύνόησε μιὰ σειρὰ διαδικασιῶν ποὺ ὀδήγησαν σὲ εὐρεῖες ἀναδιαρθρώσεις τῆς κοινωνίας μας. Καζαντισμένοι μετανάστες ἀπὸ Βλαχιά, Δυτικὴ Εὐρώπη καὶ Πόλη στέλνουν ἐμβάσματα γιὰ πλούσιες κατασκευές σπιτιῶν μὲ πρῶτα τὰ Ζαγόρια, τὰ δυτικομακεδονικὰ ἀστικὰ κέντρα, τὴν παραλύμπια περιοχὴ καὶ τὰ χωριά τοῦ Πήλιου.

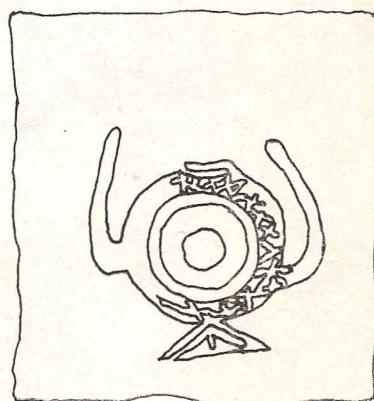
Τὰ μπλούκια τῶν μαστόρων γρήγορα προσανατολίζονται πρὸς τὶς ύποσχόμενες πολιτείες. Οἱ συνθῆκες δουλειᾶς ἀλλάζουν ταχύτατα καὶ ἀπομίμηση διακρίνει τὶς νέες καὶ πλούσιες

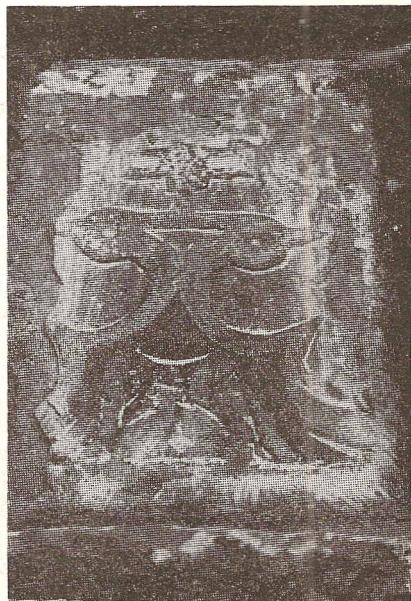
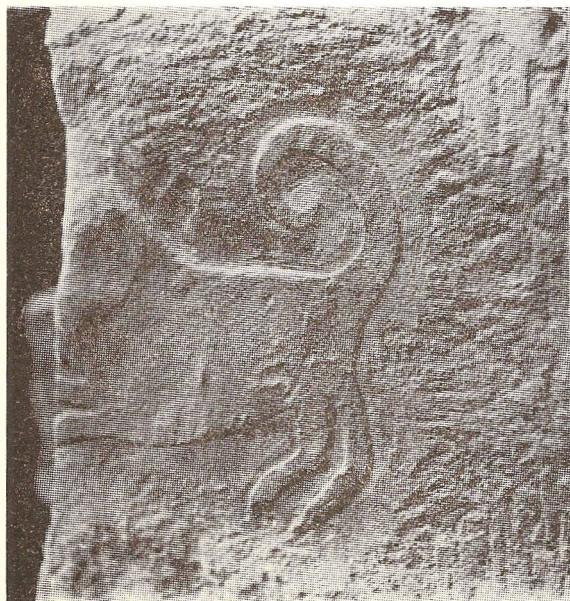
“Αγ. Νικόλαος — 1774

Μπατοκέικο — 19ος αἰ.

“Αγ. Νικόλαος — 1774

κατασκευές. Στήν περίοδο αύτή πρέπει νά ένταχτει καὶ ἡ ἀλλαγὴ στὰ δρομολόγια τῶν μαστόρων τῆς περιοχῆς μας. Ἐνῶ ταξίδευαν γιὰ 3–4 μῆνες καὶ 2–3 φορὲς τὸ χρόνο ἐπέστρεφαν στὰ μαστοροχώρια, τώρα χάνονται μετακινούμενοι συνέχεια γιὰ χρόνια. Πολλοὶ θὰ ριζώσουν — ἀργόσυρτα καὶ ἐπιφυλακτικά στήν ἀρχὴ — στὰ μέρη ποὺ δουλεύουν.

Ξαναγυρίζουμε στὰ λιθανάγλυφα τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ἀντιπροσωπευτικά δείγματα τῆς ντόπιας τεχνικῆς πρὸ τὴν ἀλλαγὴν.

Διακρίνουμε δεξιὰ ἀπ' τὴν κεντρικὴ καμάρα τοῦ περιστύλιου πέντε στὴ σειρὰ σκαλιστὰ μὲ παραστάσεις ἀπὸ τὸ ζωϊκὸ καὶ φυτικὸ κόσμο. Ἡ πέτρα εἶναι ἀπαιτητικὴ κι ὁ τεχνίτης γιὰ νὰ τὴν κατακτήσει χρειάζεται γνῶση καὶ πολύχρονη πείρα. Δυὸς ζαρκάδια μὲ λυγισμένα τὰ πισινά τους τεντώνονται ἀντικρυστὰ σ' ἕνα ζεστὸ κοίταγμα τῶν ματιῶν τους.

Σκάλισμα βαθύ, μαστοριὰ στὶς καμπύλες χωρὶς πλαίσιο, ἔτσι ποὺ ἡ ύπόλοιπη πέτρα δένει ἀρμονικὰ μὲ τὴν τοιχοποιία. Στεκόμαστε καθηλωμένοι ἔχεις τὴν αἰσθηση πώς τὸ ἔρωτικό τους κοίταγμα διαγράφεται ἀχρονολόγητα.

Σίγουρα ὁ παλιὸς Πυρσογιαννίτης πελεκάνος ἦταν μερακλῆς στὸ κοπίδι, ρωμαλέος στὴν ὀργὴ καὶ τὴν ἀγάπη.

Ἐργο του εἶναι κι ἡ διπλανὴ παράσταση. Μόλις ποὺ διακρίνονται δυὸς περήφανα κεφάλια ἐλαφιῶν. Τὰ κέρατα γεμίζουν τὴν ἐπιφάνεια τῆς πέτρας μέχρι τὴν κορυφὴ της. Ἡ φθορὰ καὶ τὰ συχνὰ ἀσθεστώματα ὅμως δυσκολεύουν τὴν ἀνάγνωση.

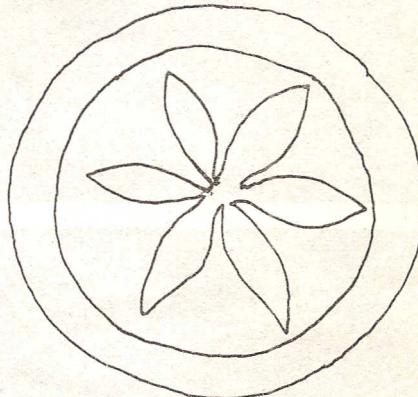
Πάνω ἀπ' τὴν τελευταία καμάρα, σὲ καλὴ ἀκόμα κατάσταση, ἔνας δικέφαλος στεφανώνεται ἀπὸ ἐσώγλυφο σταυρό. Τὸ ἔδιο σκάλισμα μὲ τὰ προηγούμενα, κοινὴ ἡ συνθετικὴ ἀντίληψη.

Δίπλα του ἔνα λαῖνι ἡ ἀνθοδοχεῖο μόλις ποὺ διαγράφεται ἀπὸ τὴ φθορά. Οἱ διακοσμητικὲς λεπτομέρειες στὴ δεξιὰ του πλευρὰ ἔστω καὶ μισοσθήσμένες μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ ύποθέσουμε μιὰ παράσταση μοναδική.

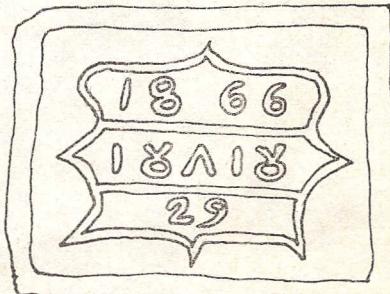
Στὴ σημερινὴ μετώπη τοῦ περιστύλιου μετὰ τὴν τελευταία ἐπισκευὴ προστέθηκαν τρεῖς πλάκες στὶς ἀνάλογες ύποδοχές, γιατὶ τὰ παλιὰ λιθανάγλυφα εἶχαν καταστραφεῖ. Πρό-

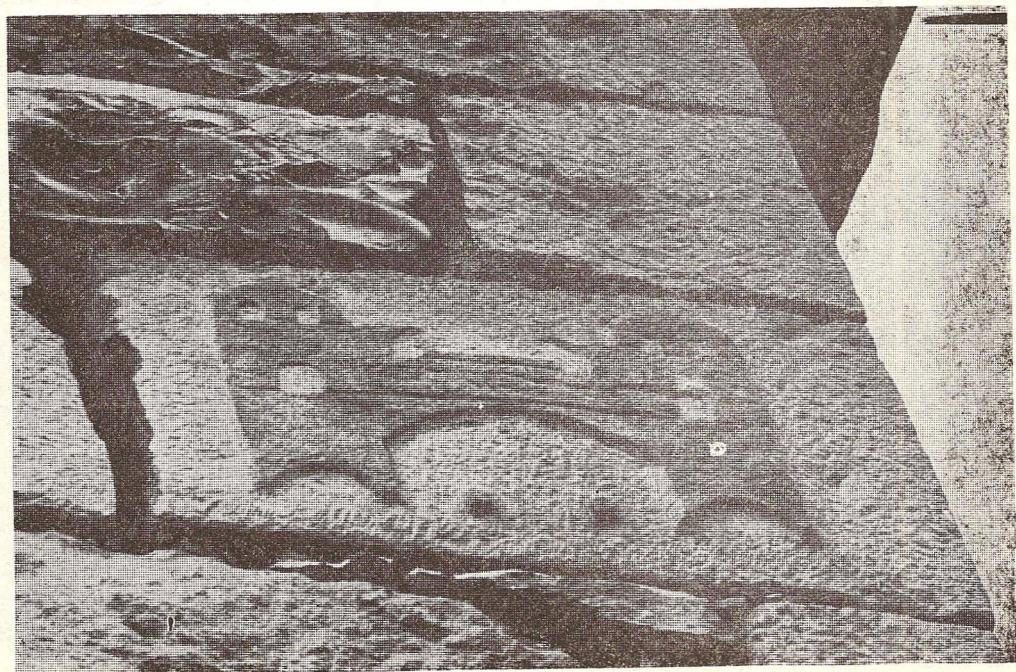
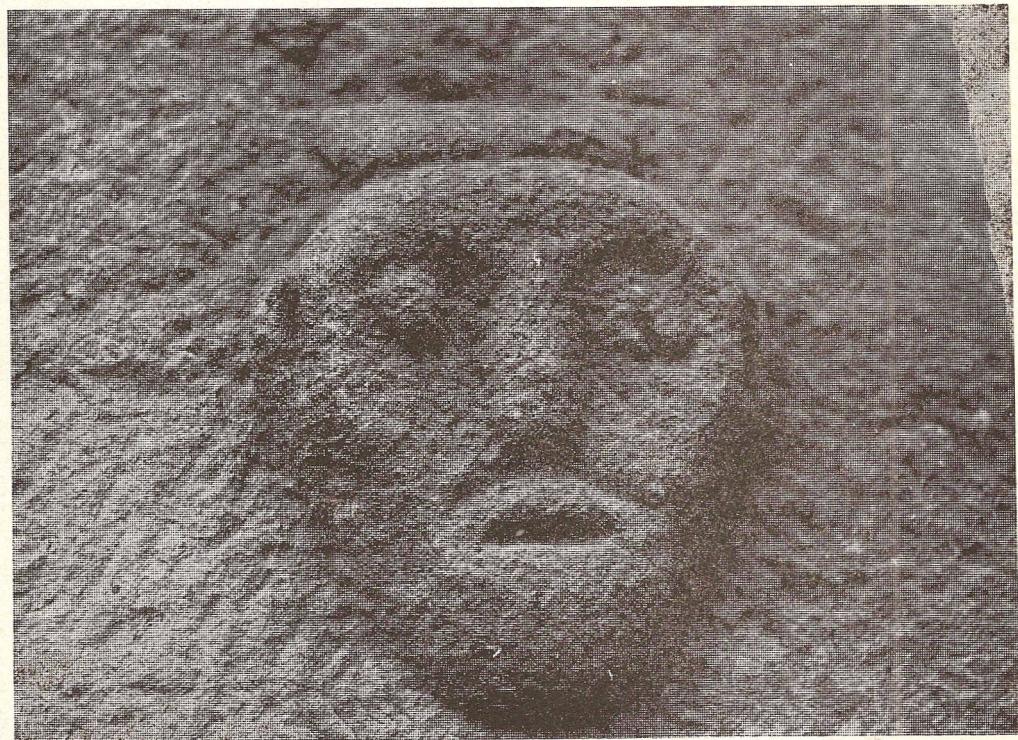
Ξώπορτα Ξουρομένου

Λιθανάγλυφο Ἀγ. Μηνᾶ

Κιητορικὴ ἐπιγραφὴ στὸ σπίτι τοῦ
Βασίλη Σιύλου

χειρα ό σημερινὸς μάστορας θὰ ξύσει πάνω στὴν πέτρα ἀδέξιους σταυρούς.

Δίπλα στὸ μεράκι καὶ τὴν εὐαίσθησία τοῦ παλιοῦ πελεκάνου ὁ σύγχρονος τεχνίτης μοιάζει ἀπόποιδο μὲ νερωμένο τὸ αἷμα του.

Ο οἰκοδομικὸς δργασμὸς μετὰ τὸ 1950, ἡ τυποποίηση καὶ ταχύτητα στὶς κατασκευὲς στέγνωσαν καὶ τὰ τελευταῖα ἵχνη μιᾶς μεγάλης παράδοσης μὲ περίτεχνα ἔργα.

Πρὶν ἀφήσουμε τὸν "Αγιο Νικόλαο θ' ἀναφερθοῦμε γιὰ λίγο στὴν τοιχοποιία τοῦ Ἱεροῦ. Διακόσια χρόνια κι ὁ σκαλισμένος πωρόλιθος στέκει ἀσάλευτος, χωρὶς τὸ παραμικρὸ κοίλιασμα, παρ' ὅλο τὸ καγκέλωμα ἀπὸ δέκα πέτρες ποὺ στενεύουν σὲ ἀνάλογες παράλληλες κατευθύνσεις. Οἱ πέτρες ἐφάπτονται στοὺς ἄρμοὺς δίνοντας τὴν ἐντύπωση ζερολιθιᾶς.

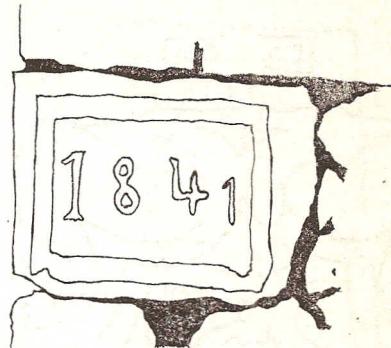
Κάτω ἀπὸ τὴν ἑκκλησὶα στὸ παλιὸ Μπατσέκιο σπίτι, ἔτοιμο νὰ πέσει ἀπὸ τὴν ἐγκατάλειψη, βρήκαμε σπουδαῖα ἀνάγλυφα.

Δυὸ πουλιὰ μὲ σηκωμένες τὶς φτεροῦγες ἵσσορροποῦν στὴν κορφὴ δυὸ δέντρων. Φτερουγίζοντας μόνιμα μ' ἔνα ἐλαφρὸ σκύψιμο τῆς κεφαλῆς ἀνταμώνουν σὲ παρατεταμένο φιλί. Ἡ συμμετρία τοῦ ἀνάγλυφου ὑπογραμμίζεται μ' ἔνα κυπαρίσσι ποὺ ἡ κορυφὴ του σθήνει στὶς μύτες τῶν πουλιῶν.

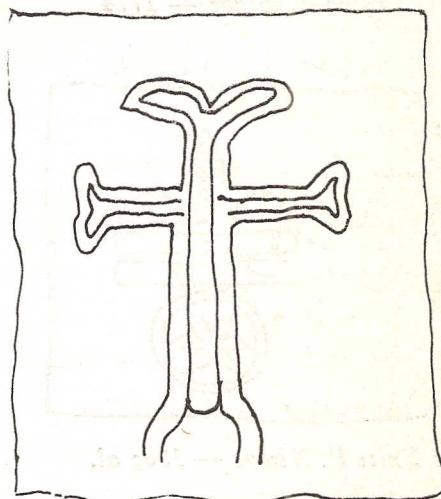
Στὸ ἴδιο σπίτι, ἀριστερὰ πάνω ἀπ' τὸ μονοκόμματο πρέκι τῆς πόρτας, προβάλλει ἔνα ἐσώγλυφο ἀντρικὸ κεφάλι. Τὸ σκάλισμα βαθύ, ἡ μύτη μεγάλη, σχεδὸν δυσανάλογη, τὰ μάτια ἀσικίνητα.

Ἀπέναντι ἀκριβῶς στὸ διπλανὸ Μπατσέκιο διακρίναμε ἄλλο ἀντρικὸ κεφάλι σχεδὸν δλόγλυφο. Ἀνεπανόρθωτα κατεστραμμένο ἀπ' τῇ βροχῇ καὶ τὸν ἥλιο διατηρεῖ ἀκόμα στὸ χαμήλωμα τῶν βλεφάρων του μιὰ αἰσθηση ἀγρύπνιας.

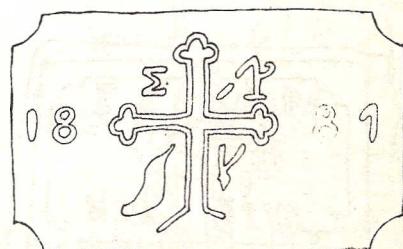
Ο Κίτσος Μακρῆς, στὴν ἔργασία του «Ἡ λαϊκὴ τέχνη τοῦ Πηλίου» γράφει: «Ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῶν τοίχων προβάλλουν παράξενα, σχεδὸν ἀνάγλυφα, ἀντρικὰ κεφάλια, ἀδρὰ πελεκημένα καὶ κάπως ἀνέκφραστα. Τὸ τεχνικό τους ἐπίπεδο δὲ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ὑποθέσουμε πῶς οἱ κατασκευαστές τους κάτεχαν τὸ μυστικὸ τῶν λεπτότατων ἀλλοιώσεων στὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου, αὐτῶν ποὺ ἐκφράζουν χαρακτήρα ἢ συναίσθημα. Πηλιορεί-

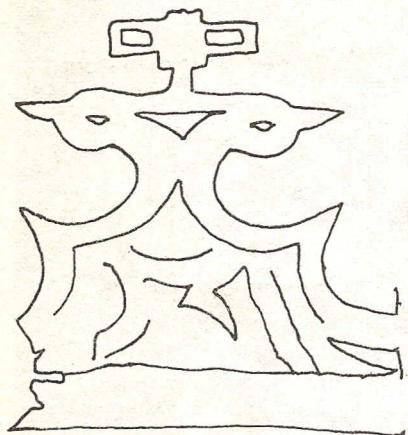
Σπίτι Κώτα Φλώρου

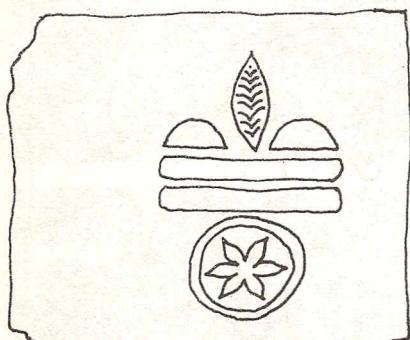
"Αγ. Νικόλαος — 1774

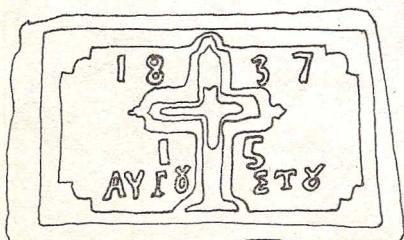
Παγωπόει Γ. Ιαιοίδη

"Άγιος Νικόλαος — 1774"

Σπίνη Γ. Νίτσου — 19ος αι.

Τσερογέικο σπίτι

τική παράδοση τις θέλει προσωπογραφίες τῶν ἀρχιμαστόρων, ἐνῶ ἡ κ. Πόπη Ζώρα τὶς συνδέει «μὲ τὴν πανελλήνια δοξασία γιὰ στοιχεώσεις καὶ θυσίες στὰ θεμέλια τῆς οἰκοδομῆς, ὅπως ἐκφράζονται κυρίως μὲ τὸ περίφημο τραγούνδι τοῦ γεφυριοῦ τῆς "Αρτας".

'Απ' τὶς ἀρχές τοῦ 19ου αἰώνα ἡ Πυρσόγιαννη γνωρίζει μεγάλο οἰκοδομικὸ δργασμό. Ἡ αὐξηση τοῦ πληθυσμοῦ καὶ περισσότερο τὸ καζάντισμα τῶν μπουλουκιών ἐπιβάλλουν τὸ χτίσιμο νέων σπιτιών. Ἀφθονία κτητορικῶν ἐπιγραφῶν καλύπτει τὴν περίοδο ἀνάμεσα στὰ 1810 καὶ 1880.

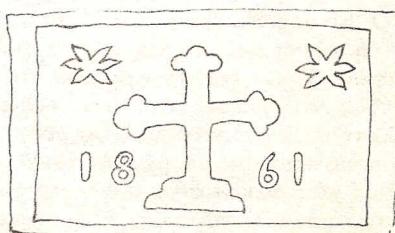
Σκαλισμένες οἱ περισσότερες μὲ τεχνικὴ δεξιότητα στὶς λεπτομέρειες, ἔκθέτουν τὸ ίστορικὸ τοῦ χτισίματος ἡ μόνο τὴ χρονολογία.

Στὸ σπίτι τοῦ Ἀλέξη Παπανικολάου ἡ Παράσχη, κάτω ἀπ' τὴν σκεπή, σώζεται σὲ καλῇ κατάσταση κτητορικὴ ἐπιγραφὴ μὲ χρονολογία 1856. Ἐπιβλητικὴ στὸ κέντημα, μὲ λεπτὴ πλαισίωση πραγματικὴ γλυπτικὴ σύνθεση. Στὴν κορφὴ τῆς ἔνα ἀνάγλυφο περιστέρι κουρνιάζει τὸ κεφάλι ἀπαλὰ στὴ ράχη του.

Πάνω ἀπ' τὴν Κόκα - Καρυά στὸ παλιὸ Τσουθαλάδικο, διακρίναμε κτητορικὴ ἐπιγραφὴ μὲ ἀναπαράσταση ἑκκλησιᾶς. Ἡ χρονολογία 1810 σκαλισμένη ἔξωγλυφα καὶ πλαγιαστὰ ἀγγίζει τὸ διπλανὸ ἀγκονάρι.

Κτητορικὴ ἐπιγραφὴ σὲ ἐπίπεδη ἐπιφάνεια μὲ χαρακτικὲς ύπόρχει στὸ σπίτι τοῦ Βασίλη Γκάσιου.

Δεξιοτεχνία στὸ σκάλισμα, τιλούσιο περιγραμμα καὶ δμοιότητες στὴ γραφὴ παρατη-

Σπίτι Η. Λάζου

ρήσαμε στά σπίτια τοῦ Βασίλη Στύλου καὶ Ἀριστείδη Βαλτᾶ.

Δυὸς ἀνάγλυφα λιοντάρια στὴν πόρτα τοῦ Ξουρσμένου, ἔργα ἀγνωστου λαϊκοῦ τεχνίτη, ζεχωρίζουν γιὰ τὴν ἀπόδοση στὶς λεπτομέρειες.

Τὰ συχνὰ ἀσθετώματα γέμισαν τὶς χαρακίες καὶ δυσκόλεψαν τὴ φωτογράφηση.

Βρήκαμε ἄφθονες σκαλιστὲς πέτρες μὲ σταυροὺς ἄλλοτε προσεγμένους ἄλλοτε ἀδέξιους, παραστάσεις μὲ πουλιά, κυπαρίσσια, κληματόθεργες, δικέφαλους ἀετούς, κύκλους καὶ ἡμικύκλια, γοῦνες ποὺ τὰ χείλη τους προεξεῖχαν ἐλάχιστα ἀπ' τὴν ἐπιφάνεια τῆς πέτρας.

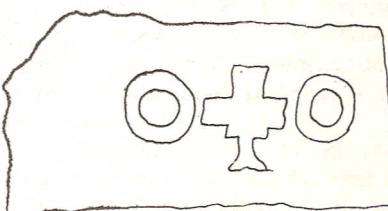
Ἡρθαν στιγμὲς ποὺ μείναμε ἑκστατικοὶ στὰ σσα εἴδαμε· στὴ δυνατότητα τοῦ ἀνθρώπου νὰ γνωρίζει καὶ νὰ ἐκφράζει τὶς ἐμπειρίες ποὺ τοῦ προσφέρει ὁ ἑαυτός του καὶ τὸ περιβάλλον του· στὴ διαπίστωση ἐνδὲ διάλογου ἐπίμονου ποὺ ἀνάγκαζε τὸ μάστορα ν' ἀποκαλύψει τὸ φορτίο τῶν ἐμπειριῶν του καὶ νὰ τὸ καταθέτει στὴ συζήτηση. Γιατὶ τὸ πελέκημα τῆς σιωπηλῆς πέτρας σήμαινε γιὰ τὸ μάστορα συζήτηση, ἐπικοινωνία, ἔρωτικὴ ἐπαφή.

Τελειώνοντας τὸ ταξίδι στὸ λιθανάγλυφο κόσμο τῆς παλιᾶς Πυρσόγιανης — οὐτὸν ποὺ ἀπόμεινε — ἵσως νὰ ἐπιτρέψαμε στὸν ἑαυτό μας ἀκροβασίες στὴν ἐρμηνεία κι ἐπικίνδυνη σιγουριά στὰ αἰσθήματα.

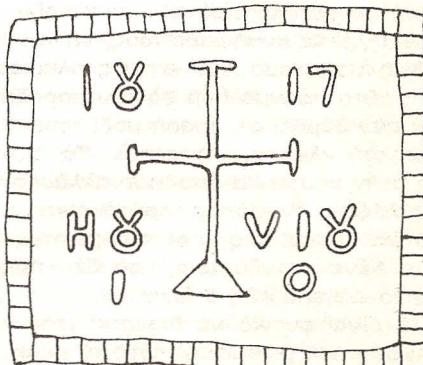
Πιστεύουμε δῆμως πῶς τὸ ταξίδι ήταν ἔνα δέσιμο μὲ τὴν ιστορικὴ μας μνήμη, ἔνας διάλογος ἀπαραίτητος γιὰ μᾶς τοὺς κληρονόμους.

Μπατοκέικο — 19ος αἰ.

Τουνβαλάδικο — 18ος αἰ.

Σπίτι Βασίλη Γκάσου

Ξώπορτα Ξουρσμένου

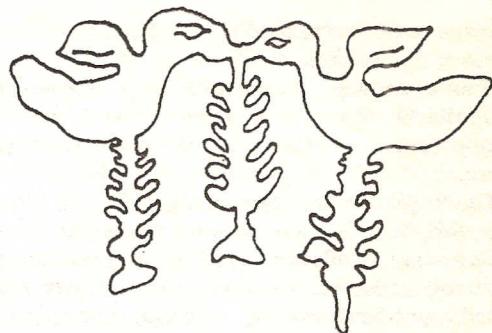
Κουδαρίτικα

συμβολή

ετή γλώσσα

τῶν μαστόρων

τοῦ τόπου μας

Νοιώθω σὰν ἔνοχος τώρα ποὺ γράφω τὰ Κουδαρίτικα καὶ θὰ δημοσιευτοῦν, γιατὶ ἡταν κάτι δικό μας ποὺ δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ ξέρουν πολλοί, ἀλλὰ μιᾶς καὶ τὴ γλώσσα δὲν τὴ μιλάει σχεδὸν κανένας ἐκτὸς ἀπὸ ὁρισμένες λέξεις, ἃς τὰ γράφουμε νὰ μὴ ξεχαστοῦν.

'Απ' τὸ γράμμα τοῦ Σταύρου Τσούβαλη

"Ἄν κάποιος ταξιδιώτης ἐπισκεφτεῖ τὴν Πυρσόγιαννη καὶ τὰ γύρω μαστοροχώρια καὶ θελήσει νὰ γνωρίσει τὸν τόπο καὶ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ τὸν κατοικοῦν, νὰ μάθει γιὰ τίς συνήθειές τους, νὰ κουβεντιάσει μαζὶ τους καὶ νὰ τοὺς πλησιάσει, τὸ πρῶτο πράγμα ποὺ θὰ τὸν παραξενέψει σὰν θᾶρθει σὲ ἐπαφὴ μαζὶ τους εἶναι κάτι στὴ γλώσσα ποὺ μιλοῦν. Τὰ ἑλληνικὰ στὴν κουβέντα ἀπάνω ἐναλλάσσονται μὲ λέξεις ἄγνωστες, πρωτάκουστες γιαυτόν, ξένες, λέξ κι οί συνομιλητές του κάτι λένε μεταξύ τους ποὺ δὲν πρέπει νὰ τὸ μάθει αὐτὸς ὁ ἀμύητος.

Κι εἶναι φυσικὸ νὰ ξενιστεῖ μιᾶς κι ἡ γλώσσα ποὺ μιλιέται σ' αὐτὰ τὰ μέρη, εἶναι μοναδικὴ καὶ ιδιόμορφη, ξέχωρη ἀπ'

τὴν ντόπια διάλεκτο, μυστικὴ καὶ συνθηματική, εἶναι τὰ Κουδαρίτικα, γλώσσα τῶν μαστόρων τῆς περιοχῆς.

Γεννήθηκε ἀπ' τοὺς ἴδιους τοὺς μαστόρους καθὼς πλανιόντουσαν στ' ἀτέλειωτα ταξίδια μακριὰ ἀπ' τὸν τόπο τους γιὰ νὰ ξεπεράσουν τὶς δυσκολίες τῆς ξενπιτίας, γιὰ νὰ ἀπομονώσουν τὴν κοινωνία ποὺ τοὺς ἀπομόνωνε, νὰ συνδεθοῦν μεταξύ τους, νὰ κρυφτοῦν ἀπ' τὸ νοικοκύρη, τὸν κλέφτη, τὸ χωροφύλακα, τὸ κράτος, τὸν ἔχθρο, νὰ κουτσομπολέψουν τὶς ξένες, νὰ κουβεντιάσουν γιαυτὸ ποὺ τόσο τοὺς ἀπασχολοῦσε, μιᾶς καὶ τοὺς ἔλειπε, τὴν ἀνάγκη τῆς γυναικάς.

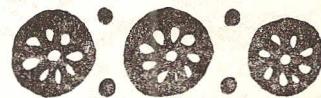
"Ετοι ἐνῶ σκοπὸς τῆς λαλιᾶς εἶναι νὰ ἐκφράσουμε κάτι, νὰ συνεννοθοῦμε μὲ

τοὺς δύμογλωσσους μας, νὰ μᾶς καταλάβουν δσοι μᾶς ἀκοῦν, παρουσιάζεται τώρα παράλληλα κι ἔνας δεύτερος σκοπός: 'Η ἀπόκρυψη ἀπ' τοὺς ἀμύητους, τοὺς ξένους, τοὺς ἐχθρούς δλων δσα δὲν εἶναι γιὰ τ' αὐτιά τους.

Στὰ σπλάχνα λοιπὸν καὶ πλάι στὴν κοινὴ Ἑλληνικὴ γλώσσα, καὶ σὲ μιὰ πλούσια καὶ δυναμικὴ τοπικὴ διάλεκτο, φυτρώνουν τὰ Κουδαρίτικα, δπλο ἀμυντικὸ καὶ ἐπιθετικὸ στὸν ἄγώνα τῶν μαστόρων μὲ

τὴν ξενπτειά, μὲ τὴ ζωή. Τὰ συμφέροντά τους βρίσκονται σὲ ἀντίθεση καὶ ἐκθρόπιτα μὲ τὴν κοινωνία ποὺ τοὺς περιβάλλει μὲ καθετὶ ἄλλο παρὰ μὲ στοργή, τοὺς πιέζει, τοὺς ἐπιτάσσει, τοὺς ἀπαγορεύει. Μέσα τῆς ὡστόσο αὐτοὶ πρέπει νὰ ἐπιβιώσουν καὶ νὰ ἐπιπλεύσουν.

Κανένας ξένος δὲν πρέπει νὰ μάθει τὴ γλώσσα τους. "Οποιος φανερώνει τὸ συνθηματικὸ γλωσσάρι τους εἶναι προδότης, εἶναι σὰ νὰ παραδίνει τὰ ὅπλα στὸν ἐχθρό.

Οἱ μαστόροι ξεκινοῦν ἀπ' τὸ χωριὸ μιὰς κι ἡ γῆς δὲν εἶναι ίκανὴ νὰ τοὺς θρέψει καὶ γυρνῶν ἀπὸ τόπο σὲ τόπο, κτίζοντας τὸν κόσμο, γιὰ νὰ καταφέρουν νὰ ἔξοικονομήσουν ὅ,τι ἡ γῆς τοὺς ἀρνιέται, στάρι γιὰ τὸ ψωμὶ τῆς χρονιᾶς, λάδι κι ὅ,τι περισσέψει γιὰ κομπόδεμα. Περιφέρονται ἔτοι μῆνες, ἀπ' τὴν ἄνοιξη ὡς τὸ κειμένα, ἀκόμη καὶ χρόνια, χάνονται στὰ Βαλκάνια, τὴν Ἀφρική, τὴν Περσία.

Οἱ ὥροι τῆς πλανόδιας ζωῆς τοὺς σπρώχνουν σὲ πειρασμοὺς καὶ τὰ ὥρια τοῦ θεμιτοῦ, τῆς ζένης καὶ τῆς δικῆς τους ιδιοκτησίας φαίνονται ἀθέβαια. 'Η εὐκολοκίνητη ζωὴ τοὺς φέρνει κάθε τόσο σὲ νέο περίγυρο, σὲ ξένα σπίτια, σὲ νοικοκύρηδες ἄλλοτε ἐκθρικοὺς ἄλλοτε ὅχι ποὺ τὰ συμφέροντά τους δμως εἶναι πάντοτε σὲ ἀντίθεση.

'Απέναντι στὸν κακοπληρωτὴ ἐργοδότη δὲν ὑπάρχει γιαυτὴ κανένα ἄλλο μέσο ἀμυνας στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, οὕτε δικαστήριο οὕτε ἀστυνομία ὑπῆρχε στὰ ἀπομακρυσμένα χωριὰ ποὺ γύριζαν. 'Αλλὰ κι ἀν ὑπῆρχαν λίγες πιθανότητες εἶχαν νὰ βροῦν τὸ δίκιο τους' κι ἦταν δύσκολο γιαυτοὺς νὰ χάσουν πολύτιμο χρόνο διακινδυνεύοντας μιὰν

ἀμφίθολη ἀπόφαση. Μοναδική τους ἀμύνα ἦταν ἡ ἐγκατάλειψη τοῦ γιαπιοῦ — ποὺ κανένα ἄλλο μπλούκι δὲν καταπιανόταν νὰ τὸ ἀποτελείωσει ἀν δὲν ταχτοποιοῦσε ὁ «μπαρὸς» τοὺς λογαριασμούς του μὲ τὸ προηγούμενο μπλούκι — καὶ ἡ μυστικὴ τους γλώσσα.

"Ετοι ἡ φροντίδα στὴν πορεία τους αὐτὴ εἶναι πῶς καὶ πότε θὰ φᾶν, ποῦ θὰ κοιμθοῦν, πῶς θὰ ξεγελάσουν τὸ νοικοκύρη, πῶς θὰ κουτσομπολέψουν τὰ σωματικὰ προσόντα τῆς νοικοκυρᾶς καὶ τῆς κόρης της, πῶς δηλαδὴ θὰ κατορθώσουν νὰ ἔξασφαλίσουν ὅ,τι τοὺς ἔλειπε ἢ ἔστω νὰ τὸ ύποκαταστήσουν μὲ τὰ λόγια.

"Ολα αὐτὰ δμως δὲν μποροῦσαν νὰ εἰπωθοῦν καθαρά, δὲν ἐπρεπε νὰ καταλάβει ὁ νοικοκύρης. 'Απ' αὐτὴ τους τὴν ἀντίθεση λοιπὸν μὲ τὴν κοινωνία, ἀπ' τὴ φανερὴ ἀνάγκη τους γιὰ ἀπόκρυψη γεννιοῦνται τὰ Κουδαρίτικα.

Δὲ κροισμένους μόνο σὲ προθέσεις ἀγνές, σὲ ἀνακοινώσεις, παρὰ ἀποβλέπουν οἱ κάτοχοι τους πρὶν ἀπ' ὅλα νὰ ἐκμεταλλευτοῦν τὸν πλοσίον, τὸν ζένο μὲ κάποια πονηριὰ καὶ συγχρόνως νὰ ἀμυνθοῦν στὸ κράτος, τὴν κοινωνία, τὸ νοικοκύρη.

Περιέχουν βασικὰ ἔννοιες σχετικὰ μὲ

τὴν τροφὴν, τὸ πιοτό, τὴν γυναικά, τὴν ἀστυνομία καὶ τὶς παραβάσεις τοῦ νόμου, τοὺς ληστές, τοὺς νοικοκύρηδες, τὴν γύρω ζωὴν φράσεις ποὺ δείχνουν τὴν ἀνάγκην νὰ εἰδοποιηθεῖ ὁ σύντροφος πῶς φάνηκε ὁ νοικοκύρης, νὰ δουλέψει καλά, νὰ προσέξει, νὰ φύγει ἢ νὰ κρύψει κάτι, πῶς ὁ «μπαρός» τοὺς γέλασε νὰ πάρουν

Τὰ παιδιὰ μάθαιναν νὰ τὰ μιλοῦν ἀπό μικρὰ καὶ πρὶν ἀκόμη μποῦνε στὰ μπλούκια, μὰ δὲν ἔπρεπε νὰ τὰ φανερώνουν στὰ παιδιὰ ἄλλων χωριῶν, ὅπου ταξιδεύαν, γιατὶ τοὺς περίμενε ξυλοφόρτωμα. Πρὶν ἀκόμη ἀπ' τὴν μαστόρικη τέχνην ἔπρεπε νὰ μάθουν νὰ κρύβονται μὲ τὴ γλώσσα.

Οἱ γυναικες στὸ χωριὸ δὲν τὰ μιλοῦσαν ἐκτὸς ἀπὸ δόρισμένες λέξεις, διτὶ ἔπαιρνε τ' αὐτὶ τους ἀπ' τὶς κουβέντες τῶν μαστόρων τοὺς κειμῶνες.

Αὔτες εἶχαν τὴν τοπική τους διάλεκτο, δὲν εἶχαν ἀνάγκη νὰ κρυφτοῦν μέσα στὸν ἴδιο τους τὸν τόπο. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄντρες δὲν τὰ πολυμιλοῦσαν στὸ χωριό, ἀν καὶ ἦταν ὄλοι μαστόροι, μόνο σὰν ἦταν νὰ θυμηθοῦν τὰ κατορθώματά τους μὲ τὶς ζένες ἢ νὰ ποῦν κανὰ πονηρὸ κουτσομπόλιὸ ποὺ ἔπρεπε νὰ μείνει κρυφὸ ἀπ' τὶς ντόπιες, ἢ ὅταν ἦταν μόνοι τους στὴν κουβέντα καὶ στὰ γλέντια τους.

Μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου ὅμιας καθὼς ἡ Πυρσόγιαννη καὶ τὰ μπλούκια μένουν πίσω στὴν ιστορία, χάνει κι ἡ γλώσσα τὴν σκοπιμότητά της.

Λέξεις καὶ φράσεις ὀλόκληρες μιλοῦν πιὰ πολλοὶ νοικοκύρηδες ποὺ τάχαν μάθει ἀπ' τὴν ἐπαφήν τους μὲ τοὺς μαστό-

τὰ μέτρα τους. Θὰ τὰ μεταχειριστοῦν σὰ βρίσκονται πάνω στὴ σκαλωσιὰ ὁ ἔνας στὴ μίᾳ γωνιὰ κι ὁ ἄλλος στὴν ἄλλη, μὰ καὶ στὸ καφενεῖο στὰ ξένα γιὰ νὰ κλέψουν στὴν τράπουλα. Δὲ λείπουν οἱ λέξεις ποὺ ἀναφέρονται στὸν παπά, τὸ χωροφύλακα, οὕτε καὶ τὰ ρήματα παίρνω - κλέθω.

ρους. Ἐξάλλου τὰ γύρω χωριὰ μιλοῦσαν κι αὐτὰ εἴτε Κουδαρίτικα εἴτε ἄλλη συνθηματικὴ γλώσσα μὲ κοινὲς λέξεις. Ωστόσο γιὰ τοὺς ἀμύητους τῶν πόλεων καὶ τῶν μακρινῶν περιοχῶν παραμένανε κρυφὴ γλώσσα.

Μαστόροι
ἀπ' τὴν Πυρσόγιαννη
στὸ Αγρίνιο
τὸ 1948

Τὰ Κουδαρίτικα δὲν εἶναι γλώσσα σωστή καὶ όλοκληρωμένη σὰν τις γνωστές μας ποὺ ἔχουν λέξεις γιὰ τὸ καθετὶ καὶ γιὰ κάθε εἰδούς σχέσην. Εἶναι ὅπως ὅλες οἱ συνθηματικές γλῶσσες περιορισμένο σύνολο ἀπὸ λέξεις ποὺ στὴν κουδέντα ἀπάνω ἐναλλάσσονται μὲ τέλληνικά. "Ο-πως ἔκεινοι ποὺ τὴν μιλοῦν δὲν ἀρνιοῦνται ἐντελῶς τὴν κοινωνία ποὺ μέσα τῆς ζοῦν, ἔτσι καὶ στὸ ξεχωριστό τους αὐτὸ ιδίωμα δὲν ἀπαρνιοῦνται ἀπόλυτα τὴν κοινὴν μητρικὴν γλώσσαν. Ἀντίθετα θεμελιώνονται πάνω στὴ γλώσσα τοῦ τόπου, τὴν ἑλληνική, μὲ τὴν γραμματικὴν καὶ τὸ συντακτικὸ της καὶ μόνο οἱ λέξεις γίνονται συνθηματικές, ἀκατανόπτες.

Οἱ λέξεις ποὺ ἀλλάζουν εἶναι οὐσιαστικὰ προπάντων, ρήματα καὶ ἐπίθετα, τὰ πιὸ βασικὰ καὶ χρήσιμα, αὐτὰ ποὺ χρειάζονται στὴν καθημερινὴν κουδέντα. Γιὰ τὰ πράγματα ποὺ πιὸ πολὺ ἀφοροῦν γιὰ τὸ φαῖ, τὸ πιοτό, τὴ δουλειά, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ γυναίκα καὶ τὶς σχέσεις τους μ' αὐτές, γιὰ τὴ φύλαξή τους, ἔ-

χουν πολλὲς λέξεις μὲ τὸ ἴδιο νόημα, ἐνῶ γιὰ τὶς ἀπομακρυσμένες ἀπ' τὴν καθημερινότητα ἔννοιες, καμιά. Οἱ συνθηματικές λέξεις βρίσκονται μὲ τὸν ἐλάχιστο κόπο καὶ τὴ λιγότερη προσπάθεια, γιαύτο καὶ δὲ βρίσκουμε λόγιες λέξεις, φτιαγμένες τεχνητὰ στὰ Κουδαρίτικα.

Πατρίδα τους ὅπως χαρακτηριστικὰ ἀναφέρει ὁ N. Μουτσόπουλος εἶναι ἡ Πυρσόγιαννη καὶ ἡ Βούρμπιανη, ποὺ ἦταν τὰ πιὸ παλιὰ μαστοροχώρια τῆς περιοχῆς. Γιατὶ ἡ γλώσσα αὐτὴ εἶναι συνέπεια τῆς μεταστροφῆς τῶν κατοίκων τοῦ τόπου ἀπὸ τὴ γεωργία ποὺ πιὰ δὲν ἦταν ίκανὴ νά τους θρέψει πρὸς τὴ μαστορικὴ τέχνη, ὅταν οἱ πρῶτοι μαστόροι ξεκινῶνται τὸ χωριό τους γιὰ νὰ κτίσουν τὸν κόσμο καὶ μπαίνουν σὲ μιὰ ξένη κοινωνία, ἐχθρική. Ὁστόσο, ὅσο μποροῦμε νὰ γυρίσουμε στὴν ιστορία στηριγμένοι στὶς μνήμες τῶν γερόντων ποὺ ζοῦν σήμερα, φτάνουμε τουλάχιστον 2 αἰώνες πρὸιν, ἀφοῦ αὐτοὶ θυμοῦνται τοὺς δικούς τους παπούδες νὰ τὰ μιλοῦν.

Ψάχνοντας λοιπὸν τὰ Κουδαρίτικα πάνω στὰ χνάρια, τὶς πληροφορίες καὶ τὰ συμπεράσματα τοῦ M. Τριανταφυλλίδην γιὰ τὶς ἑλληνικές συνθηματικές γλῶσσες, προσπαθοῦμε νὰ βροῦμε τὸν τρόπο δόμησίς τους καὶ τὰ ἀποκρυπτικὰ μέσα ποὺ τὰ δημιούργησαν. Φωνητικοὶ μετασχηματισμοὶ λέξεων τῆς ἑλληνικῆς, δανεισμὸς ἀπὸ ξένες γλῶσσες, μιὰ ἀνακατανομὴ ἔννοιῶν στὶς παλιές ἐκφράσεις καὶ τέλος ἡ δημιουργία δικῶν της ἀποκλειστικὰ λέξεων συνθέσαντε τὸ μυστικὸ τοῦτο ιδίωμα.

● "Ετσι βλέπουμε τὸ ἑλληνικὸ τσακάλι νὰ γίνεται στὰ Κουδαρίτικα κατσάλι ποὺ σημαίνει σκύλος, κακός, τὸ σταμα-

τάω σταμεύω, τὸ δράξε (ἀπὸ τὸ ἀδράχνω), ράξε ποὺ σημαίνει πιάσε.

● Κύρια δημαρχία οἱ δημιουργοὶ μαστόροι προτιμοῦν νὰ δίνουν σὲ παλιές λέξεις καινούργιες σημασίες. Αὐτὸ τοὺς ἦταν πιὸ εὔκολο ἀφοῦ τὶς ἔθρισκαν ἔτοιμες. Γιὰ νὰ τὶς καταλάβουμε πρέπει συχνὰ νὰ καταφύγουμε στὴ λαϊκὴ γλώσσα καὶ στὰ ιδιώματά της. Τὸ κορίτσι γιὰ παράδειγμα λέγεται ἀγκίδα ποὺ στὴ λαϊκὴ γλώσσα σημαίνει ἔρωτας, στεναχώρια, μπελάς, βάσανο, ὅτι δηλαδὴ σημαίνει καὶ γιὰ τὸ μάστορα τὸ κορίτσι. Ἀκόμη ἡ ἀδελφὴ λέγεται βλαστάρω ἀπ' τὸ βλαστάρι, τρυφερό, καὶ τὰ πόδια ἀγωγιάτες. "Ομοια τὰ ζῶα ἔχουν ὄνόματα ἀνάλογα

μὲ τὸ παρουσιαστικό τους: στρογγυλούμπης λεγόταν τὸ ἀγριογούρουνο καὶ τὸ ψάρι νεροπούλι. "Οπως εἶναι φανερὸ καὶ τὸ χιοῦμορ δὲν λείπει ἀπὸ τις ἐκφράσεις τους αὐτές: χουζούρω λέγαν τὴν βροχήν, τις λίρες ἀλούπες (πονηρές). 'Η προσφυγὴ στὸ μέσο αὐτὸ δείχνει εὐκίνησία καὶ εὔστροφία αὐτῶν ποὺ τὸ μεταχειρίζονται, ποὺ εἶναι δύσκολο νὰ παρακολουθήσει καὶ ὁ πιὸ προσεκτικὸς ἔρευνητής. Τὸ σπίτι τὸ ὄνόμασαν κούφιο, τὸ λάδι ἀπαλό, τὸ βούτυρο ἀπαλούδι, τὰ κρεμμύδια καψοκάρδια. Τὸ χωροφύλακα τὸν ἀποκαλούσαν χαρακτηριστικὰ σπινοβράκη, τὸν "Ἐλληνα δέξιο, τὸν γύφτῳ ξυνό. Βλέπουμε συχνὰ τις συνθηματικὲς αὐτές λέξεις νὰ θυμίζουν ἀνάλογες λαϊκὲς ἐκφράσεις, ὅπως ἡ ἀγκίδα. "Ισως νὰ γεννήθηκαν μαζὶ παράλληλα ἀλλὰ ίσως καὶ ἀπὸ τις συνθηματικὲς νὰ ἐπιπρεάστηκεν λαϊκὴ ρήση.

● Γιὰ νὰ συμπληρώσουν τὰ Κουδαρίτικα δανείστηκαν καὶ πολλὲς λέξεις ἀπὸ ζένες γλῶσσες γειτονικῶν συνήθως λαῶν ποὺ ἄκουγαν καὶ μάθαιναν στὶς περιοδείες τους τὰ μπλούκια. "Ετσι συναντοῦμε λέξεις γύφτικες, σιλάβικες, ἀρβανίτικες, τούρκικες, βλάχικες, Ιταλικές (ὅπως τὸ μπαρὸς ποὺ εἶναι γύψικο).

Πὶ εὕκολο ὅμως γιαυτὴν ἦταν νὰ δανείστουν λέξεις ἀπὸ ἄλλα συνθηματικὰ γλωσσάρια. Γιατὶ οἱ μυστικὲς γλῶσσες εἶναι φαινόμενο καθολικὸ σ' ὅλους τοὺς τόπους μέσα κι ἔχω ἀπ' τὴν 'Ἐλλάδα, παντοῦ ὅπου ύπάρχει ἀνάγκη ὄμοτεχνοι, ὄμογλωσσοι νὰ χωριστοῦν ἀπ' τὴν κοινωνία. Οἱ κακοῦργοι καὶ οἱ ληστὲς στὴν 'Ιάθα καὶ στὸ Μεξικό, οἱ κτίστες στῆς τῆς Ρωσίας, τῆς Γερμανίας καὶ οἱ "Ἐλληνες, γυρολόγοι ἢ ὅχι, ἐπαγγελματίες ἔχουν τὰ μυστικά τους γλωσσάρια. "Ολες αὐτές οἱ γλῶσσες συμπλέκονται μεταξὺ τους καὶ μὲ ἄλλες ἐθνικές καὶ ἀλληλοεπιπρεάζονται, γιαυτὸ καὶ σ' ὅλες, ἀν καὶ δημιουργοῦνται σὲ διαφορετικὸ τόπο καὶ χρόνο, ύπάρχουν κοινές λέξεις.

'Ο Ιανόλης Τριανταφυλλίδης ζεχωρί-

ζει τὰ ιδιώματα τῶν μεγάλων ἀστικῶν κέντρων τῆς Ἀθήνας, ὅπως τὰ μάγκικα, τὰ μπουρλουκέικα, γλώσσα τῶν φυλακισμένων, καὶ τὰ ιδιώματα τῶν πλανόδιων συχνὰ ἐπαγγελματιῶν τῆς βόρειας ἐλληνόγλωσσης περιοχῆς ποὺ κι αὐτὰ πάλι ἀνάγονται σὲ 2 κλάδους. Τὸ θρακομακεδόνικο ὅπου ὁ καλὸς λέγεται μπάνικος, ὁ κτίστης γκότ, ὁ μικρὸς κτίστης, μαλέτσικο ἢ γκοτόπουλο καὶ τὸ ἡπειροαιτωλικὸ ποὺ περιλαμβάνει καὶ τὰ Κουδαρίτικα ποὺ τὸν καλὸ τὸν λένε ὅρματο, τὸ κτίστην κούδαρην καὶ τὸ μικρὸ κτίστην λαγούλι. Στὸν τελευταίο κλάδο ἀνήκουν ἀκόμη τὰ 'Αλειφιάτικα τῶν καλαντζήδων τῆς 'Ηπείρου, Μπουκουρέικα τῶν Τζουμέρκων ραφτάδων, κομπογιαννίτικα τῶν ἐμπειρικῶν γιατρῶν καὶ ἀρτοποιῶν τοῦ Ζαγοριοῦ, τὰ βαγενάδικα τῶν βαρελοποιῶν ἀπ' τὴ Σώπικη 'Ηπείρου, τὰ Ντόρτικα τῆς Εύρυτανίας καὶ ἄλλες. "Ολες αὐτές οἱ γλῶσσες βρίσκονται σὲ ἄμεση σχέση μεταξὺ τους, ἀλληλοσυμπληρώνονται, συνυπάρχουν ἀλλὰ καὶ ἀνταγωνίζονται. 'Απ' ὅτι μᾶς διπογοῦνται κουδαρῖοι ἀπ' τὴν Πυρσόγιαννη, ὅταν ἔθελαν νὰ ξεγελάσουν μαστόρους ἀπ' ἄλλα χωρὶα ποὺ κι αὐτοὶ μιλοῦσαν Κουδαρίτικα, μπέρδευαν στὶς φράσεις τους τοπονύμια ἄγνωστα γιὰ ὅσους δὲν ἦταν ντόπιοι, διατηρώντας ἔτσι τὴν μυστικότητα καὶ τὴ συνθηματικότητα.

● Τέλος ἡ γλώσσα συμπληρώθηκε ἀπὸ λέξεις ἐντελῶς καινούργιες ποὺ ἐπινοοῦν μόνοι τους οἱ μαστόροι. Δὲν είμαστε ὅμως σὲ θέση νὰ τὶς ξεχωρίσουμε μιᾶς καὶ δὲν μποροῦμε νὰ ξέρουμε ὅλες ἐκείνες τὶς γλῶσσες ποὺ συμμετείχαν στὸ φτιάχιμό της.

"Οπως ὅλες οἱ συνθηματικὲς γλῶσσες ἔτσι καὶ τὰ Κουδαρίτικα ἔχουν κάποια ἰδιοτυπία. Μὲ τὸ φτωχὸ σχετικὰ λεξιλόγιο τους ἐκφράζουν χοντρικὰ ἔννοιες ποὺ τὶς ξεχωρίζουμε στὴν καθημερινή μας ὄμιλία. Ντισέρι ἢ τεσσέρι, γιὰ παράδειγμα, λένε τὸ γαϊδούρι, τὸ μουλάρι καὶ ὅποιοι δήποτε τετράποδο ζῶο χωρὶς νὰ ύπαρχει χωριστὴ λέξη γιὰ τὸ καθετί. 'Ακόμη καὶ τὰ ἐλάχιστα ρήματα εἶναι πο-

Μαστόδοι στήγη Περοσία — 1938

λυσήμαντα ὅπως είναι τὸ πραχαλίζω ποὺ ἀνάλογα μὲ τὴ φράστη ὅπου βρίσκεται σημαίνει φτιάχνω, δουλεύω, κάνω, μαγειρεύω. Ἡ λεξιλογικὴ αὐτὴ φτώχεια δίνει στὴ γλώσσα ἔνα ὑφος τηλεγραφικὸ ποὺ ἐφαρμόζει ἀκριθῶς στὸ λόγο ὕπαρξής της καὶ στὸ συνθηματικό της ρόλο.

Συνήθως ὅμως ἔχουμε καὶ τὸ ἀντίθετο φαινόμενο. "Ἐναν λεξιλογικὸ πληθωρισμό, δηλαδὴ πολλὲς λέξεις ταυτόσημες γιὰ τὸ ἵδιο πράγμα. Γιὰ τὸ ψωμί, τὴν φωτιά, τὸ τυρί, τὸ τσίπουρο, τὰ χρήματα

καὶ τέλος γιὰ τὸ σουμάλημα καὶ τὸ γυναικεῖο αἰδοῖο (ὅπως μᾶς τὸ ἀναφέρουν οἱ μαστόροι), πράγματα ποὺ ἰδιάίτερα τοὺς ἐνδιαφέρουν, ἔχουν ἀπὸ 2-3 λέξεις. Ἐπίσης βρίσκουμε λέξεις μὲ παραπλήσιο ἢ σχετικὸ περιεχόμενο νὰ ἔχουν τὴν ἴδια ρίζα. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο κάνουν κατὰ κάποιο τρόπο μιὰ λεξιλογικὴ οἰκονομία. "Ετσι στάρα σημαίνει γριὰ καὶ στάρεμα ἀργία, καθησίσι. "Ομοια γκίνεψε - νύχτωσε καὶ γκινεύω - κοιμᾶμαι, ὅπως καὶ μανεύω - τρώω, μάνος - ψωμί καὶ μανάδες - κλέφτες.

"Ἄν, τελειώνοντας, θελήσουμε νὰ βγάλουμε ἔνα συμπέρασμα ἀπ' ὅλες αὐτές τὶς παρατηρήσεις γιὰ τὴν αἰτία τῆς δημιουργίας καὶ τὸν τρόπο δόμησης τού-

της τῆς γλώσσας, τὸ μόνο ποὺ θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε είναι πῶς τὰ Κουδαρίτικα πηγάζουν ἀποκλειστικὰ ἀπ' τοὺς μαστόρους τῆς περιοχῆς, γιὰ νὰ κάνουν

τὸν ἄγώνα γιὰ ἐπιβίωση στὰ ταξίδια τους πιὸ εὔκολο. "Ἄνθισαν στὰ περασμένα χρόνια ὅταν οἱ κοινωνίες ἤταν πιὸ κλειστὲς καὶ οἱ διακρίσεις πιὸ ἔντονες. Σήμερα ὅσοι τὰ μιλοῦσαν δὲν τὰ πολυμιλοῦνται πιά, μιᾶς καὶ οἱ συνθῆκες ἀλλάζουν. Ἀραιώθηκαν ἢ ἀλλοιώθηκαν οἱ τάξεις τους, περιορίστηκε ἡ δράση τους ἵσως καὶ νὰ στομάθηκε ἡ παλιά τους ἀντίθεση μὲ τὴν κοινωνία, ἐνῶ παράλληλα στερεώθηκε ἡ ἔννοια τοῦ νόμου. Σ' αὐτὸ βοήθησε τὸ κομμάτιασμα τῆς μεγάλης εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ἡ ζωὴ στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα, οἱ νέοι ὅροι ζωῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς ἀσχολίας. Η γλώσσα σταμάτησε νὰ ἐκφράζει ὅ,τι παλιότερα ἔκφραζε. Ἀφοῦ λοιπὸν τὰ Κουδαρίτικα

πῆραν τὸ δρόμο τῆς ἱστορίας καὶ τῆς λησμονιᾶς γιὰ νὰ μὴ καθοῦν, ἔπρεπε νὰ συγκεντρωθοῦν καὶ νὰ δημοσιευτοῦν, κωρὶς νὰ κινδυνεύουμε νὰ θεωρηθοῦμε προδότες, γιὰ νὰ δεικτεῖ γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ τὸ δέκατο αἰώνιο αἰσθητήριο γιὰ τὴν ἀμυνα, τὴν αὐτοσυντήρησην καὶ τὴν ἐπιθίωση τοῦ ἑργαζόμενου ἀνθρώπου.

ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ:

Μελέτη τοῦ Μανόλη Τσιανταφυλλίδη γιὰ τὶς ἑλληνικὲς συνθηματικὲς γλῶσσες καὶ τὰ Ντόρτικα τῆς Εὐρυτανίας. Νικολάου Μουτσόπουλου: Βέροια. Χαράλαου Ρεμπέλη: Κονιτσιώτικα 1953. Γράμματα μαστόφων.

Γιὰ τὰ Κουδαρίτικα

Γράμματα μαστόρων

Μᾶς γράφει ὁ Μιχάλης Δούμας ἀπὸ τὴν Καλλιπεύκη Λαρίσης:

Τὰ Κουδαρίτικα ἦταν ἐπαγγελματικὴ διάλεκτος τῶν μαστόρων. Ἀσφαλῶς δὲν ἦταν πλήρης γλώσσα, τὸ λεξιλόγιο τῆς φτωχὸς καὶ οἱ φράσεις ἀπλές. Ἡταν ἑλληνικά, ἐπομένως δὲν μποροῦμε νὰ μιλᾶμε γιὰ δυὸ γλώσσες, «Ἐλληνικά» καὶ «Κουδαρίτικα». Δὲν μποροῦσες νὰ πῆς στὰ Κουδαρίτικα ὅλα δυσα ἦταν δυνατὸ νὰ ἐκφράσεις στὴν ἀπλῆ καθομιλουμένη γλώσσα τοῦ χωριοῦ. Ἡ διάλεκτος κάλυπτε στοιχειωδῆς τὰ θέματα τῆς δουλειᾶς τῶν μαστόρων, ἵσως περισσότερο τὰ εὐφυολογήματά τους. Ἱ-

διαίτερη ὀδυναιμία εἶχαν νὰ περιγράψουν, σ' αὐτὰ τά... ἀκαταλαβίστικα Ἐλληνικά, τά... σωματικὰ προσόντα τῆς οἰκοδέσποινας καὶ τῆς κόρης της. Φυσικὸ πολλὲς φορὲς τοὺς ἐπαιρναν... πρέφα, καὶ ἥ... μπαρέσιο τοὺς ἔδινε ἀπάντηση πληρωμένη, χρησιμοποιώντας τὴν ἴδια μαστορικὴ διάλεκτο. Τὸ ίδιωμα αὐτὸ πρέπει νὰ ἦταν καὶ μέσο ἀμύνης, ἵσως περισσότερο στὸν καιρὸ τῆς κατοχῆς, στὸν ἀγώνα γιὰ τὴν ἐπιβίωση. Ἡ λέξη, ἃς πούμε, «βιούζιος», ποιός ξέρει πόσες φορὲς ἔβγαλε πολλοὺς ἀπὸ δύσ-

κολες καταστάσεις. Κατὰ τὴ χρονικὴ περίοδο 1930—1940, ποὺ συμπίπτει μὲ τὰ μοθητικὰ καὶ φοιτητικὰ μου χρόνια, τὰ Κουδαρίτικα δὲν τὰ ἤξεραν μόνο οἱ μαστόροι, ἀλλὰ ὅλο τὸ χωριό: "Αντρες, γυναίκες, ἀγόρια, κορίτσια. Μπορεῖ νὰ ὑπῆρχαν οἱ ἔξαιρέσεις, ποὺ ἀπλῶς ἐπιβεβαίωναν τὸν κανόνα. Μπορεῖ μερικοὶ καὶ μερικὲς νὰ ἤξεραν τὰ λιγότερα, ὅλλα ὀπωσδήποτε τὰ οὐσιωδέστερα. Γεγονὸς εἶναι ὅτι ὅλοι σχεδὸν τὰ ἤξεραν. Τὰ μιλοῦσαν ἀνοιχτά, ἀκόμα καὶ μπροστὰ στὶς γυναίκες: Μόνο ποὺ σ' αὐτὴ

τὴν περίπτωση, ἔπρεπε νὰ εἰ-
νοι στενός κάπως ὁ κύκλος.
Οἱ μαστόροι ἄλλων περιο-
χῶν εἶχαν κι' αὐτοὶ τὰ Κου-
δαρίτικά τους, τὰ ὅποια δι-
έφεραν ἀπὸ τὰ δικά μας, πολ-
λές λέξεις ὅμως ταίριαζαν.
Κι αὐτὸς εἶναι εὐνόητο: Δὲν
ῆταν δυνατὸς οἱ μαστόροι κά-
θε περιοχῆς νὰ ἀποτελοῦν
κλειστὴ ὄμβα, κι ἡ κάθε μιδ
νὰ ἔχει τὴ δική της διάλεκτο,
τελείως διαφορετικὴ ἀπὸ σ-

λες τὶς ἄλλες. Οἱ διάφορες
ὄμβαδες ἐπικοινωνοῦσαν με-
ταξὺ τους, καὶ γινόταν ἀν-
ταλλαγὴ λέξεων καὶ ἰδεῶν.
“Υστερα, ή διάλεκτος μαθεύ-
τηκε καὶ ἀπὸ τοὺς οἰκοδε-
σπότες καὶ οἰκοδέσποινες,
ποὺ ἦταν ἐργοδότες τῶν μα-
στόρων. Συνεπώς, τὰ Κουδα-
ρίτικα ξεκίνησαν σὰν ἐπαγ-
γελματικὴ διάλεκτος τῶν μα-
στόρων: Κατόπι, σιγά - σι-
γά, τὰ ἔμαθαν κι ὅλοι οἱ ἄλ-

λοι ποὺ ἀποτελοῦσαν τὸ συγ-
γενικὸ καὶ φιλικό τους κύ-
κλο. Ἐπίσης τὰ ἔμαθαν οἱ ἑρ-
γοδότες τους, μπαροὶ καὶ
μπαρέσιες. Τελικά, μὲ τὸ πέ-
ρασμα τῶν χρόνων, ἐνσωμα-
τώθηκαν στὴν τοπικὴ διάλε-
κτο τοῦ χωριοῦ μας. Τὸ Κου-
δαρίτικο ἰδίωμα εἶναι καθα-
ρὰ Ἑλληνικό, καὶ ἡ ἔννοια ποὺ
κρύβεται πίσω ἀπὸ τὶς λέξεις
δείχνει τὴν δξύνοια τῶν δη-
μιουργῶν του.

Μᾶς γράφει ὁ Σπύρος Φρόντζος ἀπ' τὴν Καρδίτσα:

Τὰ Κουδαρίτικα ἦταν
γλώσσα γιὰ νὰ συνεννοοῦνται
οἱ κουδαράιοι μεταξὺ τους
χωρὶς νὰ τοὺς καταλαβαίνουν
οἱ ἄλλοι. Γιατὶ οἱ κουδαρά-
ιοι ὅπως ἦταν νηστικοὶ ἀπ' δ-
λλα ἀπὸ «μάνο» μέχρι «ντέν-
τσκα» (ἀπὸ ψωμὶ μέχρι γυ-
ναίκα). Βρίσκονται μ' αὐτὸς
στὸ στόμα γιὰ νὰ ίκανοποι-
οῦν τὴν ἀνέχειά τους.

Τὰ Κουδαρίτικα δὲν τὰ μι-
λούσαμε μόνο στὴ δουλειὰ ἀλ-
λὰ ἦταν συνηθισμένη ἡ γλώσ-
σα καὶ πάντοτε γιὰ νὰ καλύ-
ψουμε κάτι πο' ρρὸ ποὺ πάν-
τα θὰ ἦταν ὅπου καὶ νὰ καθό-
μασταν ἡ μὲ ζένους ἡ ἀκόμα
καὶ ἀναμεταξύ μας.

Οἱ λέξεις οἱ Κουδαρίτικες
δὲν εἶχαν αὐτὴ τὴν διπήχηση
ποὺ ἔχουν οἱ πραγματικὲς λέ-
ξεις. Τὶς περισσότερες φορὲς
μιλούσαμε Κουδαρίτικα. Πρ.
πάντων στὴ δουλειὰ τὰ μι-
λούσαμε πάντα. Στὸ χωριό

σχεδὸν ὅλοι μαστόροι εἴμα-
σταν ἄλλα δὲν τὰ παραμιλού-
σαμε. Οἱ γυναῖκες πολὺ λίγο
ξέρανε γιατὶ δὲν τὰ μιλούσα-
με μαζί. Καταλάβαιναν ἐλάχι-
στα πονηρά. Στὰ ξένα ἐὰν
ἀνταμώναμε μὲ μαστόρους ἀ-
πὸ ἄλλα μέρη μιλούσαμε Κουδαρίτικα ἀλλὰ στὴν κάθε
περιοχὴ ἄλλαζε ἡ διάλεκτος.

Πάντως ὅμως μποροῦσες
νὰ συνεννοηθεῖς. Λέξεις ἀπὸ
ἄλλους μαστόρους παίρνον-
ταν διότι καὶ μεταξὺ Πυρσο-
γιαννιτῶν ὑπῆρχε διαφορὰ
στὴ διάλεκτο. ‘Ο καθένας τὸ
κάθε πράγμα μποροῦσε νὰ τὸ
«ξιφιάσει» (νὰ τὸ πεῖ) μὲ
διςφορετικὴ λέξη. Πάντως ὅ-
μως συνεννόηση ἔρχόταν.

Τὰ Κουδαρίτικα δὲν εἶχαν
ἔνσαν όρισμένο ὀριθμὸ ἀπὸ λέ-
ξεις. Τὸ κάθε πράγμα μπο-
ροῦσες νὰ τὸ «ξιφιάσεις»
(νὰ τὸ πεῖς) «ἄλλοιώτικο».

“Ολες τὶς λέξεις τὶς θεωρῶ
ὅχι καινούργιες γιατὶ ἡ γλώσ-
σα ἡ Κουδαρίτικη δὲν εἶναι
γραμμένη σὲ βιβλίο γιὰ νὰ
πεῖ κανένας ὅτι κάτι προστέ-
θηκε ἡ ἀφαιρέθηκε. ‘Ο καθέ-
νας στὴν περίπτωση ποὺ βρι-
σκόταν καὶ θελε νὰ χρησι-
μοποιήσει κάτι τὸ ἔλεγε Κου-
δαρίτικα. Τὰ λαγούλια τὴ μά-
θαιναν γρήγορα τὴ γλώσσα
γιατὶ ἀπ' τοὺς Κουδαράιους
ὅλο αὐτὴ ἄκουγαν. ‘Εγὼ πε-
ριστατικὸ δικό μου ἀπ' τὴ
ζωὴ μου στὰ ξένα δὲν θυμά-
μαι. Στὴν Κόρινθο ποὺ τα-
ξίδευα μὲ περιορισμένο σύ-
νολο καὶ πάντα συγγενικὸ δὲν
ἔχω κάτι συγκεκριμένο. Μό-
νο ποὺ τὰ Κουδαρίτικα τὰ
μιλούσαμε πάντοτε, γιατὶ
πάντοτε θὰ βρισκόμασταν μὲ
κόσμο ξένο καὶ θαυμάζοντας
ἡ κατηγορώντας κάποιο ἡ κά-
ποια μιλούσαμε τὴ γλώσσα
μας.

Μᾶς γράφει ὁ Δῆμος Φλίνδρης ἀπ' τὴν Πυρσόγιαννη:

Τὰ μαστορικὰ δὲν ἦταν
πλήρης γλώσσα. Ἡταν μιὰ

γλώσσα ποὺ μιλούσαν οἱ μα-
στόροι συναμεταξύ τους, γιὰ

νὰ μὴ τοὺς παίρνουν χαμπά-
ρι τὰ ἀφεντικὰ ποὺ τοὺς φκιά

νανε τὸ σπίτι. Δὲν ἦταν γλώσσα ποὺ μποροῦσες νὰ τὴ χρησιμοποιήσεις γιὰ τὶς καθημερινὲς ἀνάγκες. Μ' ἄλλα λόγια δὲν μποροῦσες ὅσα ἔλεγες στὰ ἑλληνικὰ νὰ τὰ πεῖς καὶ στὰ μαστορικά. Ἡταν γλώσσα ποὺ τὸ λεξιλόγιο τῆς ἔφτανε γιὰ νὰ καλύψει τὴ συνεννόηση μόνο στὰ πράγματα τῆς δουλειᾶς. Τὰ μαστορικὰ τὰ μιλούσαμε ὅχι μόνο γιὰ νὰ μὴ μᾶς παίρνει πρέφα τὸ ἀφεντικό, ἀλλὰ καὶ στὰ καφενεῖσ οὗταν ἦταν ἀνάγκη ποὺ ἀνταμώνανε οἱ μαστόροι λέγανε τὰ μαστορικὰ γιὰ τὴ δουλειά τους, γιὰ νὰ μὴ τοὺς ἀκοῦν οἱ θαμῶνες. Στὸ χωριὸ τὸ ἥξεραν μόνο οἱ μαστόροι. Ἐκεῖ τὸ μιλούσαμε ἀπὸ συνήθεια. Καὶ ὅρισμένες γυναῖκες τὰ καταλάβαιναν ὃν καὶ ὅχι ὅλα.

Στὶς γυναῖκες τοῦ χωριοῦ μας τὰ μιλούσαμε τὰ μαστορικὰ μπροστά τους γιὰ νὰ μὴ μᾶς καταλαβαίνουν στὰ ὅσα κάνωμε στὶς ξένες γυναῖκες στὰ ξένα.

Στὰ ξένα ποὺ συναντούσαμε μαστόρους προπαντὸς ἀπ' τὰ Τζουμέρκα καὶ αὐτοὶ μιλούσαν μαστορικά, ἀλλὰ μὲ τὰ δικά μας ἦταν πολλὰ ποὺ δὲν ταίριαζαν. Συγκεκριμένα ἐμεῖς τὸν νοικοκύρη τὸν λέγαμε μπαρὸ αὐτοὶ τὸν λέγαν σφέλλη κοθὼς καὶ τὴ νοικοκύρα τὴν λέγαμε μπαρέσιο, αὐτοὶ τὴν λέγαν σφέλο. Τὸ κρέας ἐμεῖς τὸ λέγαμε τσέρο, αὐτοὶ τὸ λέγαν μύχο, τὴ γριὰ ἐμεῖς μαγόζιο αὐτοὶ ζιένα. Τὰ αὐγὰ ἐμεῖς τὰ λέγαμε στερνάρισ αὐτοὶ ἀσπράδια, τὴν κοπέλα ἀγκίδα ἐμεῖς, παλακίδα αὐτοὶ καὶ πολλὰ ἄλλα ποὺ δὲν τὰ θυμάμαι. Μᾶλλον τὰ δικά μας μαστορικὰ

εἶναι πολὺ πλούσιότερα ἀπ' τὰ δικά τους καὶ πιὸ εὔγενικά.

Τὰ μαστορικὰ αύτὰ αύξανονται οἱ λέξεις τους οὕτε λιγοστεύουν. Εἶμαι 73 ἑτῶν, μιλάω τὰ μαστορικὰ ἀπὸ τὸ

ἔτος 1920. Μέχρι σήμερα, 1977, δὲν κατάλαβα καμιὰ λέξη νὰ προστεθεί οὕτε νὰ μειωθεί. Ἐκείνο ποὺ ξέρω γιὰ τὸ πῶς βγῆκαν τὰ μαστορικὰ εἶναι ἀπὸ μιὰ πραγματικὴ εἰκόνα ἀπὸ τὸν πατέρα τοῦ

Πυρσογιαννίτες μαστόροι καὶ μαραγκοί στὴ Σπάρτη πρὶν τὸν πόλεμο

πατέρα μου ποὺ λεγόταν Δημήτριος Φλίνδρης.

Ήταν τότε 75 έτῶν. Τὸ 1918 ἐμενε στὸ χωρὶ διὰ γεράματα. Εἶχε ὄρισμένες οἰκονομίες σὲ λίρες, ἀμπάριαζε σιτάρι καὶ τὸ πουλοῦσε τὸ χειμῶνα μὲ μιὰ δεκάρα παρὰ πάνω ἀπ' διὰ τὸ ἀγύραζε. Εἶχε καὶ ὄρισμένες λίρες περίσσευμα τὶς ὅποιες εἶχε μέσα σὲ 15 ντενεκεδάκια στρογγυλά, σὲ κείνα ποὺ βάζαν τὸν ταμπάκο καὶ τὶς ἔκρυθε σ' ἔνα ἀμπέλι ποὺ εἴχαμε στὰ Μαντένια. Ἐμένα μ' ἔπαιρνε κάθε Κυριακὴ καὶ πηγαίναμε στὰ Μαντένια. Μ' ἀφῆνε ἐμένα ἀπὸ κάτω ἀπὸ μιὰ κουτσουπιὰ καὶ αὐτὸς κατέβαινε κάτω στὸ ἀμπέλι, ἔπαιρνε τοὺς τενεκέδες μὲ τὶς λίρες καὶ ἐρχόταν ἀπάνω, τὶς ἄπλωνε στὴν πουκαμίσα καὶ τὶς μετρούσαμε. "Οταν τὶς βρίσκαμε σωστὲς τὶς ἔθαζε

πάλι στοὺς τενεκέδες καὶ ἐποιμαδόταν νὰ κατέβει νὰ τὶς κρύψει. Συνάμα ξεκινοῦσα κι ἐγὼ ἀπὸ κοντά του. Τότε γύριζε καὶ μοῦ ἔλεγε: «Ἐσὺ στάμεψε αὐτοῦ δὲν κάνει νὰ νῦρθεις κοντά μου».

"Οταν γύρισε τοῦ λέγω: «Παποῦ γιατὶ μοῦ εἶπες νὰ σταμέψω ἐδῶ, τί θὰ πεῖ αὐτὴ ἡ λέξη;». Τότε γυρίζει καὶ μοῦ λέγει: «Αὐτὴ ἡ λέξη εἶναι μαστορικά. Στάμεψε αὐτοῦ θὰ πεῖ κάτσε ἐδῶ». Καὶ ὅρχισε νὰ μοῦ λέει πώς καὶ ὁ πατέρας του ἦταν μαστορικά καὶ ἤζερε τὴν μαστορικὴ γλώσσα. Καὶ βγάζω ἔνα συμπέρασμα. Πώς ἡ μαστορικὴ γλώσσα θὰ εἶχε πάνω ἀπὸ 2 αἰώνες.

Τὰ μαστορικὰ ποὺ μιλούσαμε πολλὲς φορὲς μᾶς βγαίνανε γιὰ καλό. Καὶ λιγότερες φορὲς μᾶς πρόδωναν. "Εχω μιὰ περίπτωση ποὺ μᾶς μο-

λογοῦσε ὁ μακαρίτης ὁ Κωνσταντίνος Γαλάνης. Εἶχε πάει σ' ἔνα χωρὶδι μὲ ἄλλους 2 μαστόρους νὰ συμφωνήσουν ἔνα σπίτι. Τὸ χωρὶδι δὲν τὸ θυμάμαι, μᾶλλον στὸ Πωγώνι ν ἦταν. Ἀφοῦ συμφώνησαν κάθησαν νὰ φᾶν. Σὲ μιὰ εὐκαιρία λέγει ὁ ἔνας μάστορας μαστορικά: «Ο μπαρὸς φορεῖ ὄρματη μπαρέσιο» δηλαδὴ «ὁ νοικούρης ἔχει ὄμορφη κυρά. Φαίνεται ὅμως αὐτὸς ὁ νοικούρης θὰ εἶχε κάνει μὲ μαστόρους καὶ τὰ ἥξερε τὰ μαστορικά. Καὶ τοὺς λέγει μαστορικά: «Μανέψετε Κουδαράιοι καὶ καψαλίσετε καὶ ἡ μπαρέσιο φορεῖ τοῦ μπαροῦ». «Φάτε μαστόροι καὶ φύγετε καὶ ἡ κυρὰ εἶναι τοῦ ἀφεντικοῦ».

"Οπότε ἔφυγαν ἀμέσως καὶ τὸ σπίτι τὸ φκιάσαν ἄλλοι μαστόροι ἀπ' τὸ Τζιουμέρικο.

Άπὸ τὸ Σιδηρόκαστρο γράφει δι Χρῆστος Δόθας:

«Τὴν ὥρα τῆς δουλειᾶς, τότε δὲν εἶχε φωνὲς καὶ βρίσιμο. "Α - πα - πα. Αὐτὸς ἦταν τὸ πιὸ καλύτερο πράγμα ποὺ ὑπῆρχε. "Αν θὰ πήγαινες σὲ μιὰ παρέα ποὺ δουλευαν μαστόροι δὲν ἄκουγες τίποτα νὰ λέει κανένας ἡ νὰ βρίσει. Οὔτε νὰ πεῖ τοῦ ἄλλου κανεὶς ἐκεῖνο γιατὶ δὲν τόκανες. Ποτέ. Καὶ στραβὸ νὰ τόκαμνε δὲ θὰ τοῦλεγε «ὅχι ἔτσι τὴν πέτρα βάλτην ἀνάποδα». "Αμα τὸν ἔβλεπε κανένας ἀπὸ πέρα ὅτι ἔφευγε μιὰ πέτρα ἀπ' ἔξω ἡ ἔφκιανε λίγο κοιλιά, τοῦλεγε: «Μπαζακοκοίληδες μάνεψες»,

δηλαδὴ ἔφαγες φασόλια. Καὶ τὸν κορόϊδευναν, κι αὐτὸς τὸ θεωροῦσε προσβολὴ καὶ ἐσιάζε τὴν δουλειά.

Τὰ Κουδαρίτικα τὰ χρησιμοποιοῦσαν μόνο στὰ ξένα καὶ μπροστὰ στοὺς ξένους. Δὲ μιλούσαμε ὅλο αὐτὴ τὴ γλώσσα. Μόνο σταν θέλαμε κάτι νὰ μὴ τὸ ξέρει αὐτός.

"Οταν ἐρχόταν ἡ ὥρα γιὰ φαῖ λέγαμε σὲ κάποιον: «Γιὰ ξυσυρίσου μωρὲ στὴ μπαρέσιο, τὶ πραχαλίζει γιὰ μάνεμα» ποὺ θὰ πεῖ «γιὰ πήγαινε στὴν κυρὰ νὰ δεῖς τί φκιάνει νὰ φάμε τὸ γιόμα»;

Δηλαδὴ τὴ χρησιμοποιούσαμε μόνο σταν θέλαμε νὰ φυλαχτοῦμε. Ἡ γλώσσα αὐτὴ εἶχε πολλὲς λέξεις. Ήταν ὄλοκληρη γλώσσα. Τὰ μαθαίναμε ἐμεῖς τὰ παιδιὰ ἀπ' τοὺς μαστόρους. Οἱ μαστόροι ἤθελαν νὰ τὰ μάθουμε καὶ μᾶς βοηθοῦσαν. Δέν τὴν κρατοῦσαν οἱ παλιοί. "Ἐπρεπε νὰ τὴν μαθαίνουμε γιὰ νὰ συνεννοούμαστε.

"Εγὼ στὸ Βόλο ξέρεις τί ἔπαθα μιὰ φορά. Εἶχα πάει μὲ τὸ Νάσιο Δόθα νὰ συμφωνήσω ἔνα σπίτι διόροφο. Λοιπόν. Μοῦ τὸ σύστησε ἔνας ἐκεῖ. Μόλις πήγα μοῦ λέ-

ει: «'Η κυρά εἰν' ἀπάνω». Χτυπάω κι ἐγώ τὴν πόρτα, μπαίνω μέσα μαζὶ μὲ τὸ Νάσιο.

»Αἱντε κουσιουρὴ τοῦ λέω, κι ἔκανα τάχα ὅτι κοιτούσα αὐτόν.

«'Ορματη μπαρέσιο», ὅμορφη κυρά δηλαδή.

«Δὲν εἰναι γιὰ σένα, μοῦ

λέει αὐτή, ὅρματη (ὅμορφη). Αὔτη τάξερε.

«Νὰ σηκωθοῦμε νὰ φύγουμε νὰ μὴ συμφωνήσουμε τὴ δουλειά», λέω.

«'Ελα δῶ», μοῦ λέει. «Δὲν ἔχει σημασία ἐπειδὴ τὰ ξέρω. Κάτσε νὰ συμφωνήσουμε.

Τὴ συμφωνά τὴ δουλειά.

Δηλαδὴ ἐγὼ ἐπέμενα, ἵταν προσθολὴ νὰ πούμε, νὰ κάτσω νὰ πάρω τὴ δουλειά, νὰ μὴ σηκωθῶ νὰ φύγω. Αὔτη ὅμως ἐπέμενε καὶ τὴν ἔφκιασσα τὴ δουλειά. Δὲν ἥξερα ἐγώ, ὅτι αὐτὴ τὴν ἥξερε τὴ γλώσσα. Βέβαια ποιός ξέρει πούθε τάχη μάθει. Μπορεῖ νὰ τάχη πει κανένας ἐκεῖ καὶ νὰ τὰ ἔμαθε.

Μᾶς γράφει ὁ Σταύρος Τσούθαλης ἀπ' τὴν Πυρσόγιαννη:

Τὰ Κουδαρίτικα δὲν ἥταν πλήρης γλώσσα. Ἄλλὰ μπορούσεις νὰ σχηματίσεις ὀλόκληρες φράσεις καὶ προπάντον στὰ ζητήματα τῆς δουλειᾶς μας. Ὁταν γιὰ μᾶς, γιὰ τὰ ὀφεντικά, γιὰ τὰ ζῶα μας, γιὰ τὴν κίνηση στὸ χωριό ποὺ δουλεύαμε. Αὔτα μπο-

ρούσαμε νὰ τὰ λέμε Κουδαρίτικα.

Δὲν ἥταν ὅμως ἡ γλώσσα ἕδισ μὲ τὸ ἄλλα μαστοροχώρια ἀκόμη καὶ μὲ τὰ δικά μας χωριά. Σὲ γενικὲς γραμμὲς ταίριοςαν ὀλλὰ ἐμεῖς εἶχαμε κάτι δικά μας καὶ δὲ μπορούσανε νὰ μᾶς καταλά-

βουν. Σᾶς γράφω ἔνα γεγονός ποὺ ἔγινε μὲ μένα: Εἴμαστε στὸ Πωγώνι ποὺ δουλεύαμε καὶ ἥταν καὶ μιὰ παρέσ απὸ τὴ Στράτσιανη· ἐκεὶ ποὺ λέγαμε γιὰ τὰ Κουδαρίτικα (αὐτὴ εἰναι ἡ σωστὴ λέξη), μᾶς λέγει ἔνας Στράτσιανίτης: «'Εγὼ τὴν ξέρω

Κουδαρίτικες

— "Ἄρ μᾶς ράξει ξιάρχο καὶ μάνεμα θὰ τοῦ ξοφλιάσεις πέντε κράνια τὸ μέτρο, ἀν δὲν μᾶς ράξει ξιάρχο καὶ μάνεμα θὰ τοῦ ξοφλιάσεις ὀχιὸ κράνια τὸ μέτρο.

— "Ἄρ μᾶς δώσει ψωμὶ καὶ φαῖ θὰ τοῦ ζητήσεις πέντε δοαχμὲς τὸ μέτρο, ἀν δὲν μᾶς δώσει ψωμὶ καὶ φαῖ θὰ τοῦ ζητήσεις ὀχιὸ δραχμὲς τὸ μέτρο.

— "Ἄρ μᾶς δέξαιε κράνια δὲν ξησύδμαστε νὰ πραχαλίσουμε.

— "Ἄρ μᾶς δέδωσε λεφτὰ δὲν πᾶμε νὰ δουλέψουμε.

— "Νὰ μὴ πραχαλίσουμε καλὴ δουλειὰ γιατὶ ὁ μπαρός φρεσὶ κατσάλι.

— "Νὰ μὴ φυιάσουμε καλὴ δουλειὰ γιατὶ τὸ ἀφεντικὸ εἶναι κακὸς (σκύλος).

— "Οταν θὰ ξησυδῆτε λαγούλια νὰ πλύνετε τὰ στράνια σας νὰ φάξετε καὶ τὰ στράνια τοῦ κούδαρη.

— "Οταν πάτε παιδιὰ νὰ πλύνετε τὰ φού-

γα σας νὰ πάρετε καὶ τὰ φούχα τοῦ πρωτομάστορα.

— "Ἔρα λαγούλι ξησέρονταν σὲ μιὰ ἀγγίδα, τὸν τούλιασαν οἱ κουδαροί τί πωαχάλιζε καὶ τοῦ ξόφλιασαν νὰ ξεκόψει ἀπὸ τὴν ἀγγίδα, γιατὶ θὰ μαρέψει φραδό δὲν τὸ δέντρο της.

— "Ἔρα παιδὶ πήγαινε σὲ μιὰ κοπέλα, τὸν κατάλαβαν οἱ μαστόροι τί ἔκανε καὶ τοῦ εἴπαν νὰ ξεκόψει ἀπὸ τὸ κορίτοι γιατὶ θὰ φάει ξύλο ἀπὸ τὸν ἀδελφό της.

— "Μόλις θὰ πηγαίναν νὰ πιάσουν δουλειὰ οἱ μαστόροι στὸ σπίτι θὰ φωτοῦσαν τὸ πρωτομάστορα ἄν.

— "φροεῖ ὅρματη μπαρέσιο" = εἶναι ὅμορφη ἡ κυρά.

— "φροεῖ κούλιες ὁ μπαρός" = ἔχει λεφτὰ τὸ ἀφεντικό.

— "φροεῖ ὅρματο τὸ μάνεμα" = εἶναι καλὸ τὸ φαγητό.

τὴ γλώσσα καλύτερα». Λέω
ἔχω σ' ἔνα δικό μας: «Βού-
ζιος στὸ Πρόκο σουρβίες στ'
Ἀνήλιο. Τί θὰ πεῖ αὐτό». Δὲν
ξέρω μοῦ λέγει: Στὴν πρα-
γματικότητα ήταν Κουδαρί-
τκο, τοῦ εἶπα. «Σώπα, φέ-
ματα». Αὐτὸν ἐννοοῦσα. «Τὸν
Πρόκο καὶ τὸν Ἀνήλιο» τοῦ
τὰ εἶπα γιὰ νὰ τὸν μπερδέ-
ψω. Αὐτὰ γινόταν καὶ μὲ πολ-
λές λέξεις, στὸν θέλαμε νὰ τὰ
πούμε. Ἀκόμα καὶ μαστόροι
νὰ ήταν ἀπὸ ἄλλα χωρὶὰ δὲν
μποροῦσαν νὰ μᾶς καταλά-
βουν γιατὶ ἐμεῖς βάζαμε διά-
φορες τοπωνυμίες τοῦ χωριοῦ
ποὺ μονάχοι ἐμεῖς ξέραμε φυ-
σικά.

Τὴ γλώσσα τὴ λέγαμε ἀ-
κόμα καὶ στὸ καφενεῖο μουρ-
μουριστὰ κάπως νὰ μὴ κατα-
λαβαίνουν οἱ «μπαροί», τὰ

λέγαμε ἀκόμα καὶ στὰ χαρτιά
ὅταν παίζαμε ξερὴ 4 μαζί, 2
χωριανοὶ καὶ δυὸς ντόπιοι, ἐ-
μεῖς τὰ λέγαμε μεταξύ μας
Κουδαρίτικα.

Οἱ γυναίκες στὸ χωριό μας
δὲ μιλοῦσαν τὴ γλώσσα ἐκτὸς
ἀπὸ ὄρισμένες λέξεις. Ἡταν
μεγάλη προδοσία ἀν κανένας
ἔλεγε καὶ μάθαινε τὴ γλώσ-
σα σὲ ἄλλους, ζένους. Θυμά-
μαι ὅταν εἴμουν παιδὶ καὶ
μᾶς τὴ μάθαιναν οἱ μεγαλύ-
τεροι. Αὐτὸν γινόταν τὰ βρά-
δια ποὺ πηγαίναμε ξέω μὲ τὰ
ζῶα καὶ μᾶς ἔλεγαν νὰ μὴ τὰ
λέμε στὰ παιδιὰ τοῦ χωριοῦ
γιατὶ θὰ ήταν ἴεροσυλία, κι
ἔδω ποὺ τὰ λέμε μᾶς ψοφοῦ-
σαν καὶ στὸ ξύλο.

Δὲν ήταν ὄρισμένος ἀρι-
θμὸς ἀπὸ λέξεις. Κάτι ποὺ
δὲν εἶχε βάζαμε μιὰ λέξη καὶ

ἀντάμωνε τὶς ἄλλες, τὸ «ἄλ-
λοιώτικο».

Τὰ Κουδαρίτικα ήταν ἀκό-
μη, φυσικά, μέσο ὅμινας, ἐ-
κτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι μ' αὐτὰ συ-
νεννοούμασταν, γιατὶ διούλευε
ό ἔνας στὴ μιὰ γωνιὰ κι ὁ
ἄλλος στὴν ἄλλη. Θὰ κατέ-
βαιναν νὰ ποῦν ἀν ήταν τὸ
φαιὲ καλό, ἀν ήταν ὅμορφη ἡ
κυρά, ἡ κόρη, τὸ παιδί, ἀν εἰ-
χε λεφτὰ τὸ ἀφεντικὸ νὰ τοὺς
πληρώσει καὶ πολλὰ ἄλλα ποὺ
ήταν ἀνάγκη νὰ τὰ ποῦν χω-
ρὶς νὰ τοὺς καταλαβαίνουν.

Τὰ παιδιὰ ποὺ πήγαιναν
μὲ τοὺς μαστόροις πρώτα θὰ
μάθαιναν τὰ Κουδαρίτικα καὶ
μετὰ τὰ ἄλλα.

Νοιώθω σὰν ἔνοχος τώρα
ποὺ γράφω τὰ Κουδαρίτικα
καὶ θὰ δημοσιευτοῦν, γιατὶ ή-
ταν κάτι τὸ δικό μας ποὺ δὲν

ΚΟΥΒΕΝΤΕΣ

— Ἡ μπαρέσιο σιουμαλιγέται ἀλλὰ
φορεῖ μπαρὸ κατούλι καὶ τὴν γκαβιάζει,
ποὺ θὰ πεῖ ἡ κυρὰ πλακώνεται ἀλλὰ εἶναι
ιδ ἀφεντικὸ σκυλί, δηλαδὴ κακὸς καὶ τὴν
δέργει ἥ τὴ σκοτώνει.

— Ἡ ἀγκίδα τοῦ μπαροῦ φορεῖ ὅρμα-
τη καὶ φορεῖ σιηγάρια νὰ γκινέθης ἀνά-
μεσα, δηλαδὴ ἡ κόρη τοῦ ἀφεντικοῦ εἶναι
ὅμορφη καὶ ἔχει βυζιὰ νὰ κοιμᾶσαι (γιὰ
προσκέφαλο) ἀνάμεσα.

— Ξηνούσικε δ κούνδαρης νὰ σιουμαλή-
σει τὴ μπαρέσιο. Πῆγε δ μάστορας νὰ
πλακώσει τὴν κυρά.

— Οταν πήγαιναν ξέω μὲ τὰ ζῶα φύ-
λαγαν σκοτιὰ νὰ μὴ πάνε τὰ ζῶα στὰ χω-
ράφια καὶ πάνονταν ζημιές. Αὐτὸς ποὺ φύ-
λαγε σκοτιὰ τύχαινε νὰ κοιμῆσῃ καὶ
τούφενγαν τὰ ζῶα. Τότε ἔβαζε τὶς φω-
νὲς Κουδαρίτικα. Τὶ γκινέθετε δοὺς κου-
δαραῖοι, τὰ ντισέρια ξέκοψαν καὶ ξησυ-

ρίθηκαν στὸ τοίτο. Θὰ μᾶς τὰ φάξει ὁ
στενοβράκης, ποὺ θὰ πεῖ τὶ κοιμᾶσσε δοὺς
μαστόροι τὰ ζῶα ἔφυγαν καὶ πήγαν στὸ
σιτάρι καὶ θὰ μᾶς τὰ πιάσει ὁ ἀγροφύλα-
κας.

“Οτιν πάλι πήγαιναν καὶ κλέφτες νὰ
πάρουν τὰ ζῶα φώναζε αὐτὸς ποὺ
τὰ φύλαγε: «Μανάδες κουδαραῖοι», ποὺ
σημαίνει στὰ ἐλληνικὰ «Κλέφτες, μαστό-
ροι» καὶ σηκώνονται μὲ φωνὲς καὶ γλύ-
τωναν τὰ ζῶα.

— Ο μπαρὸς δὲ φορεῖ κράνια νὰ μᾶς
κρανιάσσει γιὰ τὴν πραχάλα. Νὰ ξεσερ-
θεῖμε στὸ κούνιο, νὰ μανέφουμε, νὰ τρο-
χέψουμε, νὰ σιουμαλήσουμε τὴ μπαρέσιο,
τὴν ἀγγίδα καὶ νὰ ξεκόψουμε.

Αηλαδὴ τὸ ἀφεντικὸ δὲν ἔχει λεφτὰ
νὰ μᾶς πληρώσει γιὰ τὴ δουλειά. Νὰ πᾶ-
με στὸ σπίτι νὰ φάμε, νὰ πιοῦμε, νὰ

ξέπρεπε νὰ τὸ ξέρουν πολλοί. Ἐλλὰ μιᾶς καὶ τὴ γλώσσα δὲν τὴ λέει σχεδὸν κανένας, ἐκτὸς ὅπο δρισμένες λέξεις, ἀς τὸ γράψουμε νὰ μὴ ξεχαστοῦν.

“Οταν γιὰ μιὰ λέξη δὲν εἴχαμε Κουδαρίτικο βάζαμε τὸ «ἀλλοιώτικο», προπαντὸς γιὰ σπιτίσια πράγματα, δημοσιεύονταν τὸ πρωΐ καὶ μ' αὐτὸς κατασφρόλες, πιάτα κλπ. Τὶς λέξεις τὶς μαθαίναμε μιὰ μιά, τὶς συναρμολογούσαμε καὶ κάναμε φράσεις. Σύνδεσμοι δὲν ύπηρχαν. “Οπως σᾶς γράφω καὶ στὴν ἀρχὴ ήταν ἡ γλώσσα μέσο ἄμμους· γιὰ τὴ δουλειά, γιὰ τὸ φαγητό, ἀλλὰ προπάντων γιὰ τὶς γυναι-

κες, γιὰ τὸ σέξ, δημοσιεύονταν οἱ φουκαράδες οἱ μαστόροι ὅλο τὸ χρόνο ἥ καὶ περισσότερα χρόνια ἀκόμα, αὐτοὶ ποὺ ταξίδευαν στὴν παλιὰ Ἑλλάδα. Μ' αὐτὸς σηκώνονταν τὸ πρωΐ καὶ μ' αὐτὸς κοιμόνταν καὶ τοῦ εἶχαν ἔνα σωρὸ λέξεις γιαυτὸ «μάνταλο», «χαμπέρι», «μανταλάκι» ὅμια ήταν κανὰ μικρὸ 15—16 χρονῶν. Γιὰ τὸ στήθος ἔλεγαν τὰ «στερνάρια», τὰ «σγκαρβέλια».

Πήγαιναν στὸ ταξίδι ἔνα μπλούκι μαστόροι. Ἡταν καλοκαίρι καὶ κοιμούνταν ἔξω,

εἶχαν ἀνάψει φωτιὰ καὶ κουβέντιαζαν. Εἰδαν οἱ κλέφτες τὴ φωτὶ καὶ τοὺς ἔστειλε ὁ καπετάνιος νὰ πάνε νὰ ίδουν μήπως ήταν τίποτα ἐμπόροι, νὰ τοὺς κλέψουν. Πήγαν οἱ κλέφτες σιγὰ - σιγὰ καὶ ἀκουσαν τὴ συζήτηση, γιὰ τὸ ἐμπόριο κουβέντιαζαν. Κι αὐτοὶ εἶχαν τὴ κουβέντα ὅλο γιὰ «μάνταλο». Ἔφυγαν οἱ κλέφτες, πήγαν στὸν καπετάνιο καὶ τοῦ εἶπαν: «Αὔτοὶ ὅλο γιὰ γυναῖκες κουβέντιάζουν». Τοὺς εἶπε ὁ καπετάνιος: «Αφῆστε τους αὐτούς, ἀφοῦ κουβέντιάζουν γιὰ γυναῖκες εἶναι μαστόροι καὶ δὲν ἔχουν στὸν ἥλιο μοῖρα».

Κουδαρίτικες

«πλακώσουμε» τὴν κυρὰ καὶ τὴν κόρη καὶ νὰ φύγουμε.

— Ο μπαρός γκάβιασε γκαντηγάρι νὰ μανέψουν οἱ κουδαράτοι.

Τὸ ἀρετικὸ ἔσφαξε γίδα (ἢ πρόβατο) νὰ φᾶνε οἱ μαστόροι.

— Νὰ ξεσερθοῦντε τὰ λαγούλια νὰ φάσουν τὸ μάνεμα.

Νὰ πάνε τὰ παιδιά νὰ πάρουν τὸ φαγητό.

Καὶ διατὰ πήγαιναν γιὰ κυνήγι στὸ χωριό τὰ ἔλεγαν Κουδαρίτικα.

— Ήταν μιὰ φορὰ ἔνας στὸ καρτέρι γιὰ γουρούνια. Τοῦ φώναξε αὐτὸς ποὺ ήταν παγάρα: «Ξεσέρονται στρογγυλομύτηδες». «Βούζιος δρέ», τοῦ λέει ὁ ἄλλος. «Καλὰ δρὲ δὲν τσουλίζουν κουδαρίτικα». Δηλαδὴ τοῦ φώναξε ἔρχονται οἱ στρογγυλομύτηδες, ἐνῶ δὲν ἔπειτε νὰ μιλήσει γιατὶ θὰ ἔφευγαν τὰ γουρούνια. Ὁ ἄλλος τοῦ εἶπε

σώπα κι αὐτὸς ἀπάντησε: «Καλὰ δρὲ δὲν ξέρουν κουδαρίτικα».

— Θὰ μανέψουμε δρματα, πραχάλισε ἡ μπαρέσιο ζούπινα.

Θὰ φᾶμε καλὰ ἔκανε ἡ κυρὰ πίτα.

— Ε κούδαρη, ξέσερε τὰ κοάνια διπαρός.

— Ε μάστορα ἔδωσε τὰ λεφτὰ τὸ ἀρετικό.

— Οπως ἔτρωγαν τὸ μεσημέρι συζητοῦσαν γιὰ τοὺς ποιητές. Καὶ λέγει κάποιος: «Μεγάλη δουλειὰ κι αὐτό». Κι ἀρχίζει:

— Εμεῖς οἱ ἔφτια κάραμε τὰ πιάτα ξα-
(στεριὰ)
ἄντες εἶχαμε κι ἀπὸ μιὰ

θάκαναν τὰ λαγούλια στὰ γυναικά.

Δηλαδὴ ἐμεῖς οἱ ἔφτια φάγαμε τὸ φαγητό (γλύκημα καὶ τὰ πιάτα) ἀντεῖχαμε κι ἀπὸ μιὰ γυναικά, θὰ ἔκαναν τὰ παιδιά στὰ μάτια.

Μᾶς γράφει ὁ Γιάννης Μαυρομμάτης ἀπὸ τὴν Ἡγουμενίτσα:

Ἡ ιδιότυπος γλώσσα τῶν μαστόρων τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης, τὰ Κουδαρίτικα, σὲ καμιὰ περίπτωση δὲ δύναται νὰ χαρακτηριστῇ σὸς γλώσσα ἢ διάλεκτος. Σὰν γλώσσα στερεῖται γραμματικῆς. Δὲν ἔχει μέρη τοῦ λόγου ἐκτὸς ἀπὸ οὐσιαστικὰ καὶ ρήματα ἐκ τῶν ὅποιών παράγονται παρεμφερεῖς λέξεις ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν ἐνέργεια. Π.χ. λέξεις ποὺ παράγονται ρήματα χουζούρο = βροχή, χουζουρεύει = βρέχει.

Γκίν = νύχτα, βράδυ, γκινεύω = κοιμάμαι.

Πραχάλα = ἐργασία, δουλειά, πραχαλίζω = ἐργάζομαι.

Κράνια = Χρήματα, λεφτά, κρανιάζω = πληρώνω.

Ούσιαστικὰ καὶ ἐπίθετα χωρὶς παράγωγα.

Ντέντσκα = γυναίκα, ντένα = ἡμέρα.

Ο σύρματος, ἡ σύρματη, τὸ σύρματο = ὄμορφος, δημορφη, δημορφο.

Σύνδεσμοι, προθέσεις, ἐπιρήματα, ἀντωνυμίες, δὲν ύπαρχουν.

Μ' ἔνα λόγο ἡ Κουδαρίτικη δὲν εἶναι γλώσσα, ἀλλὰ

συνθηματικὸ διαλεκτικὸ κατασκεύασμα ἀνάγκης, νὰ συνεννοοῦνται οἱ μαστόροι μεταξύ τους, μπροστὰ στὰ ἀφεντικά τους ἢ στοὺς ξένους, ἔνα εἶδος κρυπτογραφικοῦ κώδικος.

Δὲν εἶναι γνωστὸ σὲ ποιά ἐποχὴ ἀνάγεται ἡ ἐμφάνισις καὶ ἡ χρησιμοποίησίς της ὡς ἀλληγορικῆς ἢ συνθηματικῆς ἐκφράσεως. Ἰστορικὴ παράδοσις δὲν ὑπάρχει. Ἡ παραγωγὴ τῶν λέξεων καὶ ἡ σύνθεσις αὐτῶν εἶναι αὐτούσια, ἀτόφια.

ΚΟΥΒΕΝΤΕΣ

— Λαγούλι ζεσερίδουν στὸ κούφιο, φάξε γκαδό καὶ μάρο, ξένοψε νὰ μὴ σὲ γναλίσει ἡ μαγόςιο καὶ ξοφλιάσει τοῦ μπαροῦ.

Παιδὶ πήγαινε στὸ σπίτι, πάρε τιρὶ καὶ φωμί, φύγε νὰ μὴ σὲ δεῖ ἡ γριὰ καὶ πεῖ στὸ ἀφεντικό.

— Ιγνάλισε κούδαρη, γναλίζονται τὰ καλαμίδια καὶ τὸ καστέλι τῆς μπαρέσιος, φοροῦν δόματα.

Κοίταξε μάστορα, φαίνονται τὰ πόδια καὶ τὸ βρακὶ τῆς κυρᾶς. Εἴναι δημορφα.

— "Όλο κοκορόζιο καὶ μπαζακοκοίληδες πραχαλίζει ἡ μπαρέσιο νὰ μανέρουμε, θὰ μᾶς γκαβιάσει.

"Όλο μπομπότια καὶ φασόλια μᾶς φτιάχνει ἡ κυρᾶ νὰ φάμε. Θὰ μᾶς πεθάνει.

— "Ορματο λαγούλι φορεῖ δέντρος τοῦ μπαροῦ.

Καλὸ παιδὶ εἴραι ὁ γαμπρὸς τοῦ ἀφεντικοῦ.

— Πραχαλίζει σκροῦμο ἡ μπαρέσιο

ἀλλὰ φορεῖ καλιάρι καὶ δὲν τροχεύεται.

Κάρει καφὲ ἡ κυρᾶ ἀλλὰ εἴραι κριθάρι καὶ δὲν πλεύεται.

— Τροχέψετε τὸ σκροῦμο κουδαραῖοι φορεῖ δόματος.

Πιέτε τὴν καφὲ μαστόροι εἴραι ἀπὸ τὸν καλό.

— Μᾶς ξόφλιασες κούδαρη δι τὸ μᾶς ξεσέρει μάρεμα καὶ τροχὸ ἡ μπαρέσιο αὖτη δὲν μᾶς δίνει οὔτε νεφό.

— Ξόφλιασε τῆς μπαρέσιος νὰ σου φάξει τὴν ἀλλοιώτικη νὰ πραχαλίσουμε τὸ μάρεμα.

Πέτε τῆς κυρᾶς νὰ σου δώσει τὴν κατασαρόλα νὰ φτιάξουμε τὸ φαγητό.

— Ἡ ἀγγίδα φάξει μάρο στοὺς μαράδες, δηλαδὴ τὸ κορίτσι δίνει φωμὶ στοὺς κλέριτες ποὺ σημαίνει δι τὸ κορίτσι «σουμαλιέτα».

Μᾶς γράφουν ἀπ' τὸ Ἀγρίνιο οἱ γέροντες Γιάννης Χρυσάφης,
Πέτρος Δούκας, Νίκος Σερίφης, Σπύρος Δόθας καὶ Χρ. Βύρκος:

Στὸ χωρὶὸν οἱ μαστόροι δὲν
τὰ μιλοῦσαν τὰ Κουδαρίτικα
ἐκτὸς ἔὰν ἥταν κανένας ξένος
καὶ θέλανε νὰ μὴν τοὺς κα-
ταλάβει τί θὰ ποῦν, τότε καὶ
μόνο τὰ μιλοῦσαν. Οἱ γυναῖ-
κες δὲν τὰ μιλοῦσαν, καταλά-
βαιναν ὅμως πολλὰ καὶ ὅταν
τοὺς χρειαζόταν τὰ μιλοῦσα-
νε νὰ μὴ τὶς καταλάβαίνουν
Κουδαρίτικα καὶ Ἑλληνικὰ
μαζί. Στὰ ξένα ὅταν συναν-
τούσαμε ἄλλους μαστόρους ἀ-
πὸ ἄλλα χωρὶὰ ἢ ἄλλη ἐπαρ-
χία τὰ μιλοῦσαμε, ἄλλα αὐ-
τοὶ τὰ μιλοῦσαν πολὺ διαφο-
ρετικά. Διαφέραν σὲ πολλές
λέξεις ἀπ' τὰ δικά μας, ὅ-
πως οἱ Καντσιώτες καὶ οἱ
Κερασοβίτες, μὲ τοὺς Κου-
δαραίους δὲ ἀπὸ τὰ Τζου-
μέρκα ἥταν πάρα πολὺ δύ-
σκολο νὰ συνεννοηθοῦμε, δια-
φέραν πάρα πολύ.

«Ἐνα μπλούκι Κουδαράιοι
πραχάλιζαν ἔνα κούφιο. Τὰ
κράνια τοῦ μπαροῦ τὰ φο-

ροῦσε ὁ δέντρος τους ποὺ
φοροῦσε μαγαζὶ στὴν Πόλη.
“Οταν οἱ κουδαράιοι τοῦ ξό-
φλιασαν γιὰ κράνια τοὺς ἔ-
ραζε γράμμα καὶ ξησυρίζον-
ταν ὁ Κουδαρής καὶ τὰ ἔρα-
ζε». Μιὰ παρέα μαστόροι ἔ-
φτιαχναν ἔνα σπίτι. Τὰ λε-
φτὰ τοῦ ἀφεντικοῦ τὰ εἶχε ὁ
ἀδελφός του ποὺ εἶχε μαγα-
ζὶ στὴν πόλη. “Οταν οἱ μα-
στόροι τοῦ ἔλεγαν γιὰ λεφτὰ
τοὺς ἔδωνε γράμμα καὶ πή-
γαινε ὁ πρωτομάστορας καὶ
τὰ ἔπαιρνε. Μιὰ φορά ὅμως,
ἀφοῦ ἔφυγε ὁ μάστορας τὸ
βράδυ νὰ πάει νὰ πάρει χρή-
ματα καὶ νὰ τὰ στείλει στὰ
σπίτια τῶν μαστόρων, τὴ νύ-
χτα ἔθρεχε συνέχεια καὶ ἔπε-
σε ἔνας τοῖχος ἀπὸ τὸ σπίτι.
Τὸ πρωΐ ἔνας μάστορας πήγε
στὸ τηλεγραφεῖο καὶ ἔκανε ἔ-
να τηλεγράφημα στὸν κούδα-
ρη, φοβούμενος μήπως πάει
ὁ μπαρός καὶ δὲν προλάβει
νὰ πάρει τὰ χρήματα. ”Εγρα-

ψε σ' ἔνα καφενεῖο ποὺ εἶχαν
τὴ σύσταση:

«Ντούφος ντουσουλίσκε ρά-
ξε τὰ κράνια καὶ καψάλσε».

Δηλαδή: «Τοῖχος ἔπεσε,
πάρε τὰ λεφτὰ καὶ φεύγα».

Διευκρινίζουμε πὼς τὸ περιοδικό μας στηρίζεται ἀποκλειστικὰ στὴ δική
σας συνδρομή. Πιστεύουμε πὼς ὁ καθένας πρέπει νὰ στείλει τὴ συνδρομή
του στὰ κεντρικὰ γραφεῖα τῆς Λάρισας (στὴ διεύθυνση, Ἀθανάσιο Παπαγεωρ-
γίου, Βασιλέως Κωνσταντίνου 42, γιὰ τὸ «ΑΡΜΟΛΟ·Ι·» - τηλέφωνο 229.321).

Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο διευκολύνετε τὸ ἔργο τῶν ἀνταποκριτῶν μας στὶς διά-
φορες πόλεις τῆς Ἑλλάδας καὶ εἰδικότερα τῆς Ἀθήνας, προωθεῖτε τὴν τακτι-
κὴ καὶ ὁργανωμένη ἔκδοση καὶ κυκλοφορία τοῦ περιοδικοῦ καὶ τέλος βοηθᾶτε
στὴν καλύτερη ἀξιοποίηση τῶν δυνατοτήτων ποὺ ὑπάρχουν γιὰ γόνιμη ἐπι-
κοινωνία μεταξύ μας καὶ μιὰ πιὸ δημιουργικὴ στάση ἀπέναντι στὸν τόπο μας.

**Γιά
τό
Μουσεῖο
Λαϊκῆς
Ζωῆς
καὶ
Τέχνης**

'Απαντώντας στὸ κάλεσμα γιὰ τὸ φτιάξιμο τοῦ Μουσείου Λαϊκῆς Τέχνης στὴν Πυρσόγιαννη, μᾶς στέλνουν οἰκονομικὴ ἐνίσχυσην:

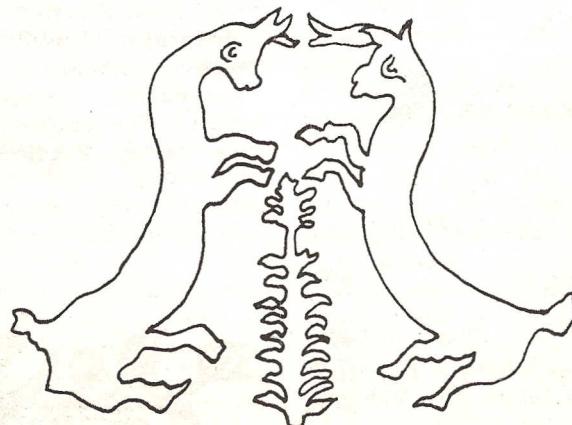
'Απὸ τὴν 'Αθήνα

ό Δημήτριος Λουκάτος, καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν	500
ό Κων) νος Παπαγεωργίου	5.000
ό Νίκος Τσίπας στὴ μνήμην τοῦ Στέφανου Δούκα	300
·Αναστασίας Βάτσικα	300
Τάκη Πύρσου	400
ό Νίκος Κουλούρης	1.000
ό Βασίλειος Μαγουλᾶς	150

'Απὸ τὴν "Αρτα

ό Μιχάλης Μαρτσέκης	500
---------------------	-----

ΡΥΡΣΟΤΑΝΗ
 ΕΚΘΕΣΗ αὐτΟΤΡΑΦΙΑΣ
 14 ως 17 Αυγούστου '77

· Απὸ τὴν Δράμα	
ό Κώστας Χαρσούλης	500
· Απὸ τὰ Γιάννενα	
ή Φωτεινὴ Τσάνου	300
· Απὸ τὴν Θεσσαλονίκη	
ό Απόστολος Βακαλόπουλος, καθηγητὴς τῆς ἔδρας τῆς ἱστορίας στὴν Φιλοσοφικὴ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης	1.000
ό δικηγόρος Γιάννης Σαρρῆς στὴν μνήμην τοῦ γιοῦ του Μιχάλη	3.000
ή Νόρα Σκουτέρη - Διδασκάλου, βοηθὸς τῆς ἔδρας τῆς Λαογραφίας στὴν Φιλοσοφικὴ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης	300
· Απὸ τὴν Κοζάνη	
ό Σπύρος Παπαδόπουλος	2.000
· Απὸ τὴν Λάρισα	
ό γιατρὸς Μιχάλης Δούμας ἀπὸ τὴν Καλλιπεύκη	2.000
ό Θεόδωρος Γκόρτσος στὴν μνήμην τῆς Λαμπρινῆς Γκόρτσου	1.000
· Απὸ τὸ Λουτράκι	
ό Νέστορας Λίντας στὴν μνήμην τῶν γονέων του Γεωργίου καὶ Περσεφόνης	500
· Απὸ τὸ Μαυρόλοφο Σερρῶν	
ό Κώστας Μαρτσέκης	500

● Οἱ ἀδελφοὶ Σερίφη, Νίκος, Στέφος καὶ Χριστόφορος παράδωσαν στὴν σύνταξη τοῦ περιοδικοῦ τμῆμα τῶν ἀρχείων τοῦ πάππου τους Κύρκα Σερίφη.

· Ή ἀνεπιφύλακτη προσφορά τους μᾶς συγκίνησε.

Τὸ ἀρχεῖο πιεριέχει κοινοτικὰ ἔγγρα-

φα, συμφωνητικά, ὅμολογα, δημοτολόγιο τοῦ παλιοῦ χωριοῦ ἀπὸ τὸ 1840 καὶ συναλλαγματικές.

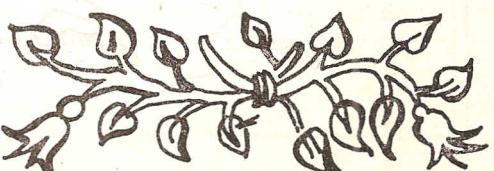
· Ιδιαίτερα οἱ τελευταῖς ἀποτελοῦνται σπουδαῖο βοήθημα στὴν ἔρευνά μας γιὰ τὶς μετακινήσεις τῶν μπουλουκιῶν σὲ ὅλο τὸ Βαλκανικὸ χῶρο.

● Σχέδια καὶ πληροφορίες γιὰ τὰ παλιὰ σπίτια τοῦ Κώτα Θόδωρου, Κώτα Φλώρου καὶ Γιάννη Σούρλα, ἔστειλε ὁ μοναδικός μας συμπαραστάτης καὶ ἔρευνητής Απόστολος Ζγολόμπης.

● Ο Σπύρος καὶ Παναγιώτης Χατζῆς παράδωσαν στὴν σύνταξη βιβλίο σημειώσεων, «Δεσφέρει», ποὺ κρατοῦσε στὰ ταξίδια του ὁ ἀρχιμάστορας Λάμπρος Καραγκιόζης.

● "Εστειλαν στὴν σύνταξη τοῦ περιοδικοῦ φωτογραφίες μὲ θέματα ἀπ' τὴν καθημερινὴν ζωὴν καὶ τὶς κατασκευές τῶν μαστόρων τῆς Πυρσόγιαννης, οἱ χωριανοὶ μας:

Μιχάλης Δούμας, Στέφος καὶ Νίκος Σερίφης, Βασίλης Κουλούρης, Σπύρος Φρόντζος, Φάνης Παπαγεωργίου, Φωτεινὴ Μαργαρίτη, Ἀντώνης Πάσχος, Νίκος Γκάσιος, Χαρίλαος Παπαδόπουλος, Μανώλης Περώνης, Γιάννης Γκόρτσος, Μιχάλης Μαρτσέκης (ἀπ' τὸ ἀρχεῖο τοῦ συλλόγου), Διομήδης Χατζῆς, Σαράντης Λώλης, Περικλῆς Δούκας, Νίκος Τσίπας, Νέστορας Λίντας, Γιάννης Μαυρομμάτης, Νίκος Σερίφης, Γιάννης Χρυσάφης, Απόστολος Ζγολόμπης, Παῦλος Καραγιάννης, Διονύσιος Περώνης, Σταύρος Τσούβαλης, Γεώργιος Παπαγεωργίου, Κώστας Κοντοζήσης, Μιχάλης Γκάσιος καὶ Βασίλης Ζαφείρης.

'Ανέκδοτες ιστορίες τῶν μαστόρων ἐπὶ τουρκοκρατίας

τοῦ Γιάννη Μαυρομάτη

Οἱ παλιότεροι καὶ ἀπὸ μᾶς, διηγοῦνται τὸ ἔξῆς ἔξυπνο κόλπο, ποὺ σκάρωσαν σ' ἐναν Τούρκο μπέη τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οἱ μαστόροι τῆς Πυρσόγιαννης γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τὴ σαδιστικὴ τσιγκουνιά του:

‘Ως γνωστόν, ὅλα τὰ μπουλούκια τῶν μαστόρων, μετὰ τὴν Καθαροδευτέρα καὶ ἀφοῦ μύριζε ἄνοιξη, ξεκινοῦνται γιὰ τὴν Τσαμουριά, τὸ Ζαγόρι καὶ τὸ Πωγώνι, πρὸς ἀνεύρεσιν ἐργασίας.

“Ἄλλοι συμφωνοῦσαν ἔνα σπίτι, ἄλλοι μιὰ καλύθα, ἄλλοι ἔνα ἀλώνι στὴν ἀρχή, ἔστω, καὶ λίγο φτηνά, ἀρκεῖ νὰ ἐξασφάλιζαν τὸ φαῖ τους.

Τὰ μπουλούκια ποὺ κατέβαιναν στὴν Τσαμουριά, ὅπου τὸ τούρκικο στοιχεῖο ἦταν ἀρκετὰ μεγάλο, σὲ σύγκρισι μὲ τοὺς χριστιανούς ποὺ εἶχαν ἐκδιωχθῆ πρὸς τὰ ὅρεινά ἀπὸ τοὺς Τούρκους, περνοῦσαν ἀπὸ τὴν Παραμυθιά.

“Υστεραὶ ξεχυνόνταν καὶ σ' ἄλλα τουρκοχώρια, ὅπως τὸ Καρβουνάρι, τὴ Γκρόπα, τὸ Σιούλεσι, τὴ Βάρφανη καὶ Ἡγουμενίτσα ποὺ ἦταν τότε ἀσήμαντο χωριούδακι, καὶ ζητοῦσαν δουλιά.

“Ηξεραν ὅλοι ὅτι στὸ Καρβουνάρι δὲ Μουσταφᾶ Μπέης, εἶχε σκοπὸ νὰ χτίσῃ σπίτι ἀλλὰ ἦταν τόσο τσιγκούνης ποὺ δὲν ἔσφαζε δεκάρα. Γιὰ ὅλο τὸ σπίτι ποὺ ἥθελε νὰ φτιάσῃ (καὶ

ἦταν δέκα μέτρα μάκρος καὶ δέκα μέτρα πλάτος, μὲ πάτωμα) ἔδινε μόνον πενήντα λίρες, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ πληρώσῃ διακόσες λίρες χρυσές τὸ λιγότερο.

“Ολα τὰ μπουλούκια λοιπὸν κάθε χρόνο τὴν ἄνοιξι ποὺ κατέβαιναν γιὰ δουλιά, περνοῦσαν ἀπὸ τὸν Μουσταφᾶ μπέη καὶ τοῦ ζητοῦσαν τὴ δουλιά.

‘Ο μπέης ἦταν ἀνένδοτος στὴν τιμὴ καὶ παρὰ τὶς ἐκκλήσεις καὶ τὰς υποσχέσεις τῶν μαστόρων ὅτι θὰ τοῦ κάνουν καλὴ δουλιά καὶ ὅτι τὸ λιγότερο θὰ πρέπει νὰ τοὺς δώσῃ 150—180 λίρες καὶ τὸ φαγητό, δὲν μποροῦσαν νὰ τὸν βάλουν στὸ βρόχι.

Τὸν ἄλλο χρόνο ξαναπερνοῦσαν καὶ πάλι χωρὶς ἀποτέλεσμα.

“Μασπου μιὰς χρονιὰς ἔνα μπουλούκι Πυρσογιαννίτικο καὶ γνωστό, ἀφοῦ ἔφερε ὅλη τὴν Τσαμουριά γύρα γιὰ δουλιά καὶ δὲν κόλλησε πουθενά, ἀντιμετώπιζε πρόσθλημα διατροφῆς γιατὶ τόσον οἱ ταξιδιώτικες πίτες εἶχαν σωθῆ ποὺ εἶχαν ἀπὸ τὸ χωριό, δόσο καὶ τὰ λίγα ἔξοδα ποὺ εἶχε ὁ πρωτομάστορας. ”Εκατσαν καὶ σκέφθηκαν τί νὰ κάνουν.

Τοὺς λέει ὁ πρωτομάστορας τὴν κατάστασι ποὺ δὲν ἦταν καλή.

Γιὰ νὰ προλάβουμε τὸ κακὸ τὸ χειρότερο, νὰ μείνουμε χωρὶς ψωμά, σκέφθηκα, νὰ γυρίσουμε στὸ Καρ-

θουνάρι. Νά συμφωνήσωμε τοῦ Μουσταφᾶ τὸ σπίτι ὅσο - ὅσο γιὰ νὰ κάτση ἡ παρέα καί, δουλεύοντας ἔστω τζάμπα, θὰ ἔχουμε τὸ φαῖ μας ἔξασφαλισμένο καὶ ὁ πρωτομάστορας μὲ ἔναν ἄλλον τῆς παρέας νὰ ξαναγύριζαν τὰ χωριὰ ὅσο νὰ βροῦν μιὰ καλύτερη δουλιά.

Ἐμειναν ὅλοι σύμφωνοι καὶ γύρισαν στὸν μπέη, ὅπου καὶ συμφώνησαν τὸ σπίτι μὲ 50 λίρες ποὺ ἔδινε ὅλες - ὅλες ὁ μπέης καὶ φαγητό, καθὼς καὶ ἄχυρο γιὰ τὰ ζῶα, ὅταν δὲν θὰ ἐπέτρεπε ὁ καιρὸς νὰ βοσκήσουν τὴν νύχτα ἔξω. Φώναξε ὁ μπέης καὶ τὸ δάσκαλο τοῦ χωριού νὰ τοῦ κάνη τὸ συμφωνητικὸν νὰ τὸ ὑπογράψουν ὁ μπέης καὶ ὁ ἀρχιμάστορας.

Πράγματι, ὁ δάσκαλος ἔθαλε ὅλη τὴν σοφία του καὶ τίς γνώσεις του ἀπὸ τέτοια καὶ ἔκαμε τὸ χαρτί, στὸ ὅποιο μεταξὺ ἄλλων ἔγραφε:

«Οἱ μαστόροι ἀναλαμβάνουν μὲ 50 λίρες χρυσές καὶ φαῖ, νὰ χτίσουν ἔνα σπίτι τοῦ μπέη, 10X10 μὲ πάτωμα (ὅροφο).

Ἐπίσης ὑποχρεούνται νὰ φέρουν λίθους ἀπὸ τὰ ὅρη καὶ ἄμμο ἀπὸ τὰ ρυάκια....»

Ἄφοῦ ἀντήλλαξαν εὐχές, οἱ μαστόροι πρὸς τὸν μπέη, νὰ εἰναι τυχερὸ τὸ σπίτι καὶ νὰ ζήσῃ ὁ μπέης μὲ τὴν φαμίλια του νὰ τὸ χαρῆ, καὶ ὁ μπέης πρὸς τοὺς μαστόρους καλὰ κέρδη καὶ καλοξοδεμένα τὰ χρήματα, ἀρχισαν τὴν ἴδια μέρα κιόλας νὰ σκάβουν τὰ θεμέλια καὶ ἄλλοι πῆγαν στὸ νταμάρι γιὰ πέτρα κι ἀγκωνάρια.

Τὴν ἄλλη μέρα ἔθαλαν τὸ θεμέλιο λίθο μὲ τὸ σφάξιμο τοῦ κατσικιοῦ καὶ τὰ μπαξίσια καὶ ἄλλα δῶρα, ποὺ προσέφεραν οἱ προσκεκλημένοι καὶ τὸ χρυσὸ νόμισμα, ποὺ ἔπρεπε νὰ θεμελιώθῃ, κάτω ἀπὸ τὸ πρώτο ἀγκωνάρι καὶ τὸ ὅποιο μὲ τρόπο ἐπαιρναν οἱ μαστόροι χωρὶς νὰ καταλάβῃ τὸ ἀφεντικό.

Τὸ ἴδιο βράδυ ἔφυγε ὁ πρωτομάστορας γιὰ τὴν Παραμυθιὰ νὰ κοιτάξῃ γιὰ ἄλλη καμιὰ δουλιά.

Ἐκεῖ γνώρισε σ' ἔνα καφενεῖο τὸν κατή τῆς Παραθυμιᾶς (εἰρηνοδίκη), ἔνα καλὸ παιδὶ ἀπ' τὸ Πρεμέτι.

Τοῦ εἶπε ὁ πρωτομάστορας τὴν περιπέτεια τῆς παρέας του καὶ ὅτι τώρα τοὺς ἄφησε νὰ δουλεύουν στὸν μπέη γιὰ τὸ ψωμί, κι αὐτὸς νὰ γυρίσῃ, νὰ βρῇ καμιὰ δουλιὰ καλύτερη στὰ χωριά.

Ο κατής λυπήθηκε πολὺ καὶ εἶπε στὸν πρωτομάστορα πώς ἀν τὸν χρειαστῆ σὲ διδήποτε, αὐτὸς θὰ τοὺς βοηθήσῃ. Μόλις πήρε τὴν ὑπόσχεσι αὐτή, ὁ πρωτομάστορας, γυρίζει πάλι στὸ Καρβουνάρι καὶ δίνει ἐντολὴ στὴν παρέα· μόλις φύγη ὁ μπέης, γιὰ τὸ τσιφλίκι στὸ Φανάρι, αὐτὸι νὰ χτίσουν τὸν τοῦχο γύρω - γύρω χωρὶς ν' ἀφῆσουν πόρτες, οὕτε παράθυρα πουθενά.

Πράγματι ἔφυγε ὁ μπέης καὶ γύρισε μετὰ δέκα μέρες.

Οι μαστόροι ἀρχισαν νὰ χτίζουν τὸν τοῦχο, ἀπάνω ἀπὸ τὴν θάση τοῦ σπιτιοῦ σὰν μάντρα. Οὕτε πόρτα, οὕτε παράθυρο πουθενά.

Γυρίζοντας ὁ μπέης στὸ χωριό ἀγνάντεψε τὸ καινούργιο σπίτι ἀπάνω στὸ διάραχο καὶ παραξενεύτηκε, γιατὶ δὲν ἔθλεπε τὰ παράθυρα.

«Οταν πλησίασε ἔγινε ἔξω φρενῶν. Ρώτησε τοὺς μαστόρους: «Πούθε θὰ μπαίνουμε στὸ σπίτι, δρὲ μαστόροι; Πού εἰναι τὰ παράθυρα;»

«Μπέη μου, εἶπαν οἱ μαστόροι, ἐμεῖς δὲν ἔχουμε συμφωνία γιὰ πόρτες καὶ παράθυρα. Ἡ συμφωνία μας εἰναι νὰ σοῦ φτιάσουμε ἔνα σπίτι 10 X10 μὲ πάτωμα. Τόσο δὲν εἰναι; Οἱ πόρτες καὶ τὰ παράθυρα ἔχουν δουλιά. Νὰ φτιάσωμε τὰ ἀγκωνάρια, νὰ τὰ ζυγίσωμε, μέσα ἔξω μὲ τὸ ζύγι. Ἐγώ ἔσù πληρώνεις μόνον τὸν τοῦχο 50 λίρες».»

‘Ο Μουσταφάς ἄρχισε νὰ βρίζῃ τοὺς γκιασούρηδες καὶ νὰ τοὺς φοβερίζῃ ὅτι θὰ τοὺς πάγι στὸν κατὴ στὴν Παραμυθιά, ποὺ ἥταν μάλιστα καὶ φίλος του.

Καθαλάέι τὸ ἄλογο καὶ μιὰ καὶ δυὸ στὴν Παραμυθιά, στὸν κατή.

«Κατή μου, βρῆκα τὸν μπελά μὲ κάτι γκιασούρηδες μαστόρους», τοῦ λέει. «Μοῦ χτίζουν τὸ σπίτι χωρὶς πόρτες καὶ παράθυρα καὶ μοῦ λένε ὅτι δὲν ἔχουμε συμφωνία, ἐνῶ ἔχουμε χαρτὶ ὑπογραμμένο, συμφωνητικό.»

‘Ο κατής ἄρχισε τάχα νὰ θυμώνη ἐναντίον τῶν μαστόρων καὶ λέει στὸ μπέη:

«Οπως μοῦ τὰ λές, μπέη μου, ἔχεις μεγάλο δίκιο. Νὰ πᾶς νὰ μοῦ φέρης τὸν πρωτομάστορα ποὺ συμφώνησες καὶ τὸ χαρτὶ ποὺ ὑπογράψωτε καὶ θὰ δῆς τὶ θὰ τοῦ κάνω.»

‘Ο μπέης, εὐχαριστημένος, καθαλάέι τὸ ἄλογο, ἵσια γιὰ τὸ Καρβουνάρι. Εἰδοποιεῖ τὸν πρωτομάστορα σὲ μιὰ ὥρα νὰ εἶναι στὸν κατὴ ποὺ τὸν θέλει. Παίρνει καὶ αὐτὸς τὸ συμφωνητικό καὶ ρέντα στὴν Παραμυθιά, στὸν φίλο του τὸν κατή.

‘Ο κατής, μπροστὰ στὸν μπέη, μόλις εἶδε τὸν μάστορα νὰ ἔρχεται πεζὸς καὶ καταϊδρωμένος, ἄρχισε νὰ φωνάζει πῶς δὲν κάνει ὅτι λέει ἡ συμφωνία τους μὲ τὸν μπέη καὶ ὅτι θὰ τοὺς στείλη φυλακή.

«Μπέη μου, φέρε τὸ χαρτὶ σου καὶ σὺ μάστορα τὸ δικό σου.»

Παίρνει καὶ τὰ δύο, ρίχνει μιὰ ματιὰ στὸ ἔνα, μιὰ ματιὰ στὸ ἄλλο καὶ λέει στὸν μπέη:

— Τὸ σπίτι, μπέη μου, εἶναι 10X10; Τὸ μέτρησες;

- Εἶναι, λέει ὁ μπέης.
- Ψηλό, μὲ πάτωμα γίνεται;
- Ναί, λέει ὁ μπέης.
- Φέρνουν οἱ μαστόροι ἀμμο ἀπὸ τὰ ρυάκια;

— Φέρνουν, λέει ὁ μπέης.

— Φέρνουν λίθους ἀπὸ τὰ ὅρη;

— Ναί, ἀποκρίνεται ὁ μπέης.

— Σᾶς δίνεις διάλεξες, μάστορα, τὶς 50 λίρες;

— Ναί, λέει ὁ πρωτομάστορας.

— Ἀπὸ ὅτι βλέπω στὰ χαρτιά, μπέη μου, λέει ὁ κατής, οἱ μαστόροι εἰνοὶ ἐντάξει μὲ τὸ συμφωνητικό. Ἄλλα ἔχω μιὰ ἀπορία. Πρώτη φορὰ ἀκούω νὰ γίνεται σπίτι χωρὶς πόρτες καὶ παράθυρα. Θέλω νὰ μοῦ ἔξηγήσῃ ὁ μάστορας πῶς γίνεται αὐτό;

— Κατή μου, λέει παραπονιάρικα διάλεξες, ἐμεῖς δεχθήκαμε τὴ συμφωνία μὲ τὸν μπέη γιὰ 50 λίρες καὶ νὰ τοῦ χτίσουμε τὸ σπίτι σκέτο. Τὰ παράθυρα καὶ οἱ πόρτες ἔχουν ἄλλη τιμή, γιατὶ χρειάζονται ἀγκωνάρια πελεκητά, θυροστόμια, παραγκώνια, ζυγίσματα μέσα κι ἔξω. Αὔτος προτίμησε τὸ φτηνό. Μᾶς ἔδωσε μόνον 50 λίρες. Αὔτος πληρώνει, αὐτὸς τοῦ κάνανται.

— Ἐχετε δίκιο, λέει ὁ κατής. ‘Εσύ, μπέη, ἔχεις ἀδικο. Τώρα, ὅπως ἔγινε ἡ δουλιά, πόσες λίρες θέλετε νὰ μὴ μείνη καὶ τὸ σπίτι τοῦ μπέη χωρὶς πόρτες καὶ παράθυρα καὶ γελάει δικόσμος;

— Κατή μου, γιὰ χατήρι σου καὶ γιὰ χατήρι τοῦ μπέη, ποὺ τὸν ἐκτιμοῦμε πολύ, γιατὶ εἶναι καλὸς ἀνθρώπος καὶ κουβαρντάς, νὰ μᾶς δώσει ἀκόμα 200 λίρες κι ἐμεῖς θὰ τοῦ φκιάσουμε μιὰ δουλιὰ ποὺ νὰ τὴ βλέπει ἀπὸ μακριὰ καὶ νὰ τὴ χαίρεται.

‘Ο μπέης σφίχτηκε ἀπὸ δῶ, σφίχτηκε ἀπὸ κεῖ, τελικὰ ἀναγκάστηκε νὰ δώσῃ τὶς 200 λίρες ἀκόμη, μιὰ κι ὁ πρωτομάστορας εἶπε μπροστὰ στὸν κατὴ ὅτι εἶναι κουβαρντάς. Ἄλλα μέσα του τὸ φύσαγε καὶ δὲν κρύωνε. Δὲν τοῦ ἄρεζε στὴν ἀρχὴ — ποὺ τοῦ ζητοῦμσαν 150—180 λίρες. Τὰ θεωροῦσε πολλά. Τώρα ἔδωσε 250 λίρες καὶ ἐμεινει καὶ εὐχαριστημένος.

Māc δυμόδηκαν

Χαιρετίζουμε σάν ωιά καλή άρχη — έστω καὶ μὲ καθηστέρηση 30 χρόνων — τὴν ἔγκριση πιστώσεως 4.162.950 δρχ. ἀπὸ κονδύλια Ιταλικῶν ἀποζημιώσεων γιὰ τὴν ἀσφαλιστρωση τοῦ δρόμου ἀπὸ τὴν διακλάδωση τῆς ἐθνικῆς ὁδοῦ Κονίτης — Νεαπόλεως πρὸς Πυροσόγιανη — Πληράτι καὶ Ἀγία Παρασκευή.

Παρ’ ὅτι ἡ δαπάνη κατασκευῆς ἐλαττώθηκε φέτος κατὰ 25 ο), ὁ δρόμος προβλέπεται νὰ τελειώσει τὸ 1978.

Ἀπὸ τὴν διακλάδωση τῆς ἐθνικῆς ὁδοῦ πρὸς Πυροσόγιανη καὶ Βούρμυανη θὰ γίνει βάση, ὑπόβαση καὶ ἀσφαλικὸ 3 χιλ. περίπου. Στὴν ἵδια διαδρομὴ θὰ κατασκευαστοῦν τρεῖς σωληνωτοὶ ὁρίστηκοι κι ἔνας τοῖχος ἀντιστήριξης. Γιὰ τὸ ὑπόλοιπο τμῆμα μέχρι τὸ Πληράτι προβλέπεται στοιχειώδης συντήρηση μὲ ἀμμοχάλικο.

Ἡ δαπάνη τοῦ ἔργου καλύπτει καὶ τὶς ἐργασίες τοῦ δρόμου πρὸς τὴν Ἀγία Παρασκευή ποὺ ἀρχισαν πέρισσον μὲ συμπλήρωση διανοίξεων 2 χιλ., ἀμμοχαλικόστρωση καὶ κατασκευὴ 4—5 σωληνωτῶν.

H SYNTAΞΗ

Διαπιστώσεις

Σὲ κοινὴ σύσκεψη οἱ δήμαρχοι τῆς Ἡπείρου ἀποφάσισαν νὰ δραστηριοποιηθοῦν γιὰ τὴν προβολὴ τῶν προσβλημάτων τοῦ Ἡπειρωτικοῦ χώρου. Ἀπὸ τὴν συζήτηση ποὺ ἔγινε στὰ Γιάννενα, διαπιστώθηκαν τὰ ἔξης:

α. Ἡ Ἡπειρος γεωγραφικὰ καὶ οἰκονομικὰ ἀποτελεῖ ἔνισιο χῶρο.

β. Παρὰ τὴν ἀποφασιστικὴ συμβολὴ τῶν Ἡπειρωτῶν στοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνες, εἶναι θλιβερὴ ἡ διαπίστωση, πῶς δ

χῶρος αὐτὸς δὲν ἔτυχε τῆς διφειλόμενης κρατικῆς προσοχῆς καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἐρήμωση τοῦ ξωτικοῦ αὐτοῦ χώρου. Ἐτσι ἀποφάσισαν ἐνωμένοι νὰ δραστηριοποιήσουν τὶς ἐνέργειές τους γιὰ νὰ τύχει ἐπιτέλους ὁ χῶρος αὐτὸς τοῦ διφειλομένου κρατικοῦ ἐνδιαφέροντος.

Nέα ἀπ’ τὴν Καρδίτσα

Τὶς μέρες τοῦ Πάσχα ἀντιπροσωπεία τοῦ περοδικοῦ ἐπισκέφτηκε τὴν Καρδίτσα καὶ ἤρθε σὲ ἐπικοινωνία μὲ τοὺς

γ. Συμφωνοῦν δὴ τὰ θέματα παιδείας καὶ οἰκονομικῆς, πολιτιστικῆς καὶ τουριστικῆς ἀνάπτυξης μποροῦν νὰ προβληθοῦν ἀμεσα καὶ ἐνιαῖα.

δ. Καλοῦν τοὺς ἀπανταχοῦ Ἡπειρῶτες, καθὼς καὶ τοὺς Βούλευτες τῆς Ἡπείρου νὰ συμπαρασταθοῦν ἀποφασιστικὰ στὴν παραπάνω προσπάθεια.

ἐκεῖ ἐγκατεστημένους Πυρσογιαννίτες.

● Διαπιστώσαμε μ' εὐχαρίστηση — καὶ ἂς γίνει παράδει-

γμα καὶ γιὰ ἄλλες παροικίες — συμμετοχὴ τῶν χωριανῶν μας στὸν Ἡπειρωτικὸ σύλλογο Καρδίτσας.

Στὶς ἐκλογὲς τοῦ νέου διοικητικοῦ συμβουλίου ἐκλέχητηκαν οἱ: Κατσικούδος Γιάννης, Ζυγούρης Ἀθανάσιος, Ἐξαρχος Δημοσθένης, Σουλιώτης Γιώργος, Παπαγεωργίου Θεοφάνης, Σούρλας Γι-

ῶργος καὶ Νίτσος Δημήτριος.

Τὸ «ΑΡΜΟΛΟΓΙ» εὑχετεια δικαιώση στὶς ἐργασίες τοῦ συλλόγου.

● Εἴχαμε τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀκούσουμε κορίσεις καὶ ν' ἀνταλλάξουμε γνῶμες γιὰ τὴν μέχρι σήμερα πορεία τοῦ πειριδικοῦ.

Γεγονός εἶναι πώς ἡ Καρδίτσα κατανόησε σωστὰ καὶ

βοήθησε οὐσιαστικὰ τὴν προσπάθειά μας. Πρώτη ἀπ' ὅλες τὶς παροικίες ἀξιοποίησε τὴν πρόταση γιὰ συγκέντρωση ὑλικοῦ, παλιές φωτογραφίες, διμόλογα, γράμματα καὶ συμφωνητικά τῆς Τουρκοκρατίας καὶ μάλιστα ἀπλόχερα καὶ χωρίς καμιὰ ἐπιφύλαξη.

‘Απ' τὴν μεριά μας τὴν εὐχαριστοῦμε ὅλοψυχα.

Γιὰ τὰ χωριά μας

‘Απὸ δημόσιες ἐπενδύσεις 1977 ἐνεκρίθησαν γιὰ χωριά τῆς ἐπαρχίας μας τὰ παρακάτω ποσά:

Ἐργο	Προϋπολογισμός	Ἐγκριση 1977
1) Κατασκευὴ περιφερειακῆς ὁδοῦ ἀπὸ Ξενῶνα ἕως Θέση Ράχη, Κοινότητος Πυρσόγαυανης	500.000	200.000
2) Κατασκευὴ ἔξωτεροιοῦ ὑδραγωγείου Κοινότητος Ἀμαράντου	1.500.000	500.000
3) Συντήρηση κοινοτικῆς ὁδοῦ Ἀγίας Παρασκευῆς — Φούρκας — ὅρια Νομοῦ Γρεβενῶν	1.900.000	700.000
4) Συντήρηση καὶ βελτίωση κοινοτικῆς δασικῆς ὁδοῦ Ἀετομηλί- τσης	1.750.000	750.000
5) Βελτίωση κοινοτικῆς ὁδοῦ Δροσοπηγῆς	300.000	300.000
6) Βελτίωση κοινοτικῆς ὁδοῦ Λαγκάδας	300.000	300.000
7) Βελτίωση κοινοτικῆς ὁδοῦ Καστανέας	300.000	300.000
8) Κατασκευὴ κτιρίου πρὸς ἀξιοποίηση ἀτμούχων λουτρῶν Ἀρα- γάντου	4.000.000	500.000
9) Βελτίωση ὁδοῦ πρὸς Ἀμάραντο — λουτρὰ Ἀμαράντου	800.000	400.000
10) Κατασκευὴ ἀρδευτικοῦ αὐλακα κοινότητος Ὁξυᾶς	100.000	100.000
11) Ἐπέκταση ἔσωτεροιοῦ ὑδραγωγείου κοινότητος Φούρκας	350.000	350.000
12) Κατασκευὴ ὑδρομαστεύσεως κοινότητος Ἀγίας Παρασκευῆς	180.000	130.000
13) Ἐνίσχυση ἔξωτεροιοῦ ὑδραγωγείου Δροσοπηγῆς	200.000	200.000
14) Κατασκευὴ ἔργου ὑδρεύσεως κοινότητος Νικάνορος	600.000	200.000
15) Κατασκευὴ ἀρδευτικοῦ αὐλακα κοινότητος Πουρνιᾶς	700.000	300.000
16) Κατασκευὴ ποτίστρας κοινότητος Πυρσόγαυανης	50.000	50.000
17) Κατασκευὴ ποτίστρας κοινότητος Καστανέας	60.000	60.000
18) Κατασκευὴ ποτίστρας κοινότητος Μόλιστας	60.000	60.000
19) Κατασκευὴ ποτίστρας κοινότητος Ἐξοχῆς	60.000	60.000
20) Κατασκευὴ ποτίστρας κοινότητος Πύργου	60.000	60.000
21) Κατασκευὴ ποτίστρας κοινότητος Χιονιάδων	70.000	70.000
22) Κατασκευὴ ποτίστρας κοινότητος Ἀγ. Παρασκευῆς	60.000	60.000
23) Κατασκευὴ ποτίστρας κοινότητος Ἀσημιοχωρίου	70.000	70.000
24) Κατασκευὴ ὑποσταθμοῦ τηλεοράσεως προγράμματος Ε.Ρ.Τ. εἰς κοινότητα Φούρκας	400.000	400.000
25) Μελέτη ἀξιοποίησεως ἀτμούχων ίαματικῶν πηγῶν Ἀμαράντου	225.000	167.000

"Ένα γράμμα... ας τὸ προσέξουμε

Μὲ μεγάλη χαρὰ δημοσιεύουμε τὸ παρακάτω γράμμα γιατὶ μιλάει ξάστερα καὶ προτείνει θεμελιακά αὐτὸν ποὺ μερικοὶ ἵσως σκεφτήκαμε καὶ κανένας μας δὲν προώθησε.

Τονίζουμε μονάχα πῶς ἡ στείρα νοσταλγία καὶ ἡ πατριδολατικὴ ὑπερβολὴ ἐλάχιστα βοήθησαν τὸν τόπο μας.

Ἐνχόμαστε τὸ γράμμα αὐτὸν δώσει ἀφορμὲς καὶ ἔρεθίσματα γιὰ ὁνσιαστικὴ ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων καὶ νὰ μᾶς συνειδητοποιήσει σὲ ἔνα καὶ μοναδικὸ στόχο: 'Ἐὰν θέλουμε νὰ βοηθήσουμε στὴν σημερινὴ τραγικὴ κατάσταση τῆς Ἑργμάτης καὶ νὰ συμβάλουμε στὴν ἐπιβίωση τῶν χωριῶν μας, χρειάζεται δυναμικὴ καὶ γόνιμη ἐπαφὴ μὲ τὸν τόπο.

Κοζάνη 5)2)1977

‘Αγαπητοί μου,

«Τὸ σίδερο στὴ βράση κολλάσει» λέει μιὰ παλιὰ λαϊκὴ παροιμία.

Τώρα ποὺ ἀκόμα ἔχω μπροστά μου τὴν εἰκόνα καὶ στ’ αὐτιά μου ἀντηχοῦν τὰ κλαρίνα καὶ οἱ ἐνθουσιασμοὶ τῶν Πυρσογιαννιτῶν στὴ γιορτὴ τοῦ Συλλόγου μας, σκέπτομαι: Τὸ χωριό μας πῶς πρέπει ν’ ἀξιοποιήσῃ αὐτές τὶς γιορτές. Γιατὶ ὅπως ἐλέχθῃ καὶ εἶναι σωστό, "Ένωση καὶ χωριό εἶναι ἔνα καὶ τὸ αὐτό, ἀν θέλωμε νὰ μὴ θρηνήσωμε τὸν ἀφανισμὸ τοῦ χωριοῦ μας. "Οπως εἶδα σ’ ἔνα σημείωμα ποὺ δόθηκε στὸν Κον Μαρτσέκη σὲ

μιὰ δεκαετία ἔγιναν 8 γάμοι, 3 γεννήσεις καὶ σημειώθηκαν 48 θάνατοι. "Αρα, ἀν ἀφήσωμε τὰ πράγματα ἔτσι τὴν ἐπόμενη δεκαετία θὰ ὑπάρχουν μόνον τὰ σπίτια, ἀν ὑπάρχουν καὶ αὐτά.

Θὰ μὲ ρωτήσετε, ὑπάρχει θεραπεία; ἀναντίρρητα ναί, ὑπάρχει.

Θὰ πρέπει νὰ βάλωμε ἔνα στόχο, στόχο παραδεκτὸ ἀπὸ δλους καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ὅγωνίζονται νὰ κρατηθῶνται στὸ χωριό καὶ ἀπὸ δλους τοὺς ξενητέμενους καὶ κυρίως ἀπὸ τὴν νεολαία. Σὲ δέκα χρόνια τὰ μόνιμα σπίτια τοῦ χωριοῦ θὰ πρέπει νὰ είναι τριάντα καὶ τὰ καλοκαιρινὰ γιὰ παραθέρισμα θὰ πρέπει τουλάχιστον νὰ γίνουν ἑκατό.

Παράδειγμα: Σαμαρίνα, Σμίξη, Κλεισούρα, Νέβεσκα, Καταφύγι Κοζάνης κλπ. Τὸ χειμῶνα σχεδὸν νεκρά, τὸ καλοκαίρι σ’ αὐτὰ σφύζει ἡ ζωή

Πώς θὰ πετύχωμε κάτι τέτοιο;

Οἱ ἔρταστικὲς ἐκδηλώσεις νὰ γίνωνται συχνότερα, ὥστε νὰ σφυρηλατηθῆ ὁ σύνδεσμος μὲ τὸ χωριό. Νὰ γίνη προπαγάνδα ὥστε νὰ διορθώσουν τὰ σπίτια τους ὅσοι ἔχουν καὶ νὰ κτίσουν καὶ ἄλλοι. "Ας μὴ ξεχνάμε ὅτι στὶς πόλεις ποὺ μένομες οἱ περισσότεροι, ἡ κατάσταση χρόνο μὲ τὸ χρόνο γίνεται πιὸ ἀγχώδης, τὰ

καυσαέρια μᾶς πνίγουν καὶ ἔτσι ἔνα διάλειμμα παραμονῆς στὸ χωριό θὰ εἶναι μιὰ ζωτικὴ ἀνάγκη.

Παρετήρησα πῶς γιὰ τὴν πύκνωση τῶν ἔρταστικῶν ἐκδηλώσεων δὲν ὑπάρχει ἐπαρκῆς χώρος. Πρώτη μου φορὰ βρέθηκα στὴ γιορτὴ τῆς Ἐνώσεως. Ἐκεῖνο ποὺ εἶδα μὲ κατέπληξη, μὲ ἄφησε ἄναυδο καὶ μοῦ δημιούργησε ἐρωτηματικά. Γιὰ νὰ μὴ μακρυγορῶ τονίζω πῶς πρέπει μὲ κάθε θυσία νὰ διπλασιασθῇ ὁ χώρος τοῦ καφεστιατορίου τῆς Ἐνώσεως. Τὸ πῶς θὰ γίνη; Τὸ ἔχομε συζητήσει καὶ ὑποσχέθηκαν οἱ ἀρμόδιοι, Πρόεδρος καὶ Ἀντιπρόεδρος τῆς Κοινότητος, Πρεδρος τῆς Ἐνώσεως καὶ τὸ Προεδρεῖον τοῦ Συλλόγου Πυρσογιαννιτῶν Ἀθηνῶν νὰ τακτοποιήσουν τὰ θέματα. "Αν αὐτὸ γίνη, διανοίγονται νέες προοπτικὲς γιὰ τὴν πύκνωση ἐκδηλώσεων ποὺ θὰ βοηθήσουν στὸ ξαναζωντάνεμα τοῦ χωριοῦ μας, π.χ. "Ετος τῶν ἐπιστημόνων καὶ σπουδαζούσης νεολαίας κ. κ.π.

Δὲν καταπιάνομαι ν’ ἀναπτύξω τὰ παραπάνω, γιατὶ πιστεύω νὰ ἔγινα ἀντιληπτός.

Μὲ φιλικοὺς
χαιρετισμούς
Σπύρος Παπαδόπουλος

Αρχιτολόι ... γραμματά ...

Ο Σύνδεσμος των Πυρσογιαννιτών 'Αττικῆς ἀνταποκρίθηκε στὸ «ΑΡΜΟΛΟ'Ι» μὲ μοναδικὴν ἀγάπην καὶ σωστὴν συμπαράστασην.

Νοιώθουμε συγκίνησην γιὰ τὶς εὐχές καὶ πολὺ περισσότερο γιατὶ δὲν ἀρκέστηκε σ' αὐτὲς ἀλλὰ διαπιστώνοντας τοὺς κοινούς μας στόχους, εἰσηγήθηκε τὴν προώθησην καὶ καθιέρωσην τοῦ περιοδικοῦ. Οἱ νέοι τοῦ τόπου μας καίρονται καὶ τιμοῦν τὴν στάσην του αὐτοῦ.

'Αγαπητὸ «Αρμολόι»,

Σὲ συγχαίρουμε θεομάτιον γιὰ τὴν ἐπαινετή σου ἔκδοτικὴν προσπάθειαν, ποὺ μοναδικό της κίνητρο, δπως τὸ διαγράφεις στοὺς στόχους σου, εἶναι ἡ ἀγάπη, τὸ μεράκι καὶ ἡ φροντίδα γιὰ τὴν Πυρσογιαννηνή. Ή συλλογικὴ προσπάθεια νέων ἐργαζόμενων, σπουδαστῶν καὶ νέων ἐπιστημόνων Πυρσογιαννιτῶν γιὰ νὰ ξαναζωντανέψῃ ἡ ἴστορία τοῦ τόπου καὶ τῶν κατοίκων του, μέσα ἀπὸ τὶς σελίδες σου, εἶναι κάτι ποὺ μᾶς γέμισε χαρὰ καὶ αἰσιοδοξία καὶ μᾶς ἐνισχύει τὴν ἐλπίδα ὅτι, ἐφ' ὅσον οἱ νέοι μας ἀγαποῦν τὴν γενέθλια γῆ μας καὶ τρέφονται ἀπὸ τὶς παραδόσεις τοῦ χωριοῦ μας, δὲν θὰ πάψῃ νᾶναι φιλωμένο ἐκεῖ, ποὺ εἶναι τὸ χωριό μας.

Σὲ διαβεβαιοῦμε ὅτι θὰ σὲ βοηθήσουμε, μὲ δλεις τὶς δυνάμεις νὰ ἐκπληρώσης τοὺς στόχους σου, ποὺ εἶναι στόχοι τοῦ Συλλόγου μας καὶ σὰν πρώτη ἐνέργεια γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ θὰ στείλουμε ἐγκύκλιο, σ' ὅλους τοὺς Πυρσογιαννίτες, νὰ σὲ βοηθήσουν δλοι, δσο μποροῦν καὶ δπως μποροῦν.

Φιλικά

Τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο

'Αθήνα, 5 Μαρτίου '77

Τὸ «ΑΡΜΟΛΟ'Ι» δέχτηκε μὲ ιδιαίτερην συγκίνησην τὸ παρακάτω γράμμα, γιατὶ ἔρχεται ἀπ' τὸν παλιό μας δάσκαλο. Λόγια ταπεινά, γεμάτα ἀγάπην καὶ ἄξια προσοχῆς, ἀπ' τὸν ἄνθρωπο ποὺ ἡ ποιότητα τῆς δουλειᾶς καὶ ἡ σεμνότητα τοῦ καρκτήρα του μέτροσαν στὴ γενιά μας.

Σᾶς ἐκφράζω τὸ θαυμασμό μου καὶ σᾶς συγχαίρω γιὰ δλεις τὶς προσπάθειες ποὺ ἀναλάβατε καὶ εὔχομαι δσα δνειρευτήκατε νὰ πραγματοποιηθοῦν.

Σὲ σᾶς ἔλαχε ὁ κλῆρος σὲ μὰ ἀπὸ τὶς πιὸ κρίσιμες στιγμὲς τοῦ τόπου μας νὰ προσφέρετε τὶς ὑπηρεσίες σας.

Μὲ τὴν εὐχὴν μας, δπως ὁ ζῆλος καὶ ὁ ἐνθουσιασμός σας γιὰ τὸ ἔργο ποὺ ξεκινήσατε, νᾶναι παντοτινός,

Χαιρετῶ μὲ ἀγάπην καὶ πολλὴ ἐκτίμηση

Χαροκλαος Παπαδόπουλος

Γιάννινα

Ο συγχωριανός μας δικηγόρος κ. Πέτρος Φρόντζος, Πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου Πυρσογιαννιτῶν 'Αττικῆς, μᾶς ἔγραψε:

'Αγαπητοί μου συγχωριανοί,

Θὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ μὲ συγχωρήσετε ποὺ σᾶς γράφω μὲ τόση καθυστέρηση.

Ἐλαβα καὶ διάβασα μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση τὸ πολὺ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν τόπο μας περιοδικόν σας. Ή προσπάθειά σας νὰ προβάλετε ἀπὸ τὶς στήλες του τὴν σκληρὴν ἐργασία τῶν κατοίκων καὶ τὸν πολιτισμὸ τοῦ χωριοῦ μας, ὡς καὶ τῆς πέριξ περιοχῆς, μὲ συνεκίνησης βαθύτατα. Εὔχομαι τὸ ἔργον σας νὰ μπορέσῃ νὰ διατηρηθῇ ἐπ' ἄπειρον. Ο ἐνθουσιασμός σας καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ιδιαιτέραν μας πατρίδα καὶ τὶς λαϊκὲς δημιουργίες της εἶναι μία σοβαρὴ ἐγγύηση διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ σας ποὺ καὶ ἐγὼ σᾶς εὔχομαι δλόψυχα.

Μὲ πολλὴ ἀγάπη

Πέτρος Φρόντζος

'Αθήνα

Ο κωριανός μας κ. Μιχάλης Μαρτσέκης, δικηγόρος καὶ Γενικὸς Γραμματέας τοῦ Συνδέσμου Πυρσογιαννιτῶν 'Αττικῆς, μᾶς ἔγραψε:

'Αγαπητὸ «Αρμολόι»,

Φίλοι συγχωριανοί,

Σκόπιμα ἀργησα νὰ σοῦ γράψω τὶς ἐντυ-

Αριθμοί ... γραμματά...

πώσεις μου γιὰ τὴν ὑπέροχη ἐκδοτική σου προσπάθεια. Δὲν ἄφησα τὸν ἐνθουσιασμό μου ἀπὸ τὴν πρώτη ἀνάγνωση νὰ σοῦ στείλῃ τοὺς ἐπαίνους, ποὺ ἀξίζετε ὅλοι, ὅσοι ἀποφασίστε, συλλογικά νὰ ἐκδόσετε τὸ «'Αρμολόι» καὶ τοῦτο γιὰ τρεῖς λόγους. Πρῶτον, γιατὶ ἡ θελα νὰ κατασιγάσῃ δὲ ἐνθουσιασμὸς ποὺ ἔνιωσα ἀπὸ τὴν ἐπιτυχημένη προσπάθειά σας καὶ ἡ χαρά μου γιὰ τὴν εὐχάριστη διαπίστωση, ὅτι γύρω ἀπὸ τὴν νοσταλγία τῆς γενέθλιας γῆς, ἔσμεν νέοι ἐργαζόμενοι, σπουδαστὲς καὶ νέοι ἐπιστήμονες, σὲ μᾶλι προσπάθεια «νὰ ἀναστήσουν» ἔνα κλασικὸ Ἡπειρώτικο μαστοροχῶρι, ὥστε νὰ μὴ εἶναι ὑποκειμενικὴ καὶ βεβιασμένη ἡ ὑμνολογία μου γιὰ σᾶς καὶ τὴν προσπάθειά σας. Δεύτερον, γιατὶ θεώρησα, ὅτι ἔπειτε νὰ ἀφήσω νὰ «ἐκφρασθοῦν» γιὰ τὸ ΑΡΜΟΛΟΪ, πρῶτα ἐκεῖνοι, ποὺ ἡ ψυχὴ τους δὲν τρέφεται, ὅπως ἡ δική μου καὶ ἡ δική σας ἀπὸ τὴν ἀγάπη γιὰ τὸ χωριό, καὶ τρίτον καὶ σπουδαίοτερον, ἡθελα μαζὶ μὲ τὴ δική μου κρίση καὶ ἐκτίμηση γιὰ τὸ ΑΡΜΟΛΟΪ, νὰ σᾶς στείλω καὶ τὴ γνώμη ἐκαποντάδων συχωριανῶν ποὺ ζοῦν στὴν Ἀττικὴ καὶ αὐτὸ ἀπαυτοῦντο λίγο χρόνο γιὰ νὰ γίνη, καὶ τὸ νόμισμα ὅτι θὰ σᾶς είναι χρήσιμο, νὰ γνωρίζετε δηλαδὴ τὰ αἰσθήματα καὶ τὶς κρίσεις, ποὺ προκάλεσε ἡ ἐμφάνιση τοῦ περιοδικοῦ στοὺς Πυρσογιαννίτες. Δημιούργησε σὲ ὅλους ἔνα εὐχάριστο ἀναπόλημα τοῦ χωριοῦ, ἔνα ξενηγμα κοιμισμένης, ἵσως, ἀγάπης, γιὰ τὴν Πυρσόγιαννη καὶ μιὰ ἐπιθυμία νὰ τὴν ἐπισκεφθοῦν. Καὶ μόνον γι' αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα σᾶς ἀξίζει τὸ μεγάλο εῆγε, τὸ δικό μου καὶ τῆς Πυρσόγιαννης.

Μὲ τὰ παραπάνω, ποὺ ἀποτελοῦν συνάμια καὶ τὶς εὐχάριστες διαπιστώσεις μου γιὰ τὸ περιοδικό σας, νιώθω τὴν ἀνάγκη νὰ σᾶς συγχαρῶ ἰδιαίτερα, γιατὶ ἡ δονιεύσα σας εἶναι ἐργο συλλογικῆς προσπάθειας νέων ἐργαζομένων, σπουδαστῶν καὶ νέων ἐπιστημόνων, ποὺ τὸ μόνο κάνητρο εἶναι «ἡ ἀγάπη, τὸ μεράκι καὶ ἡ φροντίδα γιὰ τὴν Πυρσόγιαννη», ὅπως γράφετε στοὺς στόχους σας καὶ νὰ σᾶς διαβεβαίωσω προσωπικῶς καὶ ἐκ μέρους τῶν Πυρσογιαννιτῶν τῆς Ἀττικῆς, ὅτι τὸ ΑΡΜΟΛΟΪ μπήκε μέσα στὴν καρδιὰ ὅλων τῶν Πυρσογιαννιτῶν καὶ ἀκόμη ἐκείνων, ποὺ κατὰ κάποιον τρόπο

γνώρισαν τὴν Πυρσόγιαννη καὶ τὸν ἀ.θρόπους τῆς.

Ἡ ἐπαινετή σας προσπάθεια πρέπει νὰ βοηθῇ ἀπὸ ὅλους μας καὶ θὰ βοηθηθῇ.

Δικός σας
Μιχάλης Μαρτσέκης
'Αθήνα, 7 Μαρτίου '77

Αγαπητοί μας φίλοι,

Πήραμε τὸ πρῶτο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ σας καὶ χαρήκαμε πολὺ ποὺ μᾶς θυμηθήκατε. Εὔχε σας καὶ εἴθε τὸ παραδειγμά σας νὰ τὸ μαμηθοῦν κι ἄλλοι νέοι, τῶν ἄλλων χωριῶν τῆς ἐπαρχίας μας.

Μὲ ἐκτίμηση
ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΛΤΚΟΡΑΧΗΣ

Αγαπητοί συμπατριῶται, ἔρχομαι νὰ εὐχαριστήσω ἐσᾶς τοὺς δημιουργοὺς τοῦ θαυμάσιου αὐτοῦ περιοδικοῦ «ΑΡΜΟΛΟΪ». Ἐθαύμαστά ὦντα δραῖα σας κείμενα, τὴν πατριωτικὴν δρᾶσιν καὶ τὸ μεγάλο σας ἐνδιαφέρον.

Διατελῶ μὲ ἐκτίμησιν καὶ πατριωτικοὺς χαρετισμοὺς

Αλόης 'Αλέξανδρος
Πρόεδρος Κοινότητος Βούνωπιανης

Αγαπητοί φίλοι,

Μὲ συγκίνηση πήραμε τὸ δεύτερο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ «ΑΡΜΟΛΟΪ» ποὺ εἶχατε τὸ κουράγιο νὰ ἐκδόσετε. Γιὰ τὴν προσπάθειά σας αὐτῆ, ἄλλα καὶ κύρια γιὰ τὴν ἀπόφασή σας νὰ ἴδρυστε ἔνα Μουσεῖο ὥστε νὰ συθεῖ ἡ λαϊκὴ πολιτιστικὴ παράδοση τοῦ τόπου σας, σᾶς ἀξίζουν θερμὰ συγχαρητήρια.

Τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο τῆς Λέσχης Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν Βορείου Ελλάδος μὲ ἐξουσιοδότηση νὰ σᾶς γνωρίσω ὅτι σᾶς συμπαρίσταται ὅμθυμα.

Γιὰ τὸ Δ.Σ.
Γιάννης Καρατζόγλου
Γενικὸς Γραμματέας Λέσχης Γραμμάτων
καὶ Τεχνῶν Βορείου Ελλάδος

ΑΡΗΤΟΛΙ ... γραμματα ...

Αγαπητοί φίλοι,

Ενέχομαι καλὸς κουφάγιο στὴν πρωτιὰ ποὺ κάνατε στὸ χῶρο αὐτὸν τῆς σωστῆς — τῆς κοινωνικῆς καὶ ίστορικῆς ἐπιτέλους — λαογραφίας· καὶ μάλιστα ἐκεὶ ὅπου ἡ ἀνάγκη μετατόπισης τῆς γωνίας θεωρήσης ἦταν ἐπιτακτική: στὴν τοπογραφία, ποὺ σημαίνει τώρα ἀντιμετώπιση τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων τῆς ἑλληνικῆς ὑπαίθρου ὅπως αὐτὰ ἐντοπίζονται καθεδρικούς τοῦ τόπου αὐτοῦ.

Μὲ ἐκτίμηση

Νόρα Σκοντέρη - Διδασκάλου

Βοηθός τῆς "Ἐδρας τῆς Λαογραφίας
Φιλοσοφικὴ Σχολὴ - Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Αγαπημένα νέα παιδιά τῆς γενέθλιας γῆς μας,

Ο ἔρως σας διαποδιγνωστικὸς μὲ τὴν φλόγα τῆς ὁραιάς ἐφηβικῆς σας ψυχῆς καὶ τῶν πατριδογνωστικῶν σας δραματισμῶν, μὲ συνεκίνησε βαθύτατα.

Σᾶς φιλῶ ὄλους σας

Ἐδροπίδης Σούνιας

Παιδαγωγὸς - Αθήνα

Μπράβο παιδιά μας,

Κάθε προσπάθεια ποὺ βοήθησε καὶ βοηθάει στὴν ἐπιβίωση τοῦ τόπου μας καὶ στὴ διάσωση τοῦ ίστορικοῦ του ὑλικοῦ, χαιρετιέται ἀνεπιφύλακτα ἀπὸ μένα.

Ποτέ, μὰ ποτὲ ἀλληγενιά νέων ἀνθρώπων στὰ χωριά μας δὲν μπόρεσε νὰ συλλάβει ὅπως ἐσεῖς τόσο σωστά, μεγαλόπνοια καὶ ξεστά τὸ ρόλο της.

Σᾶς ἀγκαλιάζω μ' ὅλη μου τὴν καρδιά

Παῦλος Καραγιάννης

Θεσσαλονίκη

Αγαπητοί μου,

Ἐκπληξη, χαρὰ καὶ συγκίνηση ἔνιωσα διαβάζοντας τὰ δύο πρῶτα τεύχη τοῦ περιοδικοῦ

«ΑΡΜΟΛΟΤ». Μεγάλο τὸ τόλμημα, εὐγενικοὶ καὶ ἄξιοι κάθε ἐπαίνου οἱ σκοποί. Ἡ συλλογικὴ καὶ ἀνώνυμη ἐργασία δείχνει τὸ πνεῦμα τῆς σοβαρότητος καὶ ταπεινοφροσύνης ποὺ σᾶς διέπει.

Σᾶς συνοδεύουν οἱ θερμές εὐχές μου.

Μιχάλης Δούμας

Καλλιπεύκη - Λαρίσης

Αγαπητά μας παιδιά,

Τὰ θερμά μας συγχαρητήρια καὶ τὶς καλύτερες εὐχές μας γιὰ συνέχεια μὲ πὸ μεγάλο ξῆλο στὴν προσπάθειά σας αὐτή. Νὰ συνεχιστεῖ γιὰ πολλὰ χρόνια καὶ νάχει μεγαλύτερη ἀπήχηση, δχ μόνο σὲ μᾶς ἀλλὰ καὶ σ' δόλοκληρη τὴν Ἑλλάδα. Ἐμεῖς οἱ γέροι Πυρσογιαννίτες, κάτοικοι τώρα Ἀγρινίου σᾶς ὑποσχόμαστε ὅτι θᾶμαστε πάντοτε μαζὶ σας νὰ σᾶς βοηθήσουμε σὲ διτὶ μποροῦμε.

Μὲ πολλὴ ἀγάπη οἱ παρακάτω γέροντες:

Γιάννης Χρυσάρης

Νίκος Σερίφης

Πέτρος Δούκας

Σπύρος Δόβας

Χοήστος Βύνοκος

Αγρίνιο

Χαίρω ποὺ οἱ γόνοι τοῦ χωριοῦ μου τιμοῦν, μὲ τέτοια ἀφοσίωση καὶ ἐνδιαφέρον, τὰ χώματα ποὺ είδαν τὸ φῶς οἱ γονεῖς τους καὶ διαθέτουν χρόνο καὶ τὸ ἀνεπτυγμένο πνεῦμα τους νὰ ἔξαρσουν καὶ νὰ ἔνωθοῦν ψυχικὰ μὲ τὶς προγονικὲς φίλιες. Σημάδι φρονήματος καὶ ἀρετῆς ποὺ ὑπόσχεται γιὰ τὸ μέλλον καλοὺς καρπούς.

Κώστας Χαροσόύλης

Δράμα

Νοιώθω ξεχωριστὴ χαρὰ ποὺ ἐπικοινωνῶ μαζί σας καὶ σᾶς ἀπευθύνω τὰ πλέον ἐγκάρδια συγχαρητήρια γι' αὐτὴ τὴ θαυμάσια προσπάθειά σας νὰ σταχυολογήσετε μέσα στὶς ὑπέροχες σελίδες τοῦ «Αρμολότ» τὸ ίστορικὸ καὶ λαο-

Αριθμός ... γραμματα...

γραφικὸν ὑλικὸν τοῦ χωριοῦ μας. Θὰ σᾶς βοηθήσω μὲ δῆλη μου τὴ δύναμη.

Νίκος Τσίπας

Διευθυντής Τπ. Εμπορίου - Αθήνα

Σᾶς ἀξίζει κάθε ἔπαινος παιδιὰ τῆς Πυρσόγιαννης γιὰ τὴν πρωτοβουλία σας νὰ φτιάσετε τὸ «Ἀριθμόῖ» ποὺ θὰ μείνει στὴν ιστορία γιὰ τὶς ἐρχόμενες γενιές.

Λουκᾶς Πετσίνης
'Ηγουμενίτσα

Θέλω νὰ ἐκφράσω τὶς εὐχαριστίες μου καὶ τὰ θερμότερα συγχαρητήρια σὲ σᾶς τοὺς νέους της Πυρσόγιαννης γιὰ τὴν ἔκδοση τοῦ πε-

ριοδικοῦ «Ἀριθμοῦ». "Αν εἶναι γιὰ σᾶς καύχημα γιὰ μᾶς εἶναι διπλὰ καύχημα. Θὰ βοηθήσουμε καὶ θὰ δουλέψουμε μαζὶ σας.

Νίκος Γκάσιος
Γιάννενα

Ἄγαπητοι φίλοι,

Σᾶς συγχάρω γιὰ τὸ «Ἀριθμόῖ» σας καὶ σᾶς εὐχαριστῶ θερμὰ γιὰ τὴν ἀποστολὴ τοῦ Σου τεύχους. 'Ἐγὼ καὶ ἡ γυναίκα μου ποὺ εἶναι Πυρσογιαννίτισα καὶ συγκινήθηκε περισσότερο γιὰ τὴν πράξη σας, σᾶς στέλνουμε τὶς πιὸ θερμές μας εὐχές, γιὰ καλύτερη ἐπιτυχία στὸ ἔργο σας. Μὲ χαρὰ σᾶς στέλνω τὴ συνδρομὴ μου.

Μὲ πολλὴ ἐκτίμηση
Νίκος Σακᾶς
Μυτιλήνη

Θάνατοι

● Πέθανε καὶ κηδεύτηκε στὴν Πυρσόγιαννη ὁ Τάκης Πύρδος σὲ ἡλικία 81 χρονῶν.

Στὰ γονιμότερα χρόνια τῆς ΠΡΟΟΔΕΤΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ διετέλεσε γενικὸς γραμματέας καὶ πάσχησε δόσο λίγοι γιὰ τὸν τόπο μας.

Τὸ «Ἀριθμόῖ» τιμᾶ τὴ μνήμη του καὶ ὑπενθυμίζει τὴ δοάση του γιὰ ἐντονότερη σκέψη καὶ μεγαλύτερη εὐθύνη στὶς ἀνάγκες τοῦ χωριοῦ μας.

● Πέθανε καὶ κηδεύτηκε στὴν Πυρσόγιαννη ὁ Νάσιος Περώνης σὲ ἡλικία 92 χρονῶν.

● Πέθανε καὶ κηδεύτηκε στὰ Γιάννενα ὁ Ἀπόστολος Τσιάνης σὲ ἡλικία 71 χρονῶν. Γιὰ τὸν καλό μας φίλο καὶ συμπαραστάτη ποὺ βοήθησε τὸ περιοδικὸν μὲ ὑλικὸν καὶ μνημεῖς νοιώθουμε πόνο. "Ας εἰ-

ναι ἀλαφρὸν τὸ χῦμα ποὺ τὸν σκεπάζει.

● Ανήμερα τῆς Πασχαλιᾶς πέθανε στὴ Θεσσαλονίκη ἡ Δημητρούλα Χατζῆ σὲ ἡλικία 71 χρονῶν. Τελευταία ἐπιθυμία τῆς σεμνῆς γερόντισας γιὰ τὸ μακρονὸν ταξίδι, ἡ δοία καὶ ἐπιληφθῆκε ἀπ' τὰ παιδιά της, ἥταν τ' ἀγνάντι καὶ τὸ χῦμα τῆς Πυρσόγιαννης.

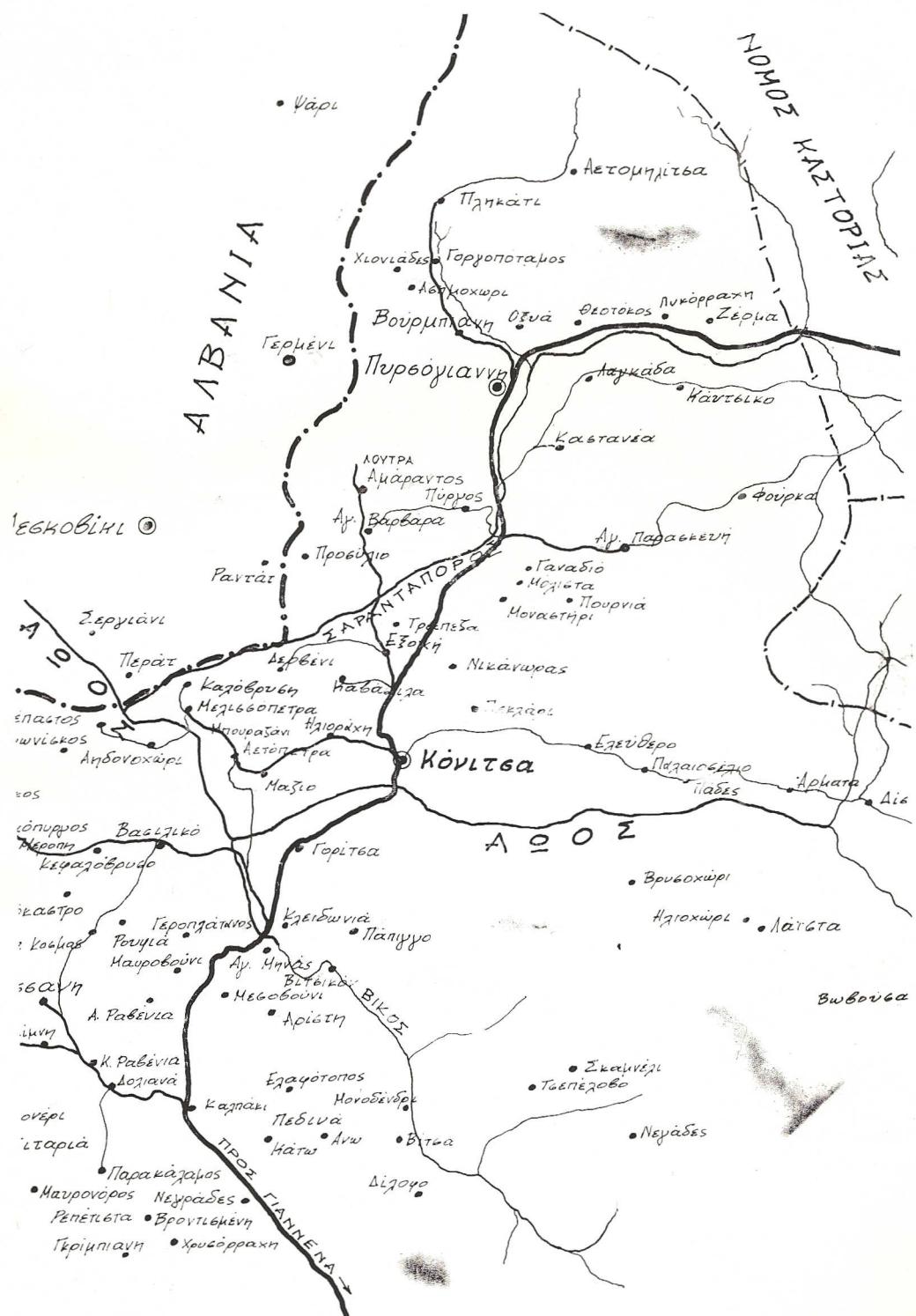
● Πέθανε καὶ κηδεύτηκε στὴν 'Ηγουμενίτσα ἡ "Ολγα Τζάφου σὲ ἡλικία 50 χρονῶν. Κρατοῦμε μέσα μας ζεστὰ τὴ μορφή της, ἐλάχιστο δεῖγμα σπονδῆς στὴ γυναίκα ποὺ ἀγαπήθηκε γιὰ τὴν ποιότητα τοῦ χαρακτήρα καὶ τὴν ἀπλωσιὰ τῆς καρδιᾶς της.

● Ἀπὸ τὴ Νέα Τόρκη ὁ Γιώργος Τβούνταλης μᾶς γράφει: Τὴν 1 Μαρτίου ἀπεβίω-

σε στὴ Νέα Τόρκη σὲ ἡλικία 56 χρονῶν ὁ ἀγαπητός μας συγχωριανὸς Στέφανος Βέτσας. Οἱ ἐδῶ συμπατριῶτες καὶ χωριανοὶ θρηνήσαμε τὸ χαμό του. Μαζὶ του πῆρε καὶ λίγο χῦμα ἀπ' τὴν πατρίδα μας που τοῦτο δώσει ἡ μάνα του γιὰ φυλαχτό, ὅταν ἔφυγε στὴν ξενητιά.

● Πέθανε στὰ Γιάννενα καὶ κηδεύτηκε στὴν 'Ηγουμενίτσα ὁ χωριανός μας Νικόλαος Κάρδον, ἀπόμαχος μετανάστης τῆς Αμερικῆς, σὲ ἡλικία 84 χρονῶν.

Θερμὸς συμπαραστάτης τοῦ συλλόγου ἀπ' τὴν Ἰδρυσή του ἀκόμα, πρωταγωνίστησε τὸ 1927 μαζὶ μὲ τὴ γυναίκα του Βικτωρία στὶς πρώτες θεατρικὲς παραστάσεις τῆς «Γκόλφως». "Ας εἶναι ἀλαφρὸν τὸ χῦμα ποὺ τὸν σκεπάζει.

Νέα έθνική δόδος Ιωαννίνων — Νεαπόλεως — Θεσσαλονίκης. Διαδρομή Γιάννενα — Κόνιτσα 62 χλμ. Διαδρομή Κόνιτσα — Πυρσόγιαννη 28 χλμ. Διαδρομή Πυρσόγιαννη — Θεσσαλονίκη 279 χλμ

ΤΡΙΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ ΜΕ ΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΡΓΟΤΑΝΝΗ ΚΑΙ ΤΑ ΓΥΡΟ ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΑ